Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

RESEPTIO 1/2022

Kirkko, kriisit ja evankeliumin tarjolla pitäminen

KIRKKOHALLITUS

RESEPTIO 1/2022

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

Kirkko, kriisit ja evankeliumin tarjolla pitäminen

Kirkkohallitus

Helsinki 2022

RESEPTIO / Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat

evl.fi/reseptio

© Kirkkohallitus

Toimitus: dos. TT Tomi Karttunen (päätoimittaja)
vs. tapahtuma- ja viestintäkoordinaattori TM Maria Mountraki (toimitussihteeri)
Ulkoasu: Grano Oy
Taitto: Emma Martikainen

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2022

Sisällys

Pääkirjoitus **4**

I Suomen baptistien ja luterilaisten IX oppikeskustelut: Pandemia ja traditionsiirto

Baptistien ja luterilaisten 13.1.2022 käymän IX teologisen dialogin tiedonanto **6**

Kirkkona eläminen ja kristillisen tradition välittäminen eteenpäin korona-aikana
Tomi Karttunen **11**

Om traditionsförmedling till nästa generationer utifrån sex baptisters berättelser
Sara Högberg **24**

Kirkkona eläminen korona-aikana ja perinteen välittäminen seuraaville sukupolville käytännöllisteologisesta näkökulmasta
Laura Kallatsa **31**

Avoimet ovet – Näkökulmia hengellisen syväkasvun tukemiseen
Maija Latvala **50**

II Evankelioiminen ekumeenisessa keskustelussa meillä ja maailmalla

Ekumeenista ja kansainvälistä keskustelua evankelioimisesta
Jaakko Rusama **62**

Tämän numeron kirjoittajat **137**

Pääkirjoitus

Kuluneen vuoden alussa valmistauduttiin jo koronapandemian päättymiseen kahden epidemiavuoden jälkeen, kun rokotekattavuus alkoi olla hyvällä tolalla. Oli aika vetää kokemuksia yhteen ja samalla katsoa kohti tulevaa kirkon mission näkökulmasta. Helmikuun 24. päivä kuitenkin uusi kriisi puhkesi Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Kuten koronan iskiessä, jälleen nähtiin rivien eri puolilla suoristuvan ja myötätunnon aallon virtaavan vuolaana sinne, missä apua nähtiin tarvittavan. Kriisi tuli lähelle, kosketti ja koskettaa.

Kun kriisien uhreina on ikään kuin ”lähiomaisia”, suru ja järkytys ovat inhimillisesti katsoen suurimpia. Silti tulisi kilvoitella siinä, että ei muodostuisi kahden kerroksen väkeä eri kriisien uhrien kesken. Esimerkiksi Afrikan maiden rokotekattavuus on vielä huonolla tolalla ja nälänhätä uhkaa viljasadon kärsiessä sodan myötä. Eurooppalaiset lääkeyritykset ovat näyttäytyneet patenttisuojansa vaalijana. Rokotenationalismi on nostanut päätään.

Erilaisten nationalismien puristuksessa kirkon ja kansan välinen suhde on kaksiteräinen miekka. Siihen tuo oman lisänsä kysymys vallasta ja tarve välineellistää yhteiskunnan perusinstituutioita, kuten kirkot, omien tarkoitusperien ajamiseen. Ilman vankkaa teologista ja opillista pohjaa Raamatussa, vanhan kirkon dogmassa ja armon evankeliumissa kristinuskonkin välineellistäminen ja vääristäminen yhteiskuntauskontona uhkaa ja on nähtävissä eri ilmansuunnissa – omaa porstuaa unohtamatta. Tämä koskettaa myös ekumeenista liikettä – ajatellaan sitten 1920–30-luvun kamppailua totalitarismin puristuksessa kuin 60–70-luvun vallankumouksen ja apartheid-teologiaa sekä tätä hetkeä. Jälleen kohtaamme Ukrainan traagisen sodan myötä pysäyttävästi uskonnon ideologisoitumisen ja väärinkäytön haasteen.

Ekumeeninen liike tuomitsee varsin yhtenäisesti Venäjän hyökkäyssodan ja haastaa Venäjän ortodoksista kirkkoa nationalismin uskonnollisesta perustelemisesta ja sotilaspoliittisesta soveltamisesta. Samalla tulee katsoa kohti tulevaa, sovinnon ja rauhan mahdollisuutta. Syntien tunnistamisessa, tunnustamisessa, hylkäämisessä ja anteeksi antamisessa on uuden kestävä alku, jota kaikki tarvitsemme, toivon horisontti. Läpi sormien ei voida kat-

soa ja leväperäisesti unohtaa – armo ja totuus kuuluvat yhteen. Jokainen ihminen on Jumalan kuvaksi luotu ja kunnioituksen arvoinen. Kirkkomme on linjannut olevansa avoin yhteistyölle kaikkien kanssa, jotka edistävät oikeudenmukaista rauhaa. Kirkkojen maailmanneuvosto pyrkii pyöreän pöydän keskusteluin tätä edistämään.

Tässä Reseption numerossa tarkastellaan kirkon ja korona-ajan kohtaamista sekä kristillisen perinteen välittämistä tuleville polville tänään. Pohjana ovat luterilaisten ja baptistien dialogissa esitetyt käytännöllisteologiset, historialliset ja opillis-teologiset arvioinnit ja keskustelu niistä. Ytimeltään on kyse kirkon perustehtävästä julistaa evankeliumia maallistuneessa ympäristössä ja yleensä eri konteksteissa. Tähän tuo lisävaloa Jaakko Rusaman laatima laajahko katsaus evankelioimiseen ekumeenisessa ja kansainvälisessä keskustelussa. Kokonaisuuteen tuovat kiinnostuneille lisävaloa myös Kirkko ja toiminta -sarjassa tänä keväänä julkaistut, toimittamani teokset: *Evankeliumin julistaminen tänään. Luterilaisia ja helluntailaisia näkökulmia* sekä *Jumalanpalveluselämä ja etäyhteydet pandemian aikana. Teologisia ja käytännöllisiä näkökulmia* (ks. julkaisut.evl.fi)

Tomi Karttunen
johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia

I Suomen baptistien ja luterilaisten IX oppikeskustelut: Pandemia ja traditionsiirto

Baptistien ja luterilaisten 13.1.2022 käymän IX teologisen dialogin tiedonanto

Finlands svenska baptistsamfund, Suomen Baptistikirkko ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko järjestivät yhdeksännen teologisen neuvottelun 13.1.2022 koronapandemian kiihtymisen vuoksi etäkokouksena. Edelliset kahdeksan keskustelua on käyty vuosina 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 ja 2018. Neuvottelun aiheena oli tällä kertaa ”kirkkona eläminen korona-aikana ja kristillisen perinteen välittäminen seuraaville sukupolville käytännöllisestä ja teologisesta näkökulmasta”.

Neuvotteluun osallistuivat Finlands svenska baptistsamfundista yhdyskunnanjohtaja Peter Sjöblom, TM Sara Högberg ja pastori Mikael Kallman, Suomen Baptistikirkosta kirkonjohtaja Jari Portaankorva ja päätoimittaja Maija Latvala sekä Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta piispa Matti Repo, kirkkoherra TT Jouko Ala-Prinkkilä, TT tutkijatohtori Laura Kallatsa, diakoni Luisa Tast ja johtava asiantuntija Tomi Karttunen (siht.).

Teemaa käsiteltiin käytännöllisestä näkökulmasta TT *Laura Kallatsan* (lut.) ja *Sara Högbergin* (bapt.) esitysten pohjalta. Kallatsan lähtökohtana oli kolme kysymystä: Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, miten uskonnollisuus siirtyy suomalaisissa perheissä sukupolvelta toiselle? Miten koronapandemia on

vaikuttanut suomalaisten uskonnollisuuteen? Miten koronapandemia on mahdollisesti vaikuttanut uskonnon jatkuvuuteen ja katkoksiin perheissä? Vastausta etsittiin kahden akateemisen tutkimushankkeen pohjalta: uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle sekä hengellinen yhteys koronapandemian aikana.

Laura Kallatsan mukaan tutkimus osoittaa, että uskonto välittyy paremmin sukupolvelta toiselle niissä perheissä, joissa uskonnosta puhutaan avoimesti. Erilaiset elämän kriisit ja poikkeukselliset tapahtumat, kuten koronapandemia, voivat osaltaan rohkaista keskustelemaan itselle merkityksellisistä asioista perheenjäsenten kanssa. Henkilökohtainen, turvallinen usko sekä lämmin jumalakuva auttavat vaikeissa elämäntilanteissa. Korona-aikana seurakuntalaisia näyttävät tukevan erityisesti ehtoollinen yhteisöllisenä ja rukous henkilökohtaisena riittinä. Pandemian aikana moni koki kuitenkin tahtomattaan siirtyneensä osallistujasta sivusta seuraajaksi. Pandemia on horjuttanut ennen kaikkea uskonnon rakenteita. Osallistuminen itselle tärkeän kirkon tai uskonnollisen yhteisön toimintaan ei ole ollut samalla tavalla mahdollista kuin normaalioloissa. Toisaalta samaan aikaan sisällölliset tekijät, kuten henkilökohtainen rukouselämä, ovat voineet vahvistua. Uudenlaisessa tilanteessa dynaamisia ratkaisuja tehneissä seurakunnissa ja perheissä uskonnollinen perinteensiirto lienee helpompaa kuin siellä, missä muutoksiin on suhtauduttu jäykän staattisesti.

Kristillisen tradition eteenpäin välittämisen näkökulmasta *Sara Högberg* summasi seuraavat kohdat pro gradu-tutkielmansa pohjalta, joka pohjautui ruotsinkielisten baptistinuorten syvähaastatteluihin Suomessa: 1) Vanhempien varustaminen, niin että he voivat välittää tradition eteenpäin lapsilleen, 2) tehdä mahdolliseksi, että eri ikäryhmät voivat rakentaa suhteita toisiinsa, 3) nähdä nuoret, kuunnella heitä ja uskaltaa puhua elämästä ja uskosta heidän kanssaan, 4) tarjota nuorille kontakteja toisiin samassa iässä tai elämäntilanteessa oleviin, 5) antaa vastuuta lapsille ja nuorille kirkossa, mutta se pitää tehdä vastuullisesti, 6) elää kuten opetamme ja 7) nuoria tulee pitää avoimella kädellä: heitä ei tule pakottaa vaan esimerkiksi antaa heidän mennä ja luottaa, että he palaavat takaisin osaksi kristillistä ja baptistista traditiota. Ruotsinkielisillä baptisteilla pienet piirit ovat sekä etu että rasite.

Yhdessä todettiin, että kristillisen perinteen välittäminen nuorille sukupolville on vaikeutunut moniarvoisessa yhteiskunnassa. Kristillinen kasvatus ja kristillisen uskon välittäminen edellyttää voimien yhdistämistä entistä

enemmän esimerkiksi ekumeenisessa lapsi-, nuoriso-, koulu- ja perhetyössä. Tärkeintä on kristillisen uskon, ei tietyn tradition välittäminen eteenpäin. Kristillisten perinteiden tulisi rikastaa ja tukea toinen toistaan, ei kiistellä tavalla, joka nakertaa yhteyttä ja yhteistä tehtävää. Se mikä näyttää toimivan perheen keskellä näyttäisi toimivan myös seurakuntien kasvatustoiminnassa: uskon asioista puhuminen, turvallisuus ja läheisyys, rakenteet ja tunteita ja kokemuksia tarjoavat sisällöt, joustavuus ja dynaamisuus. Tärkeätä on myös elää niin kuin opettaa, kuunnella ja antaa oikein vastuuta lapsille ja nuorille. Nuorten keskuudessa on nykyisin havaittavissa aikamoinen muutos, erityisesti suhteessa sosiaaliseen ulottuvuuteen. On vaikeuksia ryhmäytymisessä. Korona-aikana on korostanut tätä. Yhteyden luomiseksi pitäisi osata keskustella, olla vuorovaikutuksessa nuorten kanssa sekä lukea myös heidän käytöksestään olennaisia piirteitä, luoda rakenteita ja läheisyyttä, dynaamisuutta.

Teologisesta näkökulmasta aihetta käsiteltiin dosentti *Tomi Karttusen* (lut.) ja *Maija Latvalan* (bapt.) alustusten pohjalta. Karttunen esitti katsauksen kirkkojen elämän murrokseen Euroopassa ja yleensä läntisessä maailmassa sekä kuvasi missionaalista, evankeliumin välittämiseen maallistuneissa yhteiskunnissa tähtäävän kirkollisen toimintakulttuurin muutosta sekä pohti lopuksi kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja yhteisöllisyyden tarvetta koronapandemian ajan kokemusten valossa.

Tomi Karttusen mukaan kasvavien etelän kirkkojen rooli tulee tulevaisuudessa vahvistumaan entisestään. Luoteis-Euroopan ja Pohjois-Amerikan kirkoilla on edelleen suurimmat taloudelliset voimavarat, vaikka ne ovat vähenemässä jäsenmäärän kutistuessa. Tarvitaan vuorovaikutusta etelän kasvavan kristillisyyden kanssa. Missionaarinen käänne asennetasolla on ainakin osittain jo toteutunut eurooppalaisissa kirkoissa. Julistaminen ja evankeliumi muuttavana voimana, kutsuna Jeesuksen oppilaaksi ja seuraajaksi kuuluvat yhteen. Kristityksi tulemisessa on kyse prosessista. Tärkeätä on seurakunnan toiminnan tarkoitustietoisuus. Toimintatyylit voivat vaihdella. Olennaista on keskittyä siihen, mikä tekee kirkon ainutlaatuiseksi. Mitä ihmiset etsivät ja mitä se on, mitä he eivät voi löytää muualta? Tulee olla selkeä, mutta antaa myös tilaa. Keskeistä on Jumalan rakkauden kokonaisvaltainen ja koskettava välittäminen, evankeliumin ja Jeesuksen ympärille ryhmittyminen. Tarvitaan myös hyvää teologiaa ja apologetiikkaa, läsnäoloa yhteiskunnassa sekä innoittavia aikuisen kristityn malleja.

Kolmiyhteisen Jumalan lahjoittama pelastus on tarjolla ihmissanassa kuultavan Jumalan sanan kautta sakramentaalisesti – perusmallina Raamattu ja sen pohjalta julistettu evankeliumi ja sakramentit näkyvänä sanana. Ruumiskin pääsee sakramentissa osalliseksi sanan pyhittämästä uuden luomisen todellisuudesta. Kristillisen uskon ja perinteen välittämisessä eteenpäin korostuu kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja persoonallisen, luottamusta ilmentävän ja luovan kontaktin tärkeys: koti, lähiympäristö, seurakunta ja koulu. Uutta rohkeutta ja käytännöllistä vertaistukea tarvitaan kristillisen kasvatuksen renessanssin aikaansaamiseksi. Korona-aika on tuonut haasteita yhteisöllisyyden toteutumiselle, vaikka digitaalisesti yhteisöllisyyttä on pyritty ruokkimaan. Konevälitteinen yhteys ei korvaa ihmisen välitöntä läsnäoloa. Armon ja rakkauden evankeliumi ja sen sisältämä toivo on silti läsnä pandemian aikana.

Maija Latvala totesi, että herätyskristillisissä piireissä mietitään paljon sitä, miten voimme välittää kristillistä ”syväidentiteettiä” eli Jeesuksesta ja Jumalasta käsin avautuvaa identiteettiä, joka on muiden identiteettien taustalla. Kulttuurin kautta muodostunut osaidentiteetti voisi sitä kautta syventyä heijastumaan taustalla olevaa perustaa. Herätyskristillisyydessä puhutaan opetuslapseuttamisesta tässä yhteydessä.

Tulee luoda vaihtoehtoisia kertomuksia syvenevästä prosessista, elämästä pyhiinvaelluksena, tiellä olemisena. Pinnallisen kiltteyskasvatuksen sijaan pitäisi päästä sen kaltaiseen malliin, että hyväksytään se, että nuori kohtaa elämässä monenlaisia vaikeita asioita, mutta syväidentiteetti voi olla syventynyt siinä määrin, että kun hän kohtaa näitä haasteita, hän voi ratkoa niitä identiteettinsä pohjalta. Kypsymätön opetuslapseus on nähty pääsyynä sille, että nuoret jättävät seurakunnan ja vieraantuvat uskosta. Seurakunnat ovat kadottaneet kykynsä tukea syväidentiteetin muodostumista eli ”resilienttiä opetuslapseutta”. Ympäristö tarjoaa lukemattomia palikoita sille, että voi rakentaa identiteettiään. On vapauttavaa, että on identiteetti, joka annetaan, mutta joka ei ole ahdas ja kapeuttava.

Yhdessä todettiin, että yhteiskunnallisten ja kirkollisten polarisaatioiden keskellä tarvitaan yhteisen pohjan etsimistä, keskusteluyhteyden rakentamista sekä yhteistä tekemistä liittyen uskon ydinasioihin. Tällöin ajatellaan esimerkiksi rukouselämän syventämistä ja evankeliumin tarjolla pitämistä, yhteistä todistusta ja palvelua. Suunnan tulisi olla lähemmäksi Kristusta, lähemmäksi toisia kristittyjä ja sitä kautta kohti ihmisiä yleensä. Näin voitaisiin rakentaa yhteyttä ja kaivattua yhteisöllisyyttä. Se olisi

kristillisen syväidentiteetin ja ekumeenista yhteyttä rakentavan asenteen mukaista. Seurakunnissa tarvitaan sekä syventävää että avaavaa toimintaa – kaksoisstrategiaa. Tarvitaan opetuslapseuttamista, mutta myös tilan antamista kyselemiselle, tiellä kulkemista yhdessä. Suojautumisen tarve ja manipuloinnin pelko aiempien negatiivisten kokemusten pohjalta kuitenkin voivat estää mukaan tuloa seurakunnan toimintaan ja uskon syvenemistä tuossa yhteydessä. Ihmisiä pitää aidosti kuulla kynnysten madaltamiseksi.

Teologisen dialogin tulevaisuudesta todettiin, että tulisi jatkaa oppikeskusteluja, mutta samanaikaisesti tulisi pyrkiä löytämään keinoja tukea paikallisekumeenista kehitystä. Mitkä ovat mahdollisuudet kehittää käytännöllistä yhteistyötä? Mitä tarpeita on ja mitä mahdollisuuksia niiden toteuttamiseen? Ensi kerralla, jolloin kokoonnumme Suomen Baptistikirkon kutsumana, voisimme pohtia, mitä yhteinen todistus sanoin ja teoin ja sen kehittäminen voi konkreettisesti merkitä. Teemaa on käsitelty äskettäin esimerkiksi roomalaiskatolisen kirkon ja baptistien kansainvälisessä dialogissa. Sitä tulisi hahmotella sekä yhteisen teologisen pohjan että käytännön yhteistyön, myös diakonisen mission näkökulmasta.

Kirkkona eläminen ja kristillisen tradition välittäminen eteenpäin korona-aikana

Tomi Karttunen

Apostolinen usko ja evankeliumin julistaminen: pandemia ja kristillinen toivo

Armon ja rakkauden evankeliumi ja sen sisältämä toivo on läsnä myös pandemian aikana. Korona-ajan alku osoitti, että ihmisillä on rakkautta lähimmäisiin ja tarve jakaa omastaan samassa veneessä oleville. Sittemmin myös itsekkyyden kasvot palasivat. Tämänkin kulkutaudin kohdalla kirkon sanoma koskettaa ihmisen ja koko maailman elämää syvästi. Kristillisen perinteen välittäminen eteenpäin herättää kuitenkin myös suuria kysymyksiä. Ymmärrän sen tässä juuri kysymykseksi, miten tuoda apostolinen evankeliumi uusille ihmisille ja sukupolville. Tarkastelen seuraavassa lännen kirkkojen viime vuosien tietä ensin historiallisesti, kirkkososiologisesti ja missiologisesti ennen teologisia johtopäätöksiä.

Kirkkojen aseman murros lännessä ja uuden missionaarisuuden etsintä

Käytän hyödykseni etenkin David Martinin analyysia (2016) kirkkojen kehityksestä länsimaissa viime vuosikymmeninä. Historiallisen taustan kirkkojen aseman muutoksille Euroopassa 1800-luvun lopulta alkaen loivat jo 1500-luvun reformaatiot. Protestanttisessa Pohjois-Euroopassa muodostui vahvan yksilökeskeisen hurskauselämän muoto, joka näkyi kuitenkin instituutioiden tasolla ainoastaan Britanniassa. Tämä asetelma vietiin ensin Amerikan Yhdysvaltoihin. Siellä uskonnollinen pluralismi toteutui ilman

valtiokirkkoa. Protestantismi liittoutui enemmän tai vähemmän maltillisten valistusaatteiden ja nationalismin kanssa.[1]

Katolisessa Euroopassa katolinen reformi säilytti kirkon monopoliaseman fragmentoivien tendenssien puristuksessa, vastusti valistusta ja myös nationalismia – paitsi siellä, missä katolisuus liittoutui alistetun kansallisen tietoisuuden kanssa kuten Puolassa ja Irlannissa. Katolisen kristinuskon kamppailu valistuksen kanssa, erityisesti Ranskassa, levisi ympäri maailmaa.[2]

Teollisen vallankumouksen aikaansaama mantereelta muutto ja kaupungistuminen johtivat Euroopassa kristinuskon rapautumiseen ja poliittiseen radikalisoitumiseen, erityisesti alueilla, joilla oli työväenluokan keskittymiä ja raskasta teollisuutta. Pohjois-Amerikassa kirkon ja valtion ero ja uskonnollinen pirstaleisuus teki eri tunnustuskunnista joustavampia sopeutumaan erilaisiin toimintaympäristöihin ja puhuttelemaan erilaisia ihmisryhmiä. Euroopassa ja myöhemmin Kanadassa kirkot taantuivat. Uuden sekulaarin professionalismin myötä ne menettivät tehtävänsä koulutuksessa, hyvinvoinnissa, viestinnässä ja mediassa. Läntisestä Euroopasta tuli passiivisen sekularisaation aluetta. David Martin kuvaa kirkoista tulleen palveluasemia ja hyvinvointiyhdistyksiä ja papiston menettäneen asemansa osana sekä vanhaa eliittiä että uutta koulutettua väestöä. Kirkko joutui jatkuvan poliittisen kritiikin kohteeksi.[3]

Yleisesti ottaen institutionaalinen uskonnollisuus on Euroopassa jatkuvasti vähentynyt 1960-luvun puolivälistä asti. Kristillisen tradition välittämisessä uusille sukupolville on ollut suuria ongelmia.[4] Euroopan maallistunein alue on Luoteis-Euroopassa, mukaan lukien Suomi.[5]

Katolinen Eurooppa läpikävi 1800-luvun lopulla herätyksen ajan. Se mobilisoitui liberalismia vastaan ja kilpaili sekulaarin älymystön kanssa kansan tuntojen tulkinnasta. Sittemmin siitä tuli voittopuolisesti konservatiivinen ääni. Paavi Franciscuksen kauden aikana katolisuus on kuitenkin näyttäytynyt jälleen keskustelevampana ja avoimempana sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolestapuhujana. Evankelikaaliset ja karismaatti-

1 Martin 2016, 719–720.
2 Martin 2016, 720.
3 Martin 2016, 721.
4 Martin 2016, 724.
5 Martin 2016, 724. Vrt. Perrier 2011, 147–148.

set ryhmät ovat suosittuja esimerkiksi maahanmuuttajien seurakunnissa. Helluntailaisuus vaikuttaa marginaalissa, vaikkei ole sellainen vaikuttava voima kuin globaalissa etelässä.[6]

Euroopan uskonnollisimmat maat ovat etelässä ja idässä. Maallistuneet maat ovat keskittyneet pohjoiseen ja länteen. Itäisen Euroopan sekulaarit saarekkeet selittyvät historiallisilla syillä liittyen uskonnon ja kansallisuuden kielteiseen korrelaatioon. Näyttää siltä, että uskonnon kokonaisvaltaisuudella ja myönteisellä liittymisellä kansalliseen identiteettiin ja koettuun tosiasiaan uskonnon merkityksestä kansan vaiheissa on merkitystä uskonnon elinvoimaisuudelle.[7]

Kolme neljästä pitää itseään kristittynä Euroopassa, joka toinen sanoo uskovansa Jumalaan, vaikka määrä on laskussa ja matalampi nuoremmissa ikäryhmissä. Noin 15 % käy kirkossa keskimääräisenä sunnuntaina. Itäisessä Euroopassa vallitsee sosiologisesti ajatellen kollektivistinen uskonnon muoto verrattuna passiiviseen ja individualistiseen sekulaarisuuteen Luoteis-Euroopassa.[8] Yhdysvalloissa itsensä kristityksi identifioivia on suunnilleen saman verran kuin Euroopassa, mutta uskontoa harjoittavien määrä on yli kaksinkertainen ja suuri enemmistö uskoo Jumalaan (2016). Tilanne on kuitenkin viime vuosina ollut muutoksessa etenkin nuorten aikuisten joukossa.[9]

Yleisesti ottaen maailma de-sekularisoituu. Eurooppa on tässä mielessä erikoistapaus. Muualla ei ole läpikäyty eurooppalaista valistusta, eikä sitä sellaisenaan tarvitsekaan läpikäydä historiallisena välttämättömyytenä.[10] Afrikassa on jo enemmän kristittyjä kuin Euroopassa, ja tulevaisuudessa myös Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa.[11] Etelän kristittyjen rooli tullee entisestään kasvamaan esimerkiksi ajatellen kristillistä maailmanlähetystä ja kirkkojen ekumeenista kanssakäymistä. Ateistien määrä on pysymässä

6 Martin 2016, 727.

7 Martin 2016, 726.

8 Martin 2016, 727.

9 https://www.pewforum.org/2019/10/17/in-u-s-decline-of-christianity-continues-at-rapid-pace/ (luettu 1.9.21).

10 Martin 2016, 728.

11 https://www.gordonconwell.edu/center-for-global-christianity/wp-content/uploads/sites/13/2020/01/Status-of-Global-Christianity-2020.pdf

samana tai laskemassa, eli tilastollisesti de-sekularisaatio on vallitsevaa todellisuutta.

Tällä hetkellä Luoteis-Euroopan ja Pohjois-Amerikan kirkoilla on edelleen suurimmat taloudelliset voimavarat, vaikka ne ovat vähenemässä jäsenmäärän kutistuessa. Tarvitaan vuorovaikutusta kasvavan kristillisyyden kanssa ajatellen niin maahanmuuttajayhteisöjä Euroopassa kuin globaalin etelän kirkkoja. Missionaarinen käänne asennetasolla on ainakin osittain jo toteutunut eurooppalaisissa kirkoissa.

Missionaalisen kirkon ajatuksen kehkeytyminen: evankeliumin inkulturaatio

Uusien keinojen etsiminen missionaariselle ja missionaaliselle kirkolle Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa alkoi tulla näkyviin jo 1980–90-luvun taitteessa. Yksi ajan merkki oli vaikkapa Billy Grahamin missiotapahtuma Helsingin olympiastadionilla vuonna 1987. Keskisen Euroopan ja Britannian kirkot olivat eläneet jo kauemmin laskevien jäsenkäyrien maailmassa kuin Suomessa. Ne olivat joutuneet myös pitempään ja vakavammin pohtimaan sitä, miten olla missionaarinen kirkko moniarvoisessa ja sekularisoituneessa toimintaympäristössä. Englannin kirkossa yksi ensimmäisistä merkeistä virallisen kirkon taholla tästä prosessista oli raportti *Breaking New Ground: church planting in the Church of England* (1994), jossa ensimmäisen kerran

suositeltiin seurakuntien istuttamista (church-planting) Englannin kirkon missionaariseksi strategiaksi.[12]

Vuoden 2004 raportissa *Mission-Shaped Church* lähdettiin siitä, että konsumeristisessa kulttuurissa, jossa ihmiset ovat tottuneet tekemään valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä makunsa mukaan, yhden standardin kirkkoa ei voida tarjota kaikille. Tuolloin oli jo lähdetty kokeilemaan ”tuoreita ilmaisuja” (Fresh expressions), joista osa puhutteli toisia, osa toisia. Pohdittiin myös sitä, mikä on hyväksyttävää kuluttaja- tai asiakaslähtöisessä konsumeristisessa ajattelussa ja mikä taas ei. Teologisena lähtökohtana oli ekumeenisessa missiologiassa yleistyneen *missio Dei*-teologian mukainen ajattelumalli, jossa korostetaan kirkkoa Jumalan lähetyksen välineenä.[13]

Raportti *Mission-Shaped Church* hyödyntää maailmanlähetyksen yhteydessä tehtyä pohdintaa evankeliumin inkulturaatiosta yhteiskuntaan. Kulttuuriin sopeutuminen tai kontekstualisaatio tulee tehdä uudelleen, koska kulttuuri ei enää ole sellaisenaan kristillisen perinteen muovaama ja sille vastaanottavainen. Käytännön lähetystyöstä ja missiologisesta pohdinnasta saatua kokemusta saatettiin hyödyntää tässä tehtävässä. Inkulturaatio tarjoaa periaatteellisen perustan kulttuuristen muurien välttämättömälle ylittämiselle ja seurakunnan istuttamiselle muuttuneessa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Kristuksen inkarnaation lähtökohdaksi ottava kirkon missio on aina myös vastakulttuurista. Se tähtää uskolliseen Kristuksen seuraamiseen, opetuslapseuteen uudessa kontekstissa pikemmin kuin kulttuuriseen mukautumiseen. Evankeliumi halutaan tarjota kuultavaksi

12 Misson Shaped Church (MSC), xi. Bradley 2013 esittää rakentavan kriittisiä kysymyksiä raportille klassisen anglikanismin näkökulmasta. Niitä voidaan esittää myös luterilaisesta näkökulmasta, jos ja kun raporttia ja sen jälkityöskentelyn hedelmiä sovelletaan suomalaisessa kontekstissa. Englannin kirkon tuoreehko tutkimusraportti *From Anecdote to Evidence* (2014) tutkii syitä kirkkojen kasvuun ja taantumiseen. Sen mukaan ei ole yksinkertaista syytä tai reseptiä kirkkojen kasvuun tai taantumiseen, mutta voidaan erotta joitakin ”avainelemenettejä” (key ingredients), jotka ovat havaittavissa kasvavissa seurakunnissa: 1) Churches that have a clear mission and purpose, 2) clergy & congregations who are intentional about and prioritise growth, 3) clergy and worshippers who are willing to change and apt, 4) churches where lay people as well as ordained clergy are active in leadership and other roles, 5) churches that actively engage children and young people, 6) churches with a welcoming culture who build on-going relationships with people, churches that nurture disciples (offering specific encouragement through courses & activities), 7) clergy/leaders who innovate, envision and motivate people.

13 MSC, xii

tämän päivän kulttuurissa, mutta se sisältää myös kutsun katumukseen, mielenmuutokseen. Kyse on evankeliumin inkarnoitumisesta konsumeristisessa yhteiskunnassa.[14]

Myös meillä on havahduttu yhteisöllisemmän seurakuntatyön otteen tarpeeseen ajatellen niin jumalanpalveluselämää, vapaaehtoistyötä, kansainvälisyyttä kuin verkossa toimimista. Viimeksi teologisessa dialogissamme puhuttiin vapaaehtoistyön kehittämisestä yhteisenä mahdollisuutena. Missionaarisen kirkon kehittämisen tarpeesta, kulttuurikristillisyyden rapautumisesta ja kristillisen vakaumuksen muuttumisesta entistä enemmän vastakulttuuriseksi ovat viime vuosina puhuneet raportti *Kaikkialta kaikkialle*, kirkon nelivuotiskertomus *Uskonto arjessa ja juhlassa*, strategia *Ovet auki*, pyrkimys tukea jumalanpalvelusyhteisöjen muodostumista uusien ihmisten saamiseksi mukaan kirkon hengellisen elämän vaikutuspiiriin sekä marraskuussa kirkolliskokouksessa käsitelty aloite evankelioimistyön kehittämisestä. Samat teemat ovat enemmän tai vähemmän esillä globaaleissa ekumeenisissa keskusteluissa. Yksi tähän liittyvä kysymys on, voiko kirkko täydesti toteuttaa missiotaan silloin, kun kohtaaminen on välineellistetty digitaalisin yhteyksin toteutuvaksi? Evankeliumi kun on ihmistä kokonaisvaltaisesti koskettava. Konevälitteinen todellisuus ei korvaa ihmisen läsnäoloa. Inkulturaatio ei tällöin voi täydesti toteutua, jos sen perusmallina on inkarnaatio.

Oman äänen ja sanoman säilyttämisen ja löytämisen tärkeydestä

Stefan Paas sanoittaa hyvin ydinkysymyksen, johon meidän on kirkkoina tänään vastattava mahdollisimman hyvin aikana ”kristikunnan jälkeen”, jolloin Euroopankaan luonne kristillisenä maanosana ei enää pitkään aikaan ole ollut kirkossa kuulutettu:

> *Tänään ihmiset liittyvät kristilliseen yhteisöön vain, jos he voivat löytää sieltä jotakin, jota he eivät voi löytää muualta. Tämä on haaste ja mahdollisuus samaan aikaan… Mitä ihmiset etsivät, jos he lainkaan tulevat kirkkoon? Mitä se on, mitä he eivät voi löytää muualta? Kristikunnan*

14 MSC, xii–xiii.

jälkeinen aikamme täytyy johtaa meidät intohimoiseen sitoutumiseen kristillisen uskomme ainutlaatuiseen ytimeen. Tämä on ainut tärkein kysymys, johon meidän täytyy vastata… Kysymys saattaa olla yksinkertainen, mutta usein sitä ei oteta tarpeeksi vakavasti. Jos olemme löytäneet tämän 'kallisarvoisen helmen' (Matt. 13:46), on tärkeätä esittää se parhaalla tavalla, jonka osaamme. Uskon mysteeri kohdataan sakramenttien, musiikin, yhteisön, lähetyksen, saarnan, hyvien puheiden, kahvinjuonnin, lukemisen, laulamisen, jumalanpalveluksen ja niin edelleen kautta. Kristikunnan jälkeisessä ajassamme kaikki tämä täytyy tehdä erinomaisesti. Tässä useimmilla kirkoilla Euroopassa on vielä paljon tehtävää. Takanamme ovat vuosisadat itsestään selvää kulttuurikristillisyyttä.[15]

1) Kristikunnan jälkeisen ajan lisäksi Stefan Paas nostaa toisena aikamme kulttuurisen muutoksen tunnusmerkkinä esiin 2) jälkikristillisen kontekstin. Yleisen kulttuurisen ilmapiirin mukaan tulee pitää etäisyyttä uskontoon, koska tämä nähdään laajalti kypsyyden ja itsenäisyyden merkkinä. Paas kiteyttää: ”Pääasiallisin missionaarinen ja kasvatuksellinen ongelmamme ei ehkä ole se, että meillä ei ole hyviä argumentteja, vaan että meillä ei ole laajasti puoleensa vetävää näkyä siitä, mitä merkitsee olla uskonnollinen aikuinen.” Kristillinen usko ja elämä on mahdollista nähdä jännittävänä, rohkeiden valintana. Jälkikristillisessä kulttuurissa parasta apologetiikkaa on sanottu olevan ”provokatiivinen kirkko” (Graham Tomlin), Jeesusta seuraava kirkko.[16] Provokaatio ei ole itsetarkoitus, mutta risti voi olla ja on edelleen myös hullutus, vastakulttuurista. Dietrich Bonhoeffer näyttää olleen oikeilla jäljillä painottaessaan Jeesuksen seuraamista ihmisenä ja kirkkona ”toisia varten”, kysymystä ”kuka Jeesus Kristus on meille tänään” sekä rukousta, oikein tekemistä ja Jumalan oman ajan odottamista.

Kolmas kulttuurisen muutoksen osatekijä on 3) ”postmoderni” aika. Käsite pitää sisällään pluralismin, konsumerismin, relativismin, hyperindividualismin ja auktoriteetin romahtamisen. Se on seurausta modernista käänteestä subjektiin. Olemisväitteet eivät enää olleetkaan niin varmoja kuin menneinä aikoina. Tarkoitus ja totuus alkoivat näyttäytyä huterilta ja pois selitettäviltä. Tästä ei ollut pitkä matka ”totuuden jälkeiseen aikaan”.

15 Paas 2017, 41. Suom. Tomi Karttunen.

16 Paas 2017, 44–45.

Postmodernin ansio on Paasin mukaan muistuttaa siitä, että mieli ja järki eivät useimmiten ole uskossa ja sen inspiroinnissa päällimmäisenä vaan tunteet ja vaistot, syvä kaipaus ja siihen vastaaminen. Tavallisesti rationaaliset vakaumukset selittävät ja oikeuttavat positioita, jotka ovat ensin vaikuttaneet meihin.[17] Uskonopin kongregaation entinen johtaja Gerhard kardinaali Müller onkin alleviivannut sitä, että tärkeintä eivät ole argumentit vaan Jumalan rakkauden kokonaisvaltainen ja koskettava julistaminen sanoin ja teoin.

Toisaalta voidaan sanoa ja on hyvä tähdentää, että uskon kokeminen ei ole erillään sisällöstä, koska sisällössä on juuri kyse kolmiyhteisen Jumalan ja Kristuksen läsnäolosta. Jumalanpalveluselämä ja uskon sisältö, rukouksen laki ja uskon laki kuuluvat yhteen, eikä niitä ole ilman toista. On myös huomattava, että toisilla rationaalinen pohdiskelu saa enemmän sijaa kuin toisilla. On kuitenkin syytä erottaa toisistaan uskon sisältö ja sen analyyttinen akateeminen tarkastelu eli klassisesti viisaus ja tiede, *sapientia* ja *scientia*. Silti teologia voi tulkita elettyä uskontoa.

Kokonaisvaltaista ja tavoitehakuista evankelioimista, joka johtaa Jumalan valtakunnan tielle

Avainsana on evankeliumin kokonaisvaltaisuus liittyneenä uskon täysipainoiseen trinitaarisuuteen eli luomisen, lunastuksen ja Pyhän Hengen työn eri muotojen huomioon ottamiseen. Julistaminen ja transformaatio eli evankeliumi muuttavana voimana, kutsuna Jeesuksen oppilaaksi ja seuraajaksi kuuluvat yhteen. Kyse on prosessista, ei pikaisesta päätöksestä. William Abraham onkin määritellyt evankelioimisen ”joukoksi intentionaalisia toimintoja, joita hallitsee päämäärä johdattaa ihmiset Jumalan valtakuntaan ensimmäisen kerran.”[18] Tärkeätä on tarkoitustietoisuus, intentionaalisuus. Toimintatyylit vaihtelevat. Tulee olla selkeä siinä mitä uskoo, mutta on annettava myös tilaa.[19]

17 Paas 2017, 45–47.
18 Paas 2017, 48.
19 Paas 2017, 49.

Paas summaa kuusi haastetta ja mahdollisuutta evankelioimiselle Euroopassa tänään:

1. Meidän täytyy keskittyä ydintehtäväämme. Mikä siis tekee meistä ainutlaatuisen?
2. Meidän tulee jättää taakse (laiska) monopolistinen asenne.
3. Tarvitsemme hyvää teologiaa ja apologetiikkaa, julkista teologiaa.
4. Tarvitsemme vakuuttavan kuvan kristillisestä aikuisuudesta.
5. Evankeliumin täytyy olla holistista, sisältää erilaisia tapoja välittää viestiä.
6. Evankeliumi on löytämisen prosessi, löytöretki pikemmin kuin hetken päätös.

Loppukaneetti kuuluu laittamattomasti: ”Jos kirkolle on tulevaisuus Euroopassa, sen täytyy ryhmittyä uudelleen Jeesuksen ympärille.”[20] No entäpä korona?

Teologisia johtopäätöksiä: välineellisyys kaksiteräisenä miekkana - todellisen läsnäolon, kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja yhteisöllisyyden tarve

Koronapandemiaan vastaaminen kirkkona on tällä kulttuurisella jatkumolla, vaikka tilanne tuo entistä intensiivisemmin näkyviin joitakin kulttuurisia muutoksia ja niihin perustuvia mahdollisuuksia ja uhkia. Mahdollisuudet liittynevät hyvän sanoman, sanan ja sakramenttien lisäksi 1) ihmisiin ja toimintaresursseihin, 2) digitalisaatioon ja sen käytännön sovellusten oppimiseen, 3) pandemian ja ilmastokriisin virittämä pohdinta elämisen perusteista ja kohtaamisen kaipuu. Toisaalta uhat liittyvät samoin 1) seurakuntien, työntekijöiden ja yleensä seurakuntalaisten hankaluuteen oppia toimimaan entistä missionaalisemmin, 2) digitalisaation varjopuoliin: älylaiteorjuus, etääntyminen fyysisistä tapaamisista, sosiaalisen median ja niiden palveluiden algoritmien sekä pirstouttavan identiteettipolitiikan

20 Paas 2017, 49–50.

keskustelun kärjistymistä ruokkiva toimintalogiikka sekä 3) pandemian ja ilmastokriisin tuoman ahdistuksen luoma lamaannus, joka voi koskettaa niin terveydellisesti, sosiaalisesti kuin hengellisesti myös kirkon työntekijöitä ja seurakuntalaisia yleensä.

Ajatus evankeliumin kokonaisvaltaisuudesta ja toisaalta kolmiyhteisestä Jumalasta persoonien välisenä yhteytenä alleviivaa teologian, opin ja kristillisen uskon sekä sen käytäntöjen sosiaalista, relationaalista perusluonnetta, jossa pysyvyys, yhteisöllisyys ja tilanne- tai yksilökohtaisuus lyövät kättä toisilleen. Ihminen otetaan ihmisenä, mutta ei suljeta silmiä, korvia ja mieltä Jumalan ilmoituksen ja sen puhuttelun todellisuudelta. Tämä on sisään rakennettua Jumalan ihmiseksitulon todellisuuteen. Sen ytimessä on taivasten valtakunta, joka puhdistaa ja kirkastaa langenneen todellisuuden, joka ytimeltään on Jumalan alun perin hyväksi luoma maailma, jossa kaikki on tarkoitettu olemaan toisiaan varten – Jumalan tahdon mukaisesti ja hänen lahjoittavaa rakkauttaan heijastaen.

Tästä lähtökohdasta ihmisten auttaminen heidän ahdingossaan yhdessä kaikkien hyvän tahdon ihmisten kanssa kuuluu aika itsestään selvästi kirkon diakoniseen perusmissioon. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen ei kuitenkaan ole kokonainen ilman ehjää suhdetta Jumalaan. Se toteutuu Pyhän Hengen voimassa Kristuksen kautta. Uskossa taas on kyse niin järjestä, tunteista kuin toiminnastakin. Ytimessä on suhde kolmiyhteiseen Jumalaan, joka kohdataan sanassa, sakramentissa, pyhien yhteisön todistuksessa sekä lähimmäisessä ja luomakunnassa, Hänen kättensä työssä. Pelastus on tarjolla ihmissanassa kuultavan Jumalan sanan kautta sakramentaalisesti – perusmallina Raamattu ja sen pohjalta julistettu evankeliumi ja sakramentit näkyvänä sanana. Ruumiskin pääsee sakramentissa osalliseksi sanan pyhittämästä uuden luomisen todellisuudesta, Kristuksen kirkastetusta ylösnousemusruumiista ja saa ennakoivasti maistaa taivasten valtakunnan läsnäoloa.

Siksi kirkon ja seurakunnan ekklesiologisen kuvaamisen perusmallina ekumeenisessa keskustelussa suositaan nykyisin kommuuniota, sanan ja sakramentin eli Kristuksen läsnäolon osallisuuteen kokoontuvaa, siitä rakentuvaa ja siinä elävää yhteisöä, jolle on tärkeää paikallisuus, mutta myös alueellisuus ja verkostoituminen, lopulta maailmanlaaja verkosto, Kristuksen seuraajien joukko, joka on lähetetty kaikkialle maailmaan. Sen perusmissio kertoo, että kirkon yhteys ja ihmiskunnan ykseys punoutuvat yhteen. Tämä tuo hengelliselle yhteisölle ja sen sanomalle myös yhteisö-

elämän eettistä puolta syvästi koskettavan ulottuvuuden. Kolmiyhteisen Jumalan persoonienvälinen kommuunio eli yhteys luo perustan kirkon yhteisöelämälle – armon läsnäololle keskeneräisyydessä.

Tässä mielessä pandemian tuoma yhteisöllisyysherätys ja toisaalta lähimmäisten parhaaksi varjellut turvavälit samalla kertaa vahvistavat ja ohentavat myös seurakuntana elämisen perustaa. Korvikkeeksi on otettu uudella intensiteetillä ja monin luovin muodoin digitaaliset kohtaamiset. Samaan syssyyn liittyy keskustelu koneoppimisesta ja robotisaatiosta ja niiden tuomista eettisistä ongelmista. Tärkeää on ihminen ruumiin, sielun ja hengen kokonaisuutena. Ihmisellä on sielu, joka kuuluu yhteen hänen ruumiillisen habituksensa kanssa. Ei tule kumota perustavaa eroa ihmisen ja koneen välillä. Silti väline on kättä pitempi. Jo apostoli Paavali lähetti kirjeitä, jotka ovat kantautuneet meille asti. Myös Raamattu on väline. Silti kirkko on siellä, missä kaksi tai kolme on koolla Jeesuksen nimessä.

Raamatun viesti on, että eläisimme yhdessä Jumalan kasvojen edessä hänen yhteydessään – uskossa, toivossa ja rakkaudessa. Ihminen on Jumalan kuva. Hänellä on tarve kohdata Jumalan persoonallinen läsnäolo. Tämä toteutuu rukouksessa, mutta erityisesti toisten ihmisten kautta julistuksessa ja sakramentin jakamisessa. Siksi niin sanotut perinnekirkot suhtautuvat kriittisesti etäehtoollisiin. Simulaatio on aina simulaatiota, vaikka se voi edesauttaa kohtaamisen taitojen oppimista ja varsin laajapohjaista kommunikaatiota. Yksipuolinen ravinto tuo puutostauteja, vaikka laihakin ravinto pitää usein pitkään hengissä, kunhan saa puhdasta vettä. Elävää vettä voi toki ammentaa myös Raamatun ja välineyhteyksien kautta, vaikka kristittyjen yhteys ei silloin kokonaisvaltaisesti vielä toteudukaan.

Kysymys hengen ja materian, luomisen, lunastuksen ja pyhityksen välisestä suhteesta on tärkeä myös ekologisen kriisin kontekstissa. Ihminen on kohtalonyhteydessä luodun todellisuuden kanssa, vaikka onkin Jumalan kuvaksi luotu. Kaiken luodun tarkoitus on toisia varten oleminen ja ihmisen tehtävä viljellä ja varjella. Osana toisia varten olemista voimme oppia kaikenlaista paitsi toisilta kristityiltä ja eri kristillisestä perinteistä myös toisilta ihmisiltä yleensä. Ehkä vasta nyt todella havahdumme siihenkin Raamatun opetukseen, että myös luonnolta voidaan oppia. Sitäkin pitää kuunnella. Biodiversiteetti on olennaisen tärkeää selviytymiselle. Nooa sai tehtäväksi eri lajien pelastamisen. Kyyhkynen toi vihreän oksan viestin tulvan laskemisesta, Pyhä Henki laskeutui kuin kyyhkynen Jeesuksen ylle. Sananlaskut kehottavat oppimaan muurahaisilta. Jeesus kehottaa katsomaan

kedon kukkia ja taivaan lintuja, ja Jeesus vertaa omiaan lampaisiin, joita hän ja kutsumansa paimentavat. Taivaan tähti johdatti tietäjät kumartamaan Jeesus-lasta ja kristittyjä kutsutaan myös eläviksi kiviksi. Taivaan Isä voi kivistäkin tehdä leipää. Ehkä tätä havainnollistaa osaltaan se, että myös veistokset ja arkkitehtuuri voivat ruokkia.

Palaan vielä perinteen välittämiseen eteenpäin, jossa siinäkin korostuu kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja persoonallisen, luottamusta ilmentävän ja luovan kontaktin tärkeys: koti, lähiympäristö, seurakunta ja koulu. Kohtaamisen ja polulle saattelemisen tarve ja sillä tukeminen eri ikävaiheissa korostuu, kun oheiskasvattajien merkitys on kasvanut eksponentiaalisesti digitalisaation aikana. Sana, sakramentti ja kristillisen perinteen mukainen rukouselämä perustuvat yksilön uskonnollisen sosialisaation ja yhteisön perinteen kohtaamiseen - viime kädessä Pyhän Hengen työn kautta. Uutta rohkeutta ja käytännöllistä vertaistukea tarvitaan kristillisen kasvatuksen renessanssin aikaansaamiseksi. Myös tässä tarvittaisiin kristityn aikuisen ja kasvattajan malleja. Todistajien pilvestä löytyy hyviä esimerkkejä kristillisten kirkkojen historian matkasaatosta – myös tänään, läheltä ja kaukaa.

Kirjallisuus

Juva, Mikko

1960 *Valtiokirkosta kansankirkoksi*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 61. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Martin, David

2016 Christianity in Europe and North America. Decline, Transition or Pluralization? *The Wiley Companion to World Christianity.* First Edition. Edited by Lamin Samneh and Michael J. McClymond. Johen Wiley & Sons Ltd., 719–730.

Paas, Stefan

2017 Evangelistic Mission in Europe: Seven Historical Models. *Sharing Good News. Handbook on Evangelism in Europe*. Edited by Gerrit Noort, Kyriaki Avtzi and Stefan Paas. Geneva: World Council of Churches Publications, 21–36.

2017 Challenges and Opportunities in Doing Evangelism. *Sharing Good News. Handbook on Evangelism in Europe*. Edited by Gerrit Noort, Kyriaki Avtzi and Stefan Paas. Geneva: World Council of Churches Publications, 37–52.

Perrier, Emmanuel
2011 Europe. The Blackwell Companion to Catholicism. Edited by James J. Buckley, Frederick Christian Bauerschmidt, and Trent Pomplun. Wiley-Blackwell, 143–158.

Verkkolähteet

From Anecdote to Evidence. Findings from the Church Growth Research Programme 2011–2014 https://www.churchofengland.org/resources/church-growth-research-programme/findings-and-reports (luettu: 2.12.2021)

In Us Decline of Christianity Continues as Rapid Pace
2019 https://www.pewforum.org/2019/10/17/in-u-s-decline-of-christianity-continues-at-rapid-pace/ (luettu 1.9.2021)

Kaikkialta kaikkialle – kirkon missio nyt. Missiologian tunteminen ja osaaminen kirkon työssä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 67. Kirkko ja toiminta 2018. https://evl.fi/documents/1327140/40243242/Kaikkialta+kaikkialle+%E2%80%93+kirkon+missio+nyt/b2546877-6adb-4f4e-f881-e4d9a7a8eff8

Mission-Shaped Church
2004 https://thewearypilgrim.typepad.com/files/mission_shaped_church-1.pdf

Long, Bradley
2013 *How is Mission-Shaped Church changing Church of England mission-ecclesiology in the light of classical Anglicanism*? https://porvoocommunion.evlutkirkko.fi/wp-content/uploads/sites/13/2013/01/mission-shaped.pdf (luettu 2.12.2021)

Ovet auki/Öppna dörrar. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026
2020 https://evl.fi/documents/1327140/52567038/Ev.lut.kirkko-strategia.pdf/9fb95410-78a0-6ace-a331-aa2c31b869c5?t=1600781363026

Uskonto arjessa ja juhlassa/Religion till vardags och fest. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019
2020 Kirkon tutkimuskeskus. Kirkon nelivuotiskertomus - evl.fi (suomeksi ja på svenska)

Om traditionsförmedling till nästa generationer utifrån sex baptisters berättelser

Sara Högberg

Jag vill dela några tankar på temat ”traditionsförmedling till nästa generationer” utifrån min avhandling pro gradu i praktisk teologi som blev klar i början av sommaren 2021. I avhandlingen undersökte jag genom djupintervjuer hur tro och religiös identitet har formats hos sex finlandssvenska baptister. De som deltog i studien var mellan 26 och 34 år då de blev intervjuade. En av dem var från Nyland och resten från Österbotten. Alla var troende, hade vuxit upp i en finlandssvensk baptistförsamling och såg sig själva som baptister. Jag var intresserad av hur den tro de hade vid tiden för intervjuerna hade tagit form i dem under deras livstid. Man kan kanske se deltagarna i min studie som fall där traditionsförmedlingen har fungerat, och deras erfarenheter kan därför förhoppningsvis få berika vår diskussion om att ge en tradition vidare.

Utifrån min studies resultat har jag formulerat sju förslag på vad våra kyrkosamfund kunde göra för att förbättra våra chanser att ge den kristna traditionen vidare till de yngre generationerna. Vid varje punkt stannar jag upp och förklarar vad i min studie som motiverat mig att formulera förslaget.

Punkt 1: Utrusta föräldrarna så att de kan ge traditionen vidare till sina barn.

Resultaten i min studie stämmer överens det som Laura Kallatsa framhöll om att familjen är den centrala platsen för grundläggande religiös socialisering. Jag kunde se att deltagarna i min studie hade fått med sig gudsbilder som var varma och kärleksfulla från sina trygga hem. I hemmen skapades också ett naturligt förhållningssätt till kristna praktiker, särskilt bön och bibelläsning. De som hade läst Bibeln eller bett med sina föräldrar som barn såg dessa praktiker som viktiga delar av att vara kristen, även om

några hade dåligt samvete över att de inte alltid hann eller orkade utöva praktikerna vid tidpunkten för intervjun. Föräldrarna visade också andra exempel på hur man levde ett kristet liv. Vad de gjorde talade ofta starkare än vad de sade, och särskilt hur föräldrarna hanterade livets svårare stunder med hjälp av sin tro gjorde intryck.

Om barn följer föräldrarnas modell och präglas av den miljö som finns i familjen behöver vi stöda föräldrar på två olika sätt. För det första se till att de känner sig trygga i sin egen tro så att de kan leva ut den på ett äkta sätt. För det andra ge dem resurser som hjälper dem att göra tron till en del av familjens vardag. Jag deltog i en barnledarkonferens i Sverige för några år sedan när jag jobbade för Svenska baptisternas i Finland ungdomsförbund rf. En av talarna sade något som fastnade hos mig: Barnledare har hand om barnen ett par timmar varje vecka medan föräldrarna har dem den resterande tiden. Därför måste en viktig del av församlingens barnarbete handla om att stöda och utrusta föräldrarna för att ge en kristen fostran. Jag tror det finns mycket vi kan utveckla för att aktivt uppmuntra och stöda föräldrar att ge tron vidare till sina barn.

Punkt 2: Möjliggöra att olika åldersgrupper kan bygga relationer till varandra.

Utöver den primära religiösa socialisationen som familjen och församlingen starkast bidrog till, hade alla deltagare i min studie också medvetna förebilder. Vissa mindes sådana redan i tidiga barndomen, medan andra främst hade dem i tonåren. De här förebilderna kom i två skepnader: lite äldre barn och unga som fungerade som livsinspiration för att de hade lite mer erfarenhet och vuxna människor, i huvudsak i anslutning till någon församling och i släkten. De vuxna förebildernas främsta bidrag var att de förkroppsligade värderingar. I vissa fall förstärkte förebilderna relevansen av värderingar som deltagarna redan hade. I andra fall var de med och lade grunden för värderingarna.

En deltagare i studien hade en väldigt stark moralkänsla som i princip utgjorde kärnan av hens tro. Jag såg tydligt att den hade sin grund i hur församlingen, och särskilt en församlingsmedlem, hade behandlat hens familj i barndomen. Något av det mest fascinerande i fråga om förebilderna var att flera av de intervjuade själva hade blivit behandlade på det sätt som

de såg som förebildligt, liksom i ovanstående exempel. Inget av det jag såg i min studie angående förebilder skulle ha varit möjligt om det inte fanns relationer till äldre kristna. Kanske behöver vi utvärdera vår verksamhet och medvetet skapa nya möjligheter för relationer över generationsgränser att byggas så att förebilder kan uppstå?

Punkt 3: *Se* ungdomarna, *lyssna* till dem och *våga prata* om livet och tron med dem.

Det som gjorde flera av förebilderna till förebilder var att deltagarna kände sig sedda och lyssnade till av dem i tonåren. De här vuxna hade tid för dem och var genuint intresserade av deras liv i en tid i livet då människan behöver bli sedd och få reda ut hur tillvaron egentligen fungerar. Hur viktigt det kan vara att få prata om tro med andra i tonåren framkom också i flera intervjuer. För en person var det guld värt att kristendomsskolan gav öppningar för att samtala med jämnåriga om Gud. En annan hade ett viktigt samtal om tro med en lägerledare innan hen kände att pusselbitarna föll på plats och lät döpa sig.

Men min studie indikerar också att det här med att prata med unga om tro kräver en viss tajming. Det behöver göras när det känns som rätt tillfälle och på deras villkor. Här är det talande att ingen av deltagarna någonsin kände sig tvingade att omfatta sina föräldrars tro, och trots att få av dem aktivt talade om tro med föräldrarna bedömde de att det hade varit möjligt att prata – att dörren stod öppen om de hade haft lust att stiga in i de frågorna. Det verkar som om möjligheten att samtala var viktigare för att de skulle ta efter föräldrarnas tro än att samtalen faktiskt blev av.

Punkt 4: Ge de unga kontakter till andra i samma ålder eller livsskede.

Utifrån vad vi vet om tonåringar idag, är jämnåriga vänner oerhört viktiga för att ett sammanhang ska vara intressant. Så var det också för deltagarna i min studie i fråga om hur relevant församlingen var för dem i tonåren – och till viss del också i deras tidiga vuxentid, under studierna. En av dem

tyckte det var tråkigt att delta i gudstjänsten i tonåren, för ingen jämnårig kompis gjorde det.

Vännernas betydelse inverkade på hur de flesta av deltagarna helt eller delvis sökte sig bort från den egna baptistförsamlingens verksamhet i tonåren eller under studietiden. När församlingen inte kunde ge dem vänner hittade de dem på annat håll, och de här vänskaperna hjälpte dem att komma vidare i sin tro. Kristna vänner utanför sin lokalförsamling hittade de särskilt på två platser. Ett var baptisternas lägerområde Hummelholmen. På de läger för barn och ungdomar som ordnades där fick de lära känna andra finlandssvenska baptister i samma ålder. Hummelholmen fångade upp dem när församlingen inte räckte till. Förutom att lägren fyllde ett socialt behov, gav de en känsla av samhörighet med andra finlandssvenska baptister. Det var viktigt för deras identifikation som baptister, och de förebilder som jag tidigare nämnt lärde flera av dem även känna just på läger på Hummelholmen. På lägren fanns tid och bra förutsättningar för att bygga bestående relationer till både deltagare och ledare.

Den andra platsen där de hittade jämnåriga vänner var andra frikyrkors ungdomsverksamhet. De gick dit endera som komplement till eller i stället för baptistförsamlingen. En person berättade att hen kände sig som den enda kristna i skolan och den enda i sin ålder i kyrkan, men i tonåren kom hen med i en annan frikyrkas ungdomsarbete genom jämnårig vän. Det märktes att den här gemenskapen var oerhört viktig för hens tro. Det var dock inte alltid lätt att förhålla sig till en annan kristen tradition. Flera av deltagarna i studien insåg vad som var bekant och bekvämt för dem i mötet med en annorlunda, främst karismatisk, andlighet. I mötet med det annorlunda fick de syn på sin egen trostradition.

Spelade den Evangelisk-lutherska kyrkan någon roll? Den var något de var tvungna att förhålla sig till, särskilt i skolan genom kontakt med lutherska barn och i religionsundervisning, men jag märkte att de upplevde EVL som mer främmande än frikyrkorna. Det här främlingskapet måste vi ta på allvar, för jag tror inte att finländska baptister och lutheraner har råd att vara främlingar för varandra. Vi behöver snarare samarbeta, och en relevant punkt för det samarbetet kunde vara ungdomsverksamhet. Så att ingen av våra ungdomar ska behöva tro att de är de enda bekännande kristna i skolan. Och så att vi kan behålla de unga i en församlingskontext där de kan få stöd att växa i tro – även om det kanske inte är vårt eget kyrkosamfunds församling.

Punkt 5: Ge ansvar till barn och unga i kyrkan, men göra det ansvarsfullt.

En deltagare deltog aktivare än de andra i uppväxtförsamlingen under tonåren. En viktig faktor där var att hen fick ta ansvar, exempelvis leda gudstjänsten. Hens åsikter om församlingsverksamheten var efterfrågade och lyssnades till, och hen hade god kontakt med äldre församlingsmedlemmar. Det motsatta exemplet visar en annan deltagare, som var äldst av barnen i församlingen under uppväxten och tidigt och motvilligt fick bli hjälpledare i söndagsskolan. Dessutom hade hen inte särskilt god kontakt med äldre församlingsmedlemmar. Slutsatsen man kan dra är att det kan vara något väldigt positivt för en ung människas andliga utveckling att få en ansvarsuppgift i en miljö där man känner sig hemma, men att det också kan bli en börda om man inte får rätt uppgift i rätt tid och inte känner att man har en plats i gemenskapen. Där har vuxna i kyrkan ett ansvar att lyssna in och leda rätt person till rätt uppgifter i rätt tid.

Punkt 6: Leva som vi lär.

Tänk dig att du är tonåring, kommer till en ny kyrka och blir varmt välkomnad. Du börjar gå dit regelbundet, får goda vänner och gör platsen till ditt andliga hem. Efter några år börjar du känna det som om du inte är viktig i gemenskapen längre, och du märker att dina vänner säger att de har en viss moral men lever på ett annat sätt. Ett sätt som du dessutom lever på. Du känner dig allt mindre välkommen i kyrkan som en gång var så välkomnande. Det här hände en av deltagarna i min studie. Den här församlingen var en viktig plats för andlig tillväxt i tonåren, och när hen lämnade den kändes församlingsverksamhet inte lockande över huvud taget. Det som hen beskriver som ”skenhelighet” bland församlingsmedlemmarna ledde till ett förlorat förtroende för församlingen som institution.

Om vi återgår till förebilderna är en till sak som kännetecknade dem att de levde på ett sådant sätt att tron syntes i deras utlevda liv och utstrålade något äkta. En person nämnde ett par släktingar vars kristna tro märktes utan att de behövde säga det på grund av den atmosfär som rådde i deras hem. En annan fick lära känna ett pastorspar i en annan frikyrka som var gästfria på ett enkelt men väldigt tilltalande sätt. De här människorna levde

som de lärde. Att ord och handling överensstämde var ett lyckat koncept för att förmedla något av sitt eget liv vidare till andra. Och när detta inte fungerade, som i det första exemplet, fick det negativa konsekvenser. Det är känt att den generation som nu är unga vuxna värderar väldigt högt att vara äkta. Men om vi tänker efter är det nog djupt mänskligt att tilltalas av det som är äkta. Det är med andra ord viktigt att vi lever som vi lär om vi vill skapa och behålla ungas förtroende för oss som institutioner, men också som individer och förebilder.

Punkt 7: Vi måste hålla de unga med en öppen hand.

Visst är det viktig att vi tar statistik och forskning som säger att ungas religiositet grundläggs i familjen och i tidiga möten med kyrkan på allvar, men samtidigt har min studie fått mig att minnas att kyrkan eller hemmen inte är det enda som de ungas tro hänger på. Ytterst hänger det enligt vår kristna tro på Gud själv.

För att tron skulle kännas som deras egen behövde deltagarna i min studie få uppleva att Gud var på riktigt och att tron ”fungerade.” I alla deltagares berättelser dök det upp sådana tillfällen då de kände att det här med kristen tro är på riktigt. Det räckte inte bara med att titta på hur andra gör eller höra om deras erfarenheter, även om också det var betydelsefullt. De egna erfarenheterna av Gud kunde till exempel vara bönesvar eller en känsla av gudsnärvaro och frid. Sådana upplevelser kan ingen familj eller församling ge, men de kan ge goda förutsättningar och trygga platser för den här sortens erfarenheter genom sociala relationer och verksamhet.

Tankeväckande var den intervju när jag insåg att den intervjuades viktigaste insikt om att kristen tro är sann och Gud är verklig var helt beroende av att hen hade lämnat sin kristna tro för en period som ung vuxen. När hen hade gått långt åt ett annat håll som hen märkte att inte fungerade, var hen redo att återvända och såg den kristna traditionen som det enda hållbara alternativet – något som hen ville att skulle hålla hela resten av livet. Att hålla de unga med en öppen hand betyder kanske ibland att vi till och med måste låta dem gå för att sedan få dem tillbaka. Vi får räkna med att Gud leder dem och det bästa vi kan göra är att bygga ett förtroende så att de frivilligt kommer till oss och inte känner tvång att stanna.

Avslutningsvis vill jag lista de sju punkterna som presenterats. Min studie indikerar att vi som kristna trossamfund borde:

- Utrusta föräldrarna så att de kan ge traditionen vidare till sina barn.
- Möjliggöra att olika åldersgrupper kan bygga relationer till varandra.
- *Se* ungdomarna, *lyssna* till dem och *våga prata* om livet och tron med dem.
- Ge de unga kontakter till andra i samma ålder eller livsskede.
- Ge ansvar till barn och unga i kyrkan, men göra det ansvarsfullt.
- Leva som vi lär.
- Hålla de unga med en öppen hand.

Kirkkona eläminen korona-aikana ja perinteen välittäminen seuraaville sukupolville käytännöllisteologisesta näkökulmasta

Laura Kallatsa

Johdanto

Esitelmäni tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, miten uskonnollisuus siirtyy suomalaisissa perheissä sukupolvelta toiselle?
2. Miten koronapandemia on vaikuttanut suomalaisten uskonnollisuuteen?
3. Miten koronapandemia on mahdollisesti vaikuttanut uskonnon jatkuvuuteen ja katkoksiin perheissä?

Esitelmäni pohjautuu kahteen tutkimushankkeeseen, jotka esittelen seuraavaksi lyhyesti:

1. **Uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle** (The Transmission of Religion across Generations) on laaja kansainvälinen tutkimushanke, jossa tarkastellaan uskonnon ja uskonnottomuuden siirtymistä sukupolvelta toiselle perheissä. Hankkeessa on mukana viisi maata: Saksa, Italia, Unkari, Kanada ja Suomi. Jokaisella tutkimukseen osallistuvalla maalla on erilainen uskonnollinen tausta ja traditio. Suomi edustaa tutkimuksessa maata, jossa protestanttisella kristillisyydellä ja luterilaisella kirkolla on vahva rooli. Suomessa hanke toteutetaan Itä-Suomen yliopistossa, jossa hanketta johtaa professori Kati Tervo-Niemelä. Tutkimusaineisto koostuu sekä määrällisestä että laadullisesta aineistosta. Määrällinen aineisto koostuu viidessä maassa vuodenvaihteessa 2020–2021 puhelin-

haastatteluilla kerätystä aineistosta. Tutkimukseen on haastateltu puhelimitse Suomessa yhteensä 1500 vastaajaa. Määrällisen aineistonkeruun lisäksi olemme tehneet perheissä haastatteluja, joihin on osallistunut vähintään yksi jäsen kolmesta eri sukupolvesta. Perheen haastattelut on ensi sijassa tehty ryhmähaastatteluna, jossa kaikki kolme sukupolvea ovat yhdessä läsnä, jolloin perheenjäsenten kerronta aktivoi toisten perheenjäsenten kerrontaa. Osassa perheissä haastatteluja täydennettiin yksittäisten perheenjäsenten yksilöhaastatteluilla, mikäli perheen yhteiseen haastatteluun osallistuminen ei ollut mahdollista. Tähän mennessä olemme haastatelleet kaikkiaan 58 henkilöä 16 eri perheessä Suomessa. Perheiden uskonnollinen tausta on kirjava. Haastateltavissa on mukana niin luterilaiseen kirkkoon, ortodoksiseen kirkkoon, vapaisiin suuntiin ja eri herätysliikeisiin kuuluvia sekä uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomia perheitä ja perheenjäseniä. Tavoitteena on ollut löytää taustaltaan mahdollisimman erilaisia perheitä sekä kaupungeista että maaseudulta ja maantieteellisesti mahdollisimman kattavasti eri puolelta Suomea. Perheitä haastatteluun valittaessa kriteerinä olivat seuraavat tekijät: 1) perheet ovat suomalaisia, 2) haastatteluun käytettävissä on kolmen sukupolven edustajia, jotka kaikki ovat iältään vähintään 15-vuotiaita.

2. **Hengellinen yhteys koronapandemian aikana** on Itä-Suomen yliopiston läntisen (Laura Kallatsa ja Sini Mikkola) ja ortodoksisen (Talvikki Ahonen ja Pekka Metso) teologian tutkijoiden yhteishanke, jossa tarkastellaan koronapandemian vaikutuksia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkon jumalanpalveluselämään sekä suomalaisten hengellisyyteen. Olemme tähän mennessä keränneet neljä kyselylomakeaineistoa, joista kolme sijoittuu pandemian ensimmäisen aallon ajalle (kevät-kesä 2020) ja neljäs loppuvuoteen 2020. Aineistomme ovat: 1) Luterilaisen kirkon kirkkoherrojen kokemukset pääsiäisajan jumalanpalveluksista, erityisesti ehtoollisen vietosta (N=141), 2) Luterilaisen kirkon toimintaan osallistuneiden seurakuntalaisten kokemukset kirkon toiminnasta sekä muutokset omassa hengellisyydessä pandemian aikana (N=225), 3) Ortodoksisen kirkon toimintaan osallistuneiden seurakuntalaisten kokemukset kirkon toiminnasta ja muutokset omassa hengellisyydessä (N=330) ja 4) Ortodoksisen kirkon toimin-

taan osallistuneiden seurakuntalaisten kokemukset kirkon toiminnasta ja muutokset omassa hengellisyydessä, seuranta-aineisto (N=43). Kaikissa kyselylomakkeissa on ollut niin avoimia kuin suljettujakin kysymyksiä. Tutkimuksemme on pääosin laadullinen, yhdistäen kuitenkin niin laadullisia kuin määrällisiä menetelmiä.

Nämä kaksi tutkimushanketta ovat täysin toisistaan erilliset, mutta tässä esitelmässäni pyrin yhdistämään molempien hankkeiden tuloksia. Näin saamme havaintoja siitä, millaisia vaikutuksia koronapandemialla voi olla uskonnolliseen perinteensiirtoon. Tässä puheenvuorossa esittämäni tutkimustulokset on julkaistu seuraavissa tutkimusartikkeleissa:

Metso, Pekka & Kallatsa, Laura & Mikkola, Sini & Ahonen, Talvikki (2021). *Kokemukset hengellisestä yhteydestä ja hengellisyyden muutoksesta koronapandemian aikana Suomen ortodoksisessa ja evankelis-luterilaisessa kirkossa.* Diakonian tutkimus, nro. 2. 55–76.

Tervo-Niemelä, Kati & Kallatsa, Laura & Spännäri, Jenni (2022, hyväksytty julkaistavaksi). *Uskonnollinen jatkuvuus ja katkokset perheissä.* Teologinen aikakauskirja.

Teoreettinen viitekehys: Uskonnon siirtyminen seuraaville sukupolville

Useiden kansainvälisten tutkimusten mukaan perinteinen uskonnollisuus on heikentynyt läntisessä maailmassa erityisesti 2010-luvun jälkeen nopeammin kuin tutkijat olivat olettaneet.[1] Yhä enenevissä määrin ihmiset ovat jättäytyneet uskontojen ulkopuolelle tai eivät ole koskaan kokeneetkaan uskontoa tärkeäksi. Tämä näkyy erityisesti sukupolvin välillä. Lähes kaikissa tutkimuksissa jokainen sodanjälkeinen sukupolvi näyttäytyy edeltäjäänsä vähemmän uskonnollisena, mikäli uskonnollisuutta tarkastellaan perintei-

1 Woodhead 2018; Suomen kehityksestä, ks. Salomäki et al. 2020.

sillä mittareilla. Yhä useampi nuori siirtyy aikuisuuteen ilman uskontoa, josta voisi edes luopua.[2]

Uskonnollisuus heikentyy ennen kaikkea sukupolvien välillä, ei niinkään ihmisten ikääntyessä.[3] Uskonnollisuuden heikentymiseen vaikuttaa se, mitä ihmiselle tapahtuu ennen aikuisuutta.[4] Näin ollen tutkimuksissa olisi syytä tarkastella nimenomaan sitä, mitä ihmiselle tapahtuu ennen aikuisuutta, jotta tulevaisuuden uskonnollisuuden kehityslinjoja voitaisiin ennakoida. Perheiden uskonnollisuuden tutkiminen on erityisen tärkeää: Mitä perheissä tapahtuu? Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että uskonnollisuus siirtyy – tai ei siirry – sukupolvelta toiselle?

Yksilön uskonnollisuus on vahvasti sosialisaation tulosta. Sosialisaatio tarkoittaa yksilön läpi elämän jatkuvaa prosessinomaista kasvamista yhteiskunnan jäseneksi. Sosialisaation myötä yksilö oppii yhteisön arvot, normit ja toimintamallit. Perhe (vanhemmat ja isovanhemmat) on tutkimusten mukaan tärkein yksilön uskonnollisuuteen vaikuttava tekijä.[5] Yleisen uskonnollisuuden heikentyessä uskonnollinen kasvatus on perheissä vähentynyt. Uskonnollinen kasvatus nähdään nykyään vapaaehtoisena tehtävä, eikä niinkään vanhempien velvollisuutena. Kansainvälisesti tarkasteltuna tämä näkyy erityisen selvästi Suomessa ja sen lähialueilla.[6] Kuitenkin tutkimustulosten mukaan kotoa opituilla uskomuksilla ja käytänteillä on taipumus kantaa lapsuudesta aikuisuuteen.[7] Uskonnollisuuden siirtyminen seuraavalle sukupolvelle on kuitenkin vahvasti haastettu yhteiskunnan yleisen uskonnollisuuden heikentyessä myös uskonnollisissa perheissä ja edes vanhempien uskonnollisuus ei takaa siirtymistä seuraavalle sukupolvelle. Uskonnollisissa perheistä vain noin joka toinen onnistuu välittämään us-

2 Ks. esim. Beyer 2018; Davie 2007; Pollack 2008; Voas & Doebler 2011; Stolz et al. 2016; Gärtner 2018.

3 Beyer 2018; Davie 2007; Pollack 2008; Pollack 2012, Voas & Doebler 2011; Müller 2013; Stolz et al. 2016; Gärtner 2018.

4 Woodhead 2018; Voas & Watt 2014.

5 Ks. esim. McIntosh ja Spilka 1995; Beit-Hallahmi ja Argyle 1997, 99; Schwab 1995, 2007; Smith 2003; Chatters ja Taylor 2005; Hood, Hill ja Spilka 2009; Bengtson, Copen, Putney ja Silverstein 2009; Niemelä 2011; Storm ja Voas 2012; Bengtson, Putney and Harris 2013.

6 European Value Study 2017.

7 Glass, Bengtson ja Dunham 1986; Bengtson, Copen, Putney ja Silverstein 2009.

konnollisuutensa seuraavalle sukupolvelle. Sen sijaan uskonnottomuudella on voimakas taipumus siirtyä eteenpäin perheessä.[8]

Alla olevassa kuviossa on kuvattu perheen ja sukupolvien välisen vuorovaikutuksen keskeisyys uskonnollisuuden rakentumisessa. Bengtson et al. kehittämän teorian (Uskonnollisten vaikutteiden teoria, englanniksi The Theory of Intergenerational Religious Momentum) mukaan nuoren uskonnollisuuteen vaikuttavat monet tekijät, mutta kaikista tärkeimpiä ovat perheen ja sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät, erityisesti roolimallin antaminen ja vanhempien ja lasten välisten suhteiden laatu.[9]

Nuoren uskonnolliseen orientaatioon vaikuttavat tekijät Bengtsonin et al. sukupolvien välisten uskonnollisten vaikutteiden teorian mukaan (the theory of intergenerational religious momentum).[10]

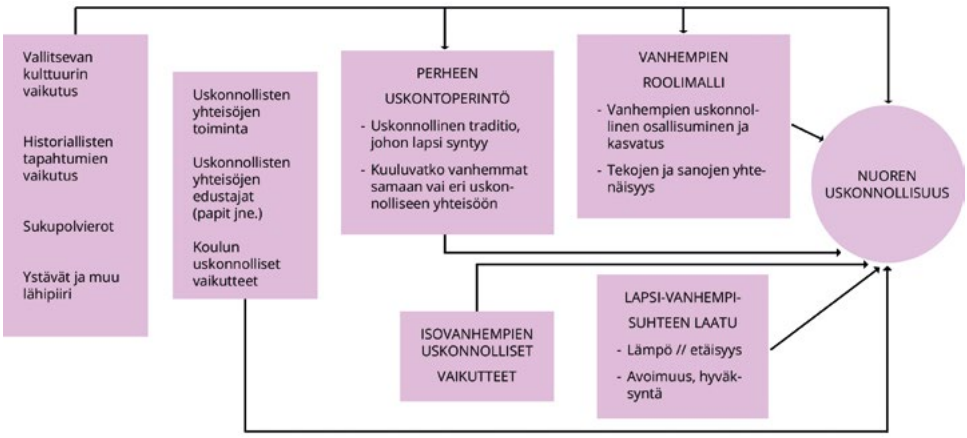

8 Voas & Watt 2014.
9 Bengtson et al. 2013, 192–194.
10 Bengtson et al. 2013, 192–194.

Uskonnon jatkuvuus ja katkokset suomalaisissa perheissä

Uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle -hankkeessa saamamme tutkimustulokset osoittavat, että suomalaisissa perheissä uskonnon jatkuvuuden ja katkosten taustalla vaikuttavat tekijät ovat tiivistettävissä neljään pääteemaan. Nämä teemat ovat:

1. Uskonnosta puhuminen vs. puhumattomuus
2. Turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys
3. Rakenne ja sisältö
4. Joustavuus ja dynaamisuus vs. jähmeys ja staattisuus.

Seuraavaksi esittelen nämä pääteemat.

1. Uskonnosta puhuminen vs. puhumattomuus

Uskonto on hyvin eri tavoilla perheissä läsnä oleva teema. Osassa haastattelemistamme suomalaisperheistä uskonnosta ei puhuta lainkaan, olipa perhe uskonnollinen tai ei. Toisessa ääripäässä ovat perheet, joissa uskonto on aktiivisesti esillä niin yleisellä kuin myös hyvin henkilökohtaisella tasolla. Samassa perhekokonaisuudessa voi olla myös useita erilaisia puhumisen kulttuureja ja yhteen perhekokonaisuuteen kuuluukin oikeastaan monia perheitä. Haastateltavat puhuvat paitsi siitä perheestä, jossa nyt nuorin sukupolvi kasvaa, myös vanhempien ja isovanhempien sukupolvien perheistä sekä puolisoiden perheistä.

Haastatteluaineiston perusteella perheistä oli löydettävissä seuraavia puhumisen kulttuureja suhteessa uskontoon:

1. Perheet, joissa puhutaan vain arjen asioista, uskonnosta tai elämäntarkoituksesta ei puhuta koskaan
2. Perheet, joissa keskustellaan elämäntarkoituksesta, muttei suoraan uskonnosta
3. Perheet, joissa uskonnosta keskustellaan liittyen kulttuuriin, politiikkaan tai muihin julkisiin asioihin, ei henkilökohtaisella tasolla
4. Perheet, joissa uskonto esiintyy ristiriita-asiana; perheen sisällä erilaisia näkemyksiä, joista seuraa konflikteja ja tästä seuraa osin vaikenemista

5. Perheet, joissa uskonnosta ja uskosta puhutaan avoimesti, myös henkilökohtaisella tasolla liittyen tunteisiin ja kokemuksiin

Puhumattomuuden kulttuuri on haastatteluaineiston perusteella vahva erityisesti vanhimmille haastateltaville. Vanhimman sukupolven edustajat kertoivat kaikkein useimmin, että heidän lapsuudenkodissaan ei juuri keskusteltu katsomusasioista, vaikka uskontoa olisi aktiivisesti ja säännöllisesti harjoitettu. Tämä näkyi paitsi vanhemman sukupolven omassa puheessa, myös nuorempien sukupolvien kokemuksissa vanhemmasta sukupolvesta. Haastatteluissa nuorimmille haastateltaville (G3) tyypillisempää oli avoimempi puhe sekä älyllisellä että tunnetasolla ja nuorimmat sukupolvet kokivat osaltaan olevansa myös murtamassa puhumattomuuden kulttuuria.

Suomalainen puhumattomuuden kulttuuri näkyy myös määrällisen tutkimusaineistomme kansainvälisessä vertailussa. Puhumattomuus näkyy esimerkiksi siinä, että suomalaiset vastaajat olivat muiden maiden vastaajia useammin epätietoisia isovanhempiensa uskonnollisuudesta. Lähes joka toinen suomalainen ei osannut sanoa, millainen isän isän (46 %) tai äidin isän (42 %) uskonnollisuus oli ollut. Isoäitien uskonnollisuus tunnettiin paremmin, silti joka kolmas (33 %) ei osannut kertoa isän äidin uskonnollisuudesta, joka viides (22 %) äidin äidin. Kuitenkin määrällinen aineisto vahvistaa havainnon, jonka teimme perhehaastatteluissa: nuoremmat sukupolvet puhuvat uskonnosta avoimemmin kuin vanhemmat ikäryhmät.

Yhteenvetona voidaan todeta, että avoin puhe uskonnosta siirtää uskontoa seuraaville sukupolville paremmin kuin puhumattomuus. Puhumattomuus linkittyy toisinaan myös perheessä käsittelemättömiin traumoihin, jotka etäännyttävät uskonnosta.

2. Turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys

Toinen teema aineistossa on turvallisuus ja läheisyys vs. turvattomuus ja etäisyys. Tästä vastinparista haastatteluissa puhutaan kolmesta eri näkökulmasta: 1) perheessä, 2) uskonnollisissa yhteisöissä ja 3) uskon sisällössä. Kaikille kolmelle näkökulmalle on ominaista, että turvallisuus ja läheisyys luovat jatkuvuutta uskonnolle, kun taas turvattomuus ja etäisyys etäännyttävät uskonnosta.

Turvallisuus ja läheisyys ilmenee lämpimänä ja avoimena ilmapiirinä sukupolvien välillä. Turvallisen ilmapiirin perheissä vanhemmat tuovat selkeästi esille oman arvomaailmansa, mutta lapsilla on kuitenkin selkeästi

vapaus valita, miten he uskovat. Turvallisen ilmapiirin perheissä sanat ja teot ovat linjassa keskenään. Sanojen ja tekojen ristiriitaisuus luovat turvattomuutta ja emotionaalista yksinäisyyttä.

Määrällisessä aineistossa perheen ilmapiiriä on mitattu ennen kaikkea läheisyyden näkökulmasta. Verrattuna muihin tutkimukseen osallistuneisiin maihin, suomalaisissa perheissä perheenjäsenet koetaan yleisesti ottaen jonkin verran etäisempinä kuin muissa maissa. Suomalaisista vastaajista 60 prosenttia on kokenut oman äitinsä itselleen erittäin läheiseksi. Isän kokee erittäin läheiseksi joka kolmas (36 %). Isovanhemmista läheisimmäksi on koettu äidin äiti, jonka joka viides koki erittäin läheiseksi. Toiseksi läheisimmäksi koettiin isän äiti (16 %). Isoisän erittäin läheiseksi kokevia oli noin joka kymmenes (äidin isä 10 %, isän isä 9 %). Määrällinen aineisto osoittaa, että vanhempien uskonnollisuudella on yhteys läheisyyteen: mitä uskonnollisemmaksi oma vanhempi arvioidaan, sitä läheisemmäksi suhde tähän myös tyypillisesti koetaan.

Huomion arvoista on, että turvallisuus ja läheisyys ei tarkoita kriisittömyyttä tai ideaalisuutta. Erilaiset kriisit ovat tutkimuksemme mukaan yhtä yleisiä niin uskonnollisissa kuin ei-uskonnollisissakin perheissä. Uskonnolliset perheet kuitenkin saavat uskonnosta tukea kriisiseistä selviytymiseen. Tällainen tuki vahvistaa uskonnollista jatkuvuutta perheissä. Tämä linkittyy myös vahvasti turvalliseen ja läheiseen ilmapiriin ja avoimeen puhumiseen. Sen sijaan turvattomuus, puhumattomuus kriiseissä ja niiden läpikäymättömyys perheen sisällä näyttää luovan aineksia ylisukupolvisille traumoille.

Tarkasteltaessa turvallisuutta ja läheisyyttä uskonnollisten yhteisöjen näkökulmasta, haastatteluaineisto osoittaa, että uskonnollisten yhteisöjen turvallisuutta ja läheisyyttä korostavat haastateltavamme olivat joko hyvin vahvasti kiinnittyneitä institutionaaliseen uskoon tai sitten oma uskonnollinen yhteisö näyttäytyi heille vakaana yhteisönä, johon voi tarvittaessa halutessaan palata, vaikkei sitä juuri nyt elämässään kokisi erityisen keskeiseksi ja tärkeäksi. Uskonnollisten yhteisöjen turvattomuuteen sen sijaan liittyy ennen kaikkea helvetillä pelottelu, tuomitseminen ja uskoon pakottaminen. Myös sisäiset ristiriidat uskonnollisissa yhteisöissä luovat turvattomuuden ja etäisyyden tunnetta. Lisäksi uskonnon tyrkyttäminen on omiaan etäännyttämään uskonnollisista yhteisöistä. Useassa haastattelussa tällaista pelottelua, tuomitsemista, painostamista ja tyrkyttämistä sisältävää uskonnollisuutta kuvattiin myöhemmin naurettavana. Naurettava uskonnollisuus ilmeni ahtaana ja ankarana “kiihkouskovaisuutena” tai

"sääntöuskonnollisuutena". Haastatelluille esimerkiksi tiukat moraalisäännöt olivat tuottaneet lapsena pelon kokemuksia, mutta aikuisena tällainen uskonnollisuus näyttäytyy naurettavana.

Uskon sisältöjen näkökulmasta läheisyyttä ja turvallisuutta tarkasteltaessa oma henkilökohtainen turvalliseksi koettu usko ja lämmin kuva Jumalasta vahvistavat kiinnittymistä uskontoon. Turvattomuuden tunteita henkilökohtaiseen uskoon synnyttävät Jumala-suhteen epävarmuus sekä vertailu toisiin uskoviin, jotka koetaan paremmiksi uskoviksi tai "tosiuskoviksi".

3. Rakenne ja sisältö

Kolmantena teemana aineistossamme on rakenne ja sisältö. Haastatteluissamme esiin tulleita rakenteita ovat kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön, uskonnollisten yhteisöjen toimintaan osallistuminen, uskonnonopetus, seurakuntien ja kotien uskontokasvatus sekä erilaisten tapojen, perinteiden ja sääntöjen mukaan eläminen. Lisäksi auktoriteetit luovat rakennetta. Haastatteluissa auktoriteeteiksi mainittiin yleisimmin uskonnolliset auktoriteetit (esimerkiksi papit) ja omat vanhemmat tai isovanhemmat. Sisältöihin kuuluu henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet. Kokemukset ja tunteet ovat usein paitsi hengellisiä, myös voimakkaasti kehollisia. Huomattavaa on, että uskonnollisilla kokemuksilla oli iso merkitys kaiken ikäisille ihmisille. Haastatteluissa usein esille nostettuja kokemuksia olivat henkilökohtaisen uskoontulon tai kääntymyksen kokemukset, hiljaisuuden viljely, laulaminen, rippikouluun liittyvät kokemukset, rukousvastaukset sekä erilaiset yliluonnolliset kokemukset. Useassa haastattelussa nousi esille myös hiljaisuuden kaipuu.

Parhaiten uskonnollista perinteensiirtoa tapahtuu haastatteluaineiston perusteella silloin, kun perheen arvomaailmassa on sekä rakenteellisia että sisällöllisiä tekijöitä. Mikäli uskontoon liittyy ainoastaan rakenteita, uskonnollisuudella on taipumus ilmetä joko kulttuurikristillisyytenä, kirkkoon kuulumisena ilman henkilökohtaista uskoa tai uskon näkemisen uskonnollisten sääntöjen noudattamisena. Sääntöjen samaistaminen uskonnollisuuteen näkyi erityisesti vanhimmalla sukupolvella. Näin ollen hyvänä pidetty käytös yhdistettiin suoraan uskontoon. Toisaalta, jos uskontoon liittyy ainoastaan sisällöllisiä tekijöitä eikä rakenteita ole ollenkaan, uskonto painottuu henkilökohtaisiin valintoihin ja kokemuksiin. Koska valinnat ja kokemukset eivät ole jaettuja, jatkuvuus on heikkoa.

Määrällisen aineiston pohjalta suomalaisissa perheissä uskonnollisuutta tukevina rakenteellisina tekijöinä näyttäytyy ennen kaikkea koulujen uskonnonopetus, seurakuntien uskontokasvatukseen osallistuminen ja iltarukous. Kaikkiaan 93 prosenttia tutkimukseen osallistuneista kertoi osallistuneensa koulujen uskonnonopetukseen ja kaksi kolmesta kertoi osallistuneensa seurakuntien tarjoamaan uskontokasvatukseen. Selkeä kodissa saatu uskontokasvatus sen sijaan on harvinaisempaa kuin useimmissa muissa tutkimukseen osallistuneissa maissa. Vajaa puolet (43 %) kertoi saaneensa äidiltään uskontokasvatusta, joka viides (22 %) isältään. Erilaisista perheessä olevista uskontokasvatukseen liittyvistä tavoissa iltarukous oli Suomessa yleisempää kuin muualla. Joka kolmas vastaaja kertoi kodissaan olleen säännöllinen iltarukous lapsuudessa.

4. Joustavuus ja dynaamisuus vs. jähmeys ja staattisuus

Neljäs teema on joustavuus ja dynaamisuus vs. jähmeys ja staattisuus. Tämä teema ja sen sisältämät erilaiset ajattelutavat ovat haastatteluaineistossa esillä useilla eri uskonnollisuuden ja elämän osa-alueilla. Näitä alueita ovat uskonto sukupolvien välillä, usko ja uskomukset, uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen, uskonnollinen kasvatus, uskonto elämänkaaressa ja uskonnolliset yhteisöt ja niiden toiminta. Kullakin näillä alueella haastatteluaineistossa näkyy sekä joustavaa ja dynaamista suhtautumistapaa että jähmeää ja staattista.

Haastatteluaineistossa joustavuus ja dynaamisuus sukupolvien välillä näkyy ymmärryksenä ja kannustuksena siihen, että nuorempi sukupolvi toteuttaa uskoaan eri tavoin kuin vanhempi. Vastaavasti jähmeään suhtautumistapaan kuuluu ajattelu, jossa seuraavalta sukupolvelta odotetaan ja edellytetään samanlaista ajattelua ja toimintatapaa kuin itsellä.

Suhteessa uskoon ja uskomuksiin, joustavuus ja dynaamisuus näkyy uskon henkilökohtaisuutena ja halukkuutena keskustella uskosta avoimesti, myös kyseenalaistaen ja tullen kyseenalaistetuksi. Jähmeys ja staattisuus suhteessa uskoon ja uskomuksiin taas ilmenee esimerkiksi vain yhden oikean uskon korostamisena ja negatiivisena suhtautumisena kyseenalaistavaan keskusteluun, tai vaikkapa omien perheenjäsenten tai lasten kysymyksiin. Joustavaan ja dynaamiseen suhtautumistapaan kuuluu myös paitsi se, ettei uskon oleteta pysyvän samanlaisena sukupolvelta toiselle myös se, että oman elämänkaaren aikana tapahtuviin uskonnollisuuden muutoksiin suhtaudutaan avoimesti. Eri elämänvaiheissa yksilö saattaa

kokea eri yhteisön paremmin omia uskonnollisia tarpeita vastaavana ja tämä liikkuvuus nähtiin näissä perheissä myönteisesti.[11]

Myös määrällisestä aineistosta selviää, että uskonnollisuudessa tapahtuu elämänkaaren aikana usein muutoksia. Noin puolet vastaajista kertoi olevansa joko enemmän tai vähemmän uskonnollisia aineiston keruuhetkellä kuin lapsena. Joka kolmas (31 %) kertoi muuttuneensa vähemmän uskonnolliseksi ja joka viides (19 %) uskonnollisemmaksi. Teini-iässä tapahtuneiden uskonnollisuuden muutosten kuvattiin yleisimmin muutoksena vähäisempään uskonnollisuuteen (81 %), samoin nuoressa aikuisuudessa (70 %) kun taas aikuisuudessa muutosta kuvattiin useammin muutoksena uskonnollisemmaksi (62 %). Määrällisen aineiston mukaan etääntyminen uskonnollisuudesta oli erityisen tyypillistä perheissä, joissa uskonnon kuvattiin olleen jossain määrin tai melko paljon esillä (3–4 asteikolla 1–5). Sen sijaan ne, jotka tulevat perheistä, joissa uskonto on vahvimmin läsnä, kokevat muita useammin elämänkaaressaan muutosta uskonnollisemmaksi (26 % vrt. 18 % muissa ryhmissä). Vastaavasti staattisimmaksi uskonnollisuuttaan kuvaavat ne, joiden kodeissa uskonto ei ollut lainkaan läsnä.

Perheissä, joissa uskonnollinen jatkuvuus näyttäytyy haastatteluaineistossa kaikkein vahvimpana, esiintyy selvää joustavuutta, muun muassa suhteessa uskonnollisiin yhteisöihin kuulumiseen ja osallistumiseen. Uskonnollisuuden katkokset puolestaan liittyvät usein staattisiin tai jähmeisiin käsityksiin ja käytäntöihin esimerkiksi uskontokasvatuksessa. Staattiset käsitykset ja toimintatavat eivät kuitenkaan yksiselitteisesti johda jatkuvuuden katkeamiseen, vaan osaltaan voivat myös luoda jatkuvuutta, ja luoda edellä kuvattuja rakenteita, jotka vahvistavat uskonnollisuutta.

Kokemukset hengellisestä yhteydestä ja hengellisyyden muutoksesta koronapandemian aikana

Huomattava osa koronatutkimuksiimme vastanneista koki poikkeusolojen vaikuttaneen haitallisesti kokemukseensa yhteydestä seurakuntaan ja toisiin seurakuntalaisiin. Luterilaisen kirkon toimintaan osallistuneista

11 Tästä teemasta enemmän ks. Tervo-Niemelä 2021.

seurakuntalaisista jopa 59 prosenttia koki seurakuntayhteyden heikentyneen pandemian ensimmäisen aallon aikana. Ortodoksiaineiston vastaajilla seurakunta-, ehtoollis- ja rukousyhteyden heikentyminen näyttäytyivät erityisen kiinteästi toisiinsa limittyneinä. Osa heistä koki seurakuntayhteyden jopa katkenneen kokonaan, kun fyysiset kokoontumiset seurakunnissa jäivät tauolle tai vaihtuivat verkkovälitteisiksi. Ortodoksiaineistossa 16 prosenttia kertoi tilanteen vaikuttaneen kielteisesti asennoitumiseensa kirkkoa kohtaan. Kirkkosuhteeseen kielteisesti vaikuttaneet koronatilanteesta juontuvat syyt olivat kirkkojen sulkeminen kirkkokansalta, kirkon taholta koettu välinpitämättömyys seurakuntalaisia tai tiettyjä ryhmiä (lapsiperheet, nuoret, kirkkoon liittyjät) kohtaan sekä oma laiskistuminen ja kirkollisesta elämästä vieraantuminen. Usea etääntymisestä kertonut vastaaja pohti, tuleeko korona-aika näkymään kirkollisen aktiivisuuden yleisenä vähentymisenä ja kirkosta eroamisina tulevaisuudessa. Sekä luterilaisille että ortodoksivastaajille heikentynyttä yhteyttä kokeneille jumalanpalvelus oli rakas tilaisuus, johon he normaalioloissa säännöllisesti osallistuivat. Vastaajat kuvailivat lämpimästi kotikirkkonsa tunnelmaa, kirkkoon menemistä, yhdessä laulamista sekä tuttujen ihmisten tapaamista. Jumalanpalvelukseen osallistumiseen liittyi vahvasti turvallinen ja myönteinen tunnekokemus, joka oli pandemian aikana järkkynyt. Seurakuntayhteyden merkitys oli joillakin vastaajilla jopa kirkastunut poikkeusolojen myötä.

Sekä luterilaisten että ortodoksien vastauksista käy voimakkaasti ilmi, että kaipuu toisten kristittyjen yhteyteen konkretisoitui erityisesti striimattuja jumalanpalveluksia seurattaessa. Ihmiset kokivat outona sen, etteivät voineet ottaa kontaktia muihin jumalanpalveluksiin osallistuviin. Useissa vastauksissa kokemusta striimattujen palvelusten seuraamisesta peilattiin fyysiseen kirkossa käyntiin. Vastaajat sanoittivat kirkossa jumalanpalvelukseen osallistumisen kokonaisvaltaisen, kehollisen kokemisen tärkeyttä. Kehollisuuteen liittyy vahvasti kaipuu ehtoolliselle pandemian aikana. Ehtoollisella näyttää olevan tärkeä rituaalinen ulottuvuus, jota ei voi korvata fyysisen seurakuntayhteyden puuttuessa samalla tavoin kuin jumalanpalveluksen muita osia. Ehtoollisesta osattomaksi jääminen voi tuntua siltä, kun jäisi seurakuntayhteyden ulkopuolelle.

Tutkimuksemme osoittaa, että koronatilanteen vaikutus hengellisen yhteyden ja osallisuuden kokemukseen ei ole yksinomaan kielteistä. Ortodoksivastaajista 46 prosenttia kertoi, että koronatilanne oli vaikuttanut heidän suhtautumiseensa kirkkoa kohtaan myönteisesti. Luterilaisista vastaajista

kuitenkin vain seitsemän prosenttia oli kokenut hengellisyytensä vahvistuneen pandemian aikana. Vastaajat olivat tyytyväisiä erityisesti kirkkojen tekemiin koronatoimiin, onnistuneisiin striimauksiin sekä vahvistuneeseen kokemukseen autonomiasta. Vahvistunut autonomia liittyi ennen kaikkea mahdollisuuteen valita, missä ja milloin osallistuu jumalanpalvelukseen striimin tai tallenteen välityksellä. Myös virtuaalinen vierailu eri kirkoissa yli kirkkokuntarajojen koettiin mielekkäänä.

Uskonnolliset ihmiset hyötyvät uskonnollisista selviytymiskeinoista poikkeuksellisissa tilanteissa yleensä kaikista eniten.[12] Noin puolet (46 %) tutkimuksemme luterilaisista vastaajista koki pandemian ensimmäisen aallon vaikuttaneen heidän uskoonsa ja hengellisyyteensä, kun taas vastaavasti hieman yli puolet (54 %) vastaajista koki, ettei pandemialla ollut vaikutuksia uskoon ja hengellisyyteen. Suurin osa (64 %) niistä vastaajista, joiden uskossa ja hengellisyydessä oli tapahtunut muutosta, kertoi uskonsa syventyneen. Poikkeuksellinen aika oli saanut heidät hakeutumaan hengellisten asioiden äärelle aikaisempaa useammin. Jumalan läsnäolo oli tuntunut erityisen läheiseltä ja jumalanpalvelusyhteyden puuttuminen oli saanut ihmiset huomaamaan, kuinka tärkeä asia usko on omassa elämässä. Toisaalta lähes joka viides (17 %) niistä luterilaisen seurakuntalaiskyselyn vastaajista, jotka kokivat pandemian vaikuttaneen heidän uskoonsa ja hengellisyyteensä, koki uskonsa heikentyneen. Tähän vaikutti ennen kaikkea hengellisen elämän köyhtyminen seurakuntayhteyden puuttumisen takia.

Rukous on yleisin uskonnollinen selviytymiskeino. Se ylläpitää jaksamista ja luo hengellistä kestävyyttä. Puolet (49 %) luterilaisaineiston vastaajista kertoi, että pandemia vaikutti heidän rukouselämänsä määrään ja säännöllisyyteen, kun vastaavasti toinen puolisko (51 %) vastaajista koki, ettei pandemialla ollut vaikutusta asiaan. Suurin osa niistä vastaajista, joiden rukouselämän määrässä ja säännöllisyydessä oli tapahtunut muutoksia, oli rukoillut aikaisempaa useammin. Rukousaktiivisuuden kasvuun olivat syynä poikkeukselliset tapahtumat, jolloin ihmiset olivat kokeneet tarvetta rukoilla enemmän. Lisäksi osa vastaajista oli kokenut, että heillä oli aikaisempaa enemmän aikaa rukoilla esimerkiksi etätöiden mahdollistaman vapaamman päivärytmin ansiosta. Vähentyneeseen rukousaktiivisuuteen oli puolestaan vaikuttanut seurakuntayhteyden heikentyminen sekä ar-

12 Hood et al. 2018, 488.

jessa pandemian takia tapahtuneet muutokset, jolloin rutiini rukoiluun oli särkynyt.

Ortodoksiaineistossa rukouselämän muutosta koskevissa vastauksissa on erotettavissa kolme ryhmää. Suurin ryhmä muodostuu vastaajista (30 %), jotka kertoivat, ettei koronatilanne ollut vaikuttanut heidän rukouselämänsä säännöllisyyteen. Lähes yhtä suuren (28 %) määrän muodostivat ne, jotka kertoivat tilanteen vahvistaneen rukouselämää ja -aktiivisuutta varsinkin koronakriisin alkuvaiheessa. Rukouselämän vahvistumista olivat tukeneet esimerkiksi hiljaisuuden lisääntyminen, keskittyminen itsetutkisteluun, hengellisen kirjallisuuden ja Raamatun lukeminen sekä toimeliaisuuden vähentyminen.

Globaali kriisi vaikutti myös rukouselämän sisältöihin. Yli puolella (60 %) luterilaiseen kyselyyn vastanneista rukouselämän painotukset olivat muuttuneet pandemian vaikutuksesta. Vastaajista 40 prosenttia puolestaan kertoi, ettei pandemialla ollut vaikutusta heidän rukouselämänsä sisältöihin ja painotuksiin. Niillä vastaajilla, joiden rukouselämän sisällöissä ja painotuksissa oli tapahtunut muutoksia, rukoukset olivat painottuneet entistä enemmän esirukouksiin toisten ihmisten ja koko maailman puolesta (42 % niistä vastaajista, joiden rukouselämän sisältöihin ja painotuksiin pandemialla oli ollut vaikutusta). Vastaajat kertoivat rukoilleensa muun muassa oman maan ja sen päättäjien puolesta, sairaiden ja sairautta pelkäävien sekä terveydenhoidon henkilökunnan puolesta, opettajien ja tutkijoiden puolesta sekä lasten, vanhusten ja riskiryhmiin kuuluvien puolesta. Esirukousten lisäksi luterilaisaineiston vastaajat olivat rukoilleet pandemian poistumisen ja oman elämän puolesta. Osalla vastaajista oman henkilökohtaisen uskon merkitys oli korostunut rukouksissa ja muutamilla vastaajilla kiitosrukoukset olivat lisääntyneet. Myös ortodoksiaineistossa näkyy, että koronatilanteen koko yhteiskuntaan ulottuva vaikutus voimisti toiset huomioivaa esirukousta. Kysyttäessä koronakriisin näkymisestä rukouksen sisällöissä, vastauksissa tuli voimakkaasti esille läheisten terveyden ja koronapandemian loppumisen puolesta rukoileminen sekä koronaan sairastuneiden, riskiryhmiin kuuluvien, koronatoimista vastuussa olevan esivallan ja hoitohenkilökunnan muistaminen. Koronatilanne näyttää siten suoraan ja vahvasti vaikuttaneen esirukousaiheisiin.

Pohdinta: Koronapandemia ja uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle

Lopuksi pohdin sitä, miten koronapandemia on mahdollisesti vaikuttanut uskonnon välittymiseen perheissä sukupolvelta toiselle. Yhdistän tässä pohdintaosiossa *Uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle* -tutkimushankkeessa ja *Hengellinen yhteys koronapandemian aikana* -tutkimushankkeessa saamiamme tuloksia. Lähestyn kysymystä koronapandemian mahdollisista vaikutuksista uskonnolliseen perinteensiirtoon neljän aikaisemmin esittelemäni teeman kautta, jotka vaikuttavat uskonnon välittymiseen sukupolvelta toiselle.

1. **Uskonnosta puhuminen.** Uskonto välittyy paremmin sukupolvelta toiselle niissä perheissä, joissa uskonnosta puhutaan avoimesti. Erityisesti henkilökohtainen puhe uskonnosta näyttää olevan uskonnon jatkuvuuden kannalta merkittävä tekijä. Erilaiset elämän kriisit ja poikkeukselliset tapahtumat, kuten koronapandemia, voivat osaltaan rohkaista keskustelemaan itselle merkityksellisistä asioista perheenjäsenten kanssa. Toisaalta tutkimusaineistomme osoittaa, että useissa suomalaisissa perheissä vaikeista asioista vaietaan. Vaietuista asioista voi syntyä traumoja. Traumat yleensä estävät uskonnon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Koronapandemia on kollektiivinen kriisi, josta on tärkeää puhua myös perheissä.
2. **Turvallisuus ja läheisyys perheissä, uskonnollisissa yhteisöissä ja uskon sisällössä.** Henkilökohtainen, turvallinen usko sekä lämmin jumalakuva auttavat vaikeissa elämäntilanteissa. Myös uskontoon liittyvät riitit tuovat turvaa. Koronatutkimuksessamme korostuvat erityisesti ehtoollinen yhteisöllisenä riittinä sekä rukous henkilökohtaisena riittinä. Koronatutkimukseemme osallistuneet suomalaiset olivat hyvin aktiivisia kirkkojen jäseniä. Ennen pandemiaa he olivat osallistuneet huomattavasti keskivertosuomalaisia enemmän kirkkojen toimintaan. Pandemian aikana moni koki kuitenkin tahtomattaan siirtyneensä aktiivisesta osallistujasta passiiviseksi sivusta seuraajaksi. Erityisesti tällainen kokemus koski ehtoollisesta osattomaksi jäämistä. Useat seurakunnat järjestivät poikkeusolojenkin aikana mahdollisuuksia päästä yksityiselle eh-

toolliselle tai pienten ryhmien ehtoolliselle, mutta seurakuntalaiset kaipasivat nimenomaan kokemusta siitä, että he seurakuntana nauttivat yhdessä ehtoollisen. Poikkeustilanne oli horjuttanut monen suhdetta kirkkoon. Toisaalta useiden aikaisempien tutkimusten mukaan erilaiset kriisit voivat lisätä ihmisten uskonnollisuutta ja aktivoida osallistumaan uskonnollisten yhteisöjen toimintaan. Uskonnollisen perinteensiirron kannalta merkityksellistä olisi, että kirkot pystyivät rakentamaan lämmintä suhdetta jäseniinsä myös poikkeusoloissa.

3. **Rakenne ja sisältö.** Pandemia on horjuttanut ennen kaikkea uskonnon rakenteita. Osallistuminen itselle tärkeän kirkon tai uskonnollisen yhteisön toimintaan ei ole ollut samalla tavalla mahdollista kuin normaalioloissa. Muun muassa mahdottomuus osallistua jumalanpalveluksiin, eri ikäryhmille suunnattuihin kerhoihin tai vaikkapa leirimuotoiseen rippikouluun ovat vääjäämättä vaikuttaneet uskonnon rakenteellisiin tekijöihin. Toisaalta samaan aikaan sisällölliset tekijät, kuten henkilökohtainen rukouselämä, ovat voineet vahvistua. Koska uskonnon siirtyminen sukupolvelta toiselle vaatii niin rakenteen kuin sisällönkin, pitkittyessään pandemia voi vaikuttaa heikentävästi uskonnolliseen perinteensiirtoon.
4. **Joustavuus ja dynaamisuus.** Pandemia on vaatinut joustavuutta niin kirkoissa kuin ihmisten henkilökohtaisessa uskonharjoittamisessakin. Voimme olettaa, että uudenlaisessa tilanteessa dynaamisia ratkaisuja tehneissä seurakunnissa ja perheissä uskonnollinen perinteensiirto on helpompaa kuin siellä, missä muutoksiin on suhtauduttu jäykän staattisesti.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Uskonnon välittyminen sukupolvelta toiselle -tutkimushankkeen ja Hengellinen yhteys koronapandemian aikana -tutkimushankkeen aineistot tutkijan hallussa.

Esitelmäni pohjautuu erityisesti seuraaviin julkaisuihin:

Metso, Pekka & Kallatsa, Laura & Mikkola, Sini & Ahonen, Talvikki

2021 *Kokemukset hengellisestä yhteydestä ja hengellisyyden muutoksesta koronapandemian aikana Suomen ortodoksisessa ja evankelis-luterilaisessa kirkossa.* Diakonian tutkimus, nro. 2. 55–76.

Tervo-Niemelä, Kati & Kallatsa, Laura & Spännäri, Jenni

(2022, hyväksytty julkaistavaksi). *Uskonnollinen jatkuvuus ja katkokset perheissä.* Teologinen aikakauskirja.

Kirjallisuus

Bengtson, Vern, Casey E. Copen, Norella M. Putney & Merril Silverstein

2009 *A Longitudinal Study of the Intergenerational Transmission of Religion.* International Sociology, May 2009, 24, 325–345.

Bengtson, Vern with Norella Putney & Susan Harris

2013 *Families and Faith. How Religion is Passed Down Across Generations*. Oxford: Oxford University Press.

Beyer, Peter

2018 *From religion to non-religion: generations, cohorts, and migration in Canada in the Early 21st Century*. Paper presented at the conference on the transmission of religions across generations: transfer, loss, and re-formation of religion, WWU, Münster, Germany, May 18.–19, 2018.

Chatters, Linda M. & Robert J. Taylor

2005 *Religion and Families*. Vern Bengtson, Alan C Acock, Katherine R. Allen, Peggye Dilworth-Anderson & David M. Klein (toim.), Sourcebook of Family Theory & Research. Thousand Oaks: Sage, 517–541.

Cornwall, Marie

1988 *Influence of Three Agents of Religious Socialization.* Darwin L. Thomas (toim.), The Religion and Family connection: Social science perspectives. Salt Lake City, UT: Bookcraft, 207–231.

Davie, Grace

2002 *Europe: the Exceptional Case. Parameters of Faith in the Modern World*. London: Darton, Longman & Todd Ltd.

Davie, Grace

2007 *The Sociology of Religion*. London: Sage.

Grob, Sabine Z., Christoph Morgenthaler & Christoph Käppler

2009 *Religious Socialization in the Family: A Multi-dimensional and Multi-level Perspective.* Leslie J. Francis, Mandy Robbins & Jeff Astley (toim.), Empirical Theology in Texts and Tables. Leiden/Boston: Brill.

Gärtner, Christel

2018 *Change in religious conduct of life within the dynamics of generational transfer*. A. Schnabel, M. Reddig & H. Winkel (toim.): Religion im Kontext / Religion in Context. Handbuch für Wissenschaft und Studium, Baden-Baden: Nomos, 337–351.

McIntosh, D.N. and B. Spilka

1995 *Religion and the Family.* B. J. Neff & D. Ratcliff. Birmingham (toim.), Handbook of Family Religious Education. AL: Religious Education Press, 36–60.

Niemelä, Kati

2007 *Alienated or Disappointed? Reasons for Leaving the Church in Finland*. Nordic Journal of Religion and Society. Vol. 20, No 2, 2007. 195–216.

Niemelä, Kati

2011 *Heikkeneekö uskonnollisuus ikäryhmissä? Uskonnollinen kasvatus ja sen merkitys uskonnollisuuden selittäjänä*. Kimmo Ketola, Kati Niemelä, Harri Palmu and Hanna Salomäki (toim.), Uskonto suomalaisten elämässä – Uskonnollinen kasvatus, moraali, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja, 40–59.

Pollack, Detleff

2008 *Religious Change in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings.* Social compass, 55, 2, 168–186.

Pollack, Detleff, Olaf Müller & Gerd Pickel (toim.)

2012 *The Social Significance of Religion in the Enlarged Europe: Secularization, Individualization and Pluralization*. Surrey, England/Burlington, VT, USA: Ashgate.

Salomäki, Hanna, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg

2020 *Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2016–2019*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Smith, Christian

2003 *Theorizing Religious Effects Among American Adolescents*. Journal for the Scientific Study of Religion, 42, 1, 17–30.

Stolz, Jörg, Judith Könemann, Mallory Schneuwly Purdie, Thomas Englberger, Michael Krüggeler

2016 *(Un)believing in Modern Society. Religion, Spirituality and Religious-Secular Competition.* London and New York: Routledge.

Tervo-Niemelä, Kati

2021 *Kodin perintöä seuraten ja muokaten – tapaustutkimus uskonnollisen yhteisön merkityksestä onnistuneessa uskonnollisessa perinteensiirrossa*. Uskonto – yhteisö – yksilö. Uskonnollinen kehitys moninaistuvassa yhteiskunnassa. Toim. Suvi-Maria Saarelainen & Anuleena Kimanen & Tapani Innanen. Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuuseuran julkaisuja 297. 27–41.

Voas, David & Stefanie Doebler

2011 *Secularization in Europe: Religious Change between and within Birth Cohorts*. Religion and Society in Central and Eastern Europe 4 (1): 39–62.

Voas, David & Laura Watt

2014 *The Church Growth Research Programme: Report on Strands 1 and 2. Numerical change in church attendance: National, local and individual factors*. https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2019-08/Report_Strands_1_2_rev2%20%28from%20CGR%20website%29.pdf.

Voas, David & Mark Chaves

2014 *Is the United States a Counterexample to the Secularization Thesis?* American Journal of Sociology. Volume 121 Number 5 (March): 1517–1556.

Woodhead, Linda

2018 *Intergenerational transmission and the rise of "no-religion" in Britain: some findings and research questions*, Paper presented at the conference on the transmission of religions across generations: transfer, loss, and re-formation of religion, WWU, Münster, Germany, May 18–19, 2018.

Avoimet ovet – Näkökulmia hengellisen syväkasvun tukemiseen

Maija Latvala

Kun välitämme kristillistä perinnettä, välitämme hyvin moninaisia asioita, joilla on sekä pinta että syvyys. Teemme niin, koska nuo asiat ovat meille itsellemme useista syistä arvokkaita, emmekä halua tarjota vähempää kuin arvokasta myöskään lapsillemme ja nuorillemme. Välitämme koska välitämme.

Merkittävä osa kristillistä perinnettä, jota välitämme, ovat uskontotuudet. Ne ovat uskomuksia, jotka muodostavat maailmankuvamme metatason ja perustan. Tutkimassamme monimuotoisessa luonnossa ja havaitsemissamme ihmisen aikaansaannoksissa on läsnä luomakuntaansa ja luomaansa ihmiseen sitoutunut Jumala.

Toisaalta välitämme arvoja, hyveitä ja etiikkaa, joista muodostuu yksilön ja yhteisön maailmankatsomus. Se määrittää, miten suhtaudumme luomakuntaan ja mitä ihmisinä tavoittelemme suhteessa luontoon, kulttuuriin, yhteiskuntaan, toisiimme, itseemme ja Jumalaan.

Edelleen välitämme toimintoja – rutiineja, tapoja ja erilaisia tilanteita, joissa olemme aktiivisesti läsnä. Ne toimivat uskon uskottavuusrakenteena. Hengen, sielun ja ruumiin saumattomina kokonaisuuksina tarvitsemme abstraktien uskomusten lisäksi liikkeen ja ihon kieltä sekä arkeamme ja juhliamme jäsentäviä rutiineja.

Välitämme myös tunteita ja kokemuksia. Toivomme, että kasvava lapsi ja nuori kokee Jumalan ja seurakuntayhteisön hyvänä ja turvallisena. Toivomme, että lapset ja nuoret kohtaavat pyhän erilaisissa tilanteissa – arkisissa ja juhlavissa – ja hakeutuvat sitä kohti. Pyhässä on läsnä jotakin valtavan suurta, voimakasta, kaunista ja riisuvan totuudellista.

Suhteet – välittämisen välineitä ja sisältöä

Kristillisen perinteen välittämisen – sellaisena kuin olen sen edellä kuvannut – perustavin väline ovat ihmissuhteet. Uskomukset eivät välity ilman kommunikaatiota, eikä niiden välittymisen kannalta oleellinen kommunikaation

muoto edusta useinkaan suoranaista opettamista. Arvot, hyveet ja eettiset vakaumukset välittyvät niiden valintojen kautta, joita aikuisina lapsen ympärillä teemme. Lapsen kasvaessa muodostuu jatkuvasti oleellisemmaksi noiden valintojen ja niiden taustalla vaikuttavan arvomaailman sanoittaminen, kuten myös asteittain itsenäistyvän lapsen ja nuoren tukeminen hänen elämänpiiriinsä liittyvien valintojen tekemisessä ja oman arvomaailman rakentamisessa.

Myös perinteen välittämiseen liittyvät toiminnot, rutiinit, tavat ja tilanteet ovat pääasiallisesti jotakin, joita etenkin lapsen ollessa pieni tuomme aikuisina hänen arkeensa ja juhlaansa. Useimmiten olemme niissä yhdessä. Ihmisten välinen läsnäolo ja yhteys yhdistyy ja sekoittuu Jumalan ja ihmisen väliseen läsnäoloon ja yhteyteen. Myös tunteet ja kokemukset tunnemme ja koemme usein yhdessä – tai haluamme vähintäänkin jakaa ne toisillemme.

Ihmissuhteet eivät olekaan vain kristillisen perinteen välittämisen väline, vaan erottamaton ja mittaamaton osa itse välitettävää. Perinne ei ole meistä ja persoonistamme ulkopuolinen asia, jota eri metodein siirrämme, vaan jotakin meissä elävää ja vaikuttavaa – jotakin, jonka lahjoitamme eteenpäin itsemme mukana. Uskomme kristittyinä, että Jumala saa Pyhän Hengen työn kautta muotoa meissä, vaikuttaa persoonallista kasvua, tahtoa ja tekemistä. Siksi uskomme myös, että Kristus on kohdattavissa paitsi Raamatun sanassa ja rukouksessa myös seuraajissaan. Meissä Kristus saa ihon ja parhaimmillaan myös lämpimän sydämen sekä hyvää tekevät kädet.

Osaidentiteetistä syvään identiteettiin

Välittäessämme uskomuksia, arvoja, toimintoja ja kokemuksia välitämme oikeastaan kristillistä kulttuuria. Välittyneestä kulttuurista voi muodostua monin tavoin merkityksellinen osaidentiteetti. Se määrittää, keneksi ja millaiseksi yksilö kokee itsensä uskonnollisessa tai hengellisessä mielessä, ikään kuin yhdellä moninaisen elämänsä sektoreista.

Monen herätyskristillisen kentän toimijan – lasten ja nuorten kanssa työskentelevän tai heitä kotona kasvattavan – kysymys yltää syvemmälle: Miten välitämme sektoroituvan osaidentiteetin lisäksi syväidentiteettiä? Toisin sanoen: Miten tuemme kasvavaa lasta, itsenäistyvää nuorta ja kypsyvää aikuista osaidentiteetin syvenemisessä identiteetiksi muiden identiteettien

takana? Tästä prosessista käytetään usein myös sanaa opetuslapseuttaminen.

Syväidentiteetti vaikuttaa kaikkiin muihin identiteetteihimme. Se ohjaa itseymmärrystämme, arvojamme ja toimintaamme niiden puitteissa. Kristillinen syväidentiteetti on myös vahvasti sidoksissa tasapainoiseen minäkuvaan ja itsetuntoon. Kun ymmärrämme ja koemme olevamme ytimeltämme Jumalan lapsia ja uusia luomuksia, voimme kohdata toiset ihmiset ja kehityshaasteemme pelotta ja häpeättä. Rakastettu on oikea nimemme.

Matka vai määränpää?

Ovatko vapaakristilliset ja muut herätyskristilliset liikkeet onnistuneet menneinä vuosikymmeninä tukemaan lasten ja nuorten Jumalaan juurtuneen syväidentiteetin muodostumista? Herätyskristillistä narratiiviavaruutta ovat perinteisesti hallinneet sellaiset uskoontulokokemusta tai pelastuskäsitystä ilmaisevat tyyppikertomukset, jotka ovat kenties ohjanneet huomiotamme Jeesuksen seuraamiseen liittyvän matkan sijaan lähtöpisteeseen ja maaliviivaan. Meillä olisi opittavaa esimerkiksi rikkaasta katolisesta teologiasta, jossa kristillinen elämä nähdään jatkuvana, syvenevänä pyhiinvaelluksena. Oleellisempaa kuin se, miten lähdin vaellukselle, tai se, mitä perillä on odotettavissa, on se, missä ja kuka olen tänään. Jumalan valtakunnassa määränpää on läsnä koko matkan ajan. Kuljemme kohti Kristusta. Samalla hän on matkamme syy, matkatoverimme, matkaoppaamme ja matkaeväämme.

Uskonratkaisua ja taivaspaikkaa korostavassa kristillisyydessä on tyydytty matkan osalta toisinaan niin lasten kuin aikuistenkin kiltteyskasvatukseen. Sitä määrittävät korkeat, ulkoapäin ojennetut moraaliset standardit. Sitä eivät määritä niinkään halu ohjata lasta, nuorta tai aikuista kasvamaan persoonana ja luonteena, joka kasvunsa myötä on kykenevä tekemään itsenäisiä, viisaita valintoja.

Kiltteyskasvatuksessa on keskeistä kasvatettavan suojelu hämmentäviltä, vaikeilta ja kenties houkuttelevilta tilanteilta ja sisällöiltä, jotka ovat yhteisön arvojen vastaisia. ”Älä silmä pieni katso mihin vain.” 2020-luvun maailmassa tämä tie on kuitenkin käyty loppuun jo kauan sitten. Jokainen lapsi kantaa taskussaan ja hypistelee huomattavissa määrin kädessään koko maailmaa – sanan kaikissa merkityksissä. Silmä katsoo, emmekä me voi sille paljoakaan. Voimme estää lapsiamme ja nuoriamme vain hyvin

rajallisesti kohtaamasta sisältöjä ja tilanteita, jotka haastavat omat arvomme kasvattajina.

On siis hyväksyttävä, että lapsemme ja nuoremme katsovat mihin vain. Jos eivät luvallamme, niin luvattamme. Voimme kuitenkin tukea ja vahvistaa heitä suhtautumaan näkemäänsä oikein, muistamaan keitä he ovat ja mitä pitävät hyvänä ja kauniina. Nämä asiat ovat asteittain itsenäistyvän nuoren kohdalla toki vielä enemmän tai vähemmän avoimia ja ajoittaisessa myllerryksessä. Netin ja sosiaalisen median sisältöjen ja tilanteiden äärellä nuori paitsi ilmentää itseään myös vasta rakentaa minuuttaan. Oleellista on, että hänen ei tarvitse tehdä tätä vailla tukea ja turvaa. Aikuisten tehtävä on kyetä pitämään ovi suhteessa nuoreen niin avoinna, että tämä haluaa ja tarvittaessa myös uskaltaa kertoa sisällöistä ja tilanteista, joita on somessa kohdannut. Toistaiseksi emme kenties ole onnistuneet tässä erityisen hyvin.

Opetuslapseutuksen kriisi

Ruutujen lupaama lisääntyvä yhteys ihmisten välillä realisoituu nuoren elämässä liian usein yksinäisyytenä, masennuksena ja ahdistuksena. Lapsi tai nuori saattaa kokea irrallisuutta ja arvottomuutta verratessaan itseään ja elämäänsä muihin maailmanlaajoilla somealustoilla. Paineet muovata itseä ja elämäänsä ulkopuolelta määritettävään suuntaan ovat kasvaneet.

Nuoret tarvitsisivat kenties enemmän kuin koskaan tasapainottavia ja turvallisia yhteisöjä, joissa Jumalan lapsen arvoon perustuva identiteetti saisi syvetä. Samaan aikaan seurakuntien opetuslapseuttamisen on havaittu olevan kriisissä. Barna-tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (Kinnaman & Hawkins: You Lost Me – Why Young Christians Are Leaving Church . . . and Rethinking Faith, Barna 2016) juuri kypsymätön opetuslapseus todettiin pääsyyksi siihen, että nuoret jättävät seurakunnan tai etääntyvät uskosta.

Monet perheet ja seurakunnat ovat kadottaneet kykynsä opetuslapseuttaa. Tilanteesta olisi liian helppo syyttää voimakkaasti muuttunutta lasten ja nuorten kulttuuria. Tosiasiassa aikuiset ovat osa ongelmaa. Olemme kiireisempiä, käymme harvemmin seurakunnassa ja sitoudumme entistä harvemmin vain yhteen seurakuntayhteisöön. Tyydytämme sosiaalisia tarpeitamme entistä enemmän uskonyhteisömme ulkopuolella, emme uskonyhteisössä. Lisäksi asetumme aiempaa useammin kuluttajarooliin suhteessa hengellisiin toimintoihin ja tilaisuuksiin sekä mediasisältöihin.

Tästä kaikesta seuraa, että seurakunnissamme on vähemmän aikuisia, joilla on halua, ymmärrystä ja muita resursseja välittää perinnettä tai tukea lapsia ja nuoria Jumalaan juurtuneen identiteetin syvenemisessä. Meillä on myös vähemmän aikaa ihmis- ja yhteisösuhteille, joissa perinteen välittäminen ja identiteetin tukeminen voivat ainoastaan toteutua. Lisäksi seurakunnissamme on vähemmän perinteen välittämiseen ja identiteetin tukemiseen liittyvää ymmärrystä ja osaamista. Mitä voimme tehdä?

Resilientit Jeesuksen seuraajat

Edellä mainittua tutkimusta hieman tuoreemman Barnan tutkimuksen pohjalta kirjoitettu kirja FAITH FOR EXILES – 5 Ways for a New Generation to Follow Jesus in Digital Babylon (David Kinnaman & Mark Matlock, Barna 2019) avaa arvokkaita näkökulmia opetuslapseuskriisin mahdollisiin ratkaisuihin. Kirjassa kuvattuun kyselytutkimukseen vastasi helmikuussa 2018 noin 1 500 tutkimushetkellä 18–29-vuotiasta yhdysvaltalaisnuorta, jotka kaikki olivat vähintäänkin aiemmin identifioituneet kristityksi. Heidän joukossaan oli sekä protestantteja että katolilaisia.

22 prosenttia vastaajista ei identifioitunut enää kristityksi ja 30 prosenttia identifioitui kristityksi, muttei osallistunut seurakunnan tilaisuuksiin ja toimintaan kuin hyvin satunnaisesti. 38 prosenttia identifioitui kristityksi ja oli lisäksi osallistunut vähintään kerran seurakuntansa tilaisuuteen viimeisen kuukauden aikana. He eivät silti jakaneet niitä perustavia uskomuksia tai noudattaneet tapoja, jotka liittyvät tietoiseen, sitoutuneeseen opetuslapseuteen.

10 prosenttia vastaajista oli niin sanottuja resilienttejä opetuslapsia, jotka määrittivät itsensä Jeesuksen seuraajaksi. He osallistuivat seurakuntansa tilaisuuksiin – muihinkin kuin jumalanpalveluksiin – vähintään kuukausittain, pitivät Raamattua auktoriteettina, olivat sitoutuneita Jeesukseen henkilökohtaisella tasolla, uskoivat synnin ja kuoleman tulleen voitetuksi Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen kautta sekä halusivat vaikuttaa uskonsa pohjalta yhteiskunnan kehitykseen.

Tutkimuksessa havaittiin, että resilienttejä Jeesuksen seuraajia luonnehti voimakkaasti viisi piirrettä, jotka erottivat heidät selvästi muista ryhmistä. Kinnaman ja Matlock myöntävät itsekin, että kyseisistä piirteistä ei voi johtaa suoraa toimintasuositusta seurakunnille tai perheille, sillä tehdyllä

tutkimuksella ei ole mahdollista osoittaa piirteisiin liittyviä syy-seuraussuhteita. Ei siis ole kiistatonta, seuraako resilientti, eli vakaa ja koetuksia kestävä Jeesuksen seuraaminen, tutkimuksessa havaittujen piirteiden vahvistamisesta perheessä tai hengellisessä yhteisössä, vai ovatko ne pikemmin seurausta resilienssistä, joka syntyy muiden seikkojen seurauksena. Lienee kuitenkin turvallista olettaa, että havaittujen piirteiden pohjalta kehitettävät kristillisen perinteen siirtämisen käytännöt ja sisällöt vaikuttaisivat todennäköisesti positiivisetsi lapsen ja nuoren mahdollisuuksiin syventää kristillinen identiteettinsä Jumalaan juurtuneeksi syväidentiteetiksi.

Olen muodostanut Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksessa havaittujen piirteiden pohjalta viisi aluetta, joilla vähintäänkin herätyskristillisen kentän olisi syytä ”avata ovia”. Esitetyt näkökulmat ovat vahvistuneet ja runsastuneet erilaisissa herätyskristillisissä liikkeissä toimivien lapsi- ja nuorisotyötä tekevien tai johtavien henkilöiden kanssa käymieni keskustelujen kautta. Tässä suhteessa merkittävä rooli on ollut Suomen Evankelisen Allianssin Ajan tasalle -projektilla, jossa myös Suomen baptistikirkon perhetyö on ollut vahvasti mukana. Projektin puitteissa julkaistaan piakkoin videoita ja podcasteja, joissa pyritään hahmottamaan, millaiset tekijät estävät nykylapsia ja -nuoria kasvamasta kestäviksi Jeesuksen seuraajiksi, ja millä tavoin haasteita voidaan ratkoa.

1. Jeesukselle avoimet arjen ovet

Resilienttejä Jeesuksen seuraajia määritti Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksen mukaan vähemmän yllättävästi likeinen suhde Jeesukseen. Resilientit opetuslapset kokivat muun muassa, että suhde Jeesukseen tuo elämään syvää iloa ja tyydytystä (89 % resilienteistä Jeesuksen seuraajista hyväksyi väitteen). Lisäksi he kokivat Jeesuksen puhuvan itselleen ja vieläpä heidän elämänsä kannalta relevantilla tavalla (83 %). He eivät pitäneet jumalanpalvelusta niinkään tilaisuutena kuin elämäntapana (91 %). Jeesus siis elää, hengittää ja puhuu heidän arjessaan ja arkeensa siinä missä esimerkiksi perheenjäsenetkin. Myös hänen palvelemisensa on luonteeltaan arkista.

Koronapandemia opetti seurakunnille karulla kielellään, että yhteisön tai yksilöiden usko ei voi riippua aikaan ja paikkaan sidotun tilaisuuskeskeisen seurakuntarakenteen varassa. Jeesuksen on löydettävä tiensä sunnuntain

lisäksi muihin viikonpäiviimme, sillä sunnuntait voidaan ottaa meiltä syystä tai toisesta pois. Seurakunta on syvimmältä olemukseltaan orgaaninen rakenne, ruumis, joka elää, toimii ja hengittää omassa arjessaan. Luterilainen vahva yleisen pappeuden tai kaikkien pappeuden teologia kuuluu myös monien vapaakristillisten liikkeiden keskeisiin korostuksiin, jota on kaikki syy vaalia. Meillä on lupa, oikeus ja velvollisuus huolehtia sekä omasta että perheemme hengellisestä hyvinvoinnista.

Viime vuosina herätyskristillisessä kentässä on vahvistunut niin sanottu oranssi ajattelu. Sen kautta etsitään mahdollisuutta saada seurakunnassa tehtävä lapsi- ja nuorisotyö sekä kotien kasvatustyö tukemaan samoja tavoitteita osiaan suurempana summana.

Tähän liittyy lapsityön mieltäminen pikemmin perhetyönä, jonka kautta perheitä varustetaan ottamaan ensisijainen vastuu lasten kasvattamisesta myös kristillisen perinteen siirtämisen osalta. Tätä tukee uskonnollisten tai hengellisten asioiden tai toimintojen liittäminen osaksi kokonaiskasvatusta. Arjen ovet aukeavat Jeesukselle, kun kykenemme puhumaan perheissä uskosta ja Jumalasta aivan tavallisina – ja samalla aivan tavattomina – asioina. Lisäksi tarvitaan luonnollisesti arjen hengellisiä rutiineja ja rytmejä – rukouksia ja lastenraamattuja tai hiljentymishetkiä ja kiireettömiä rakkausaterioita – jotka tuovat hyvin konkreettisella tavalla pyhän jo pienen lapsen arjen keskelle.

2. Avoimet ovet kulttuuriin ja yhteiskuntaan

Resilienttien Jeesuksen seuraajien määrittäjäksi osoittautui Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksessa myös kyky arvioida kulttuuria, jossa elämme. Kestävästi Jeesusta seuraavat nuoret olivat saaneet seurakunnassaan opetusta, joka kohtaa heidän elämänsä todellisuuden (86 %). He kokivat myös saaneensa seurakunnasta säännöllisesti hyviä näkökulmia siihen, miten elää uskovana sekulaarissa ympäristössä (70 %,) sekä siihen, miten Raamatun tekstejä voi soveltaa omaan elämäänsä (86 %).

Suojelevan kiltteyskasvatuksen sijaan kulttuurin ja yhteiskunnan rakentavan kriitikon rooliin varustava kasvatus edellyttää oikeaa oven avaamisen ja sulkemisen tasapainoa. Tynnyrissä ei kukaan kehity itsenäiseksi ajattelijaksi, jos nyt tynnyrin joku nykyisin onnistuisi rakentamaan. Ilman mitään kestävää kehikkoa lapsi ja nuori on toisaalta vaarassa omaksua

kritiikittömästi arvoja ja ajatuksia, jotka eivät ole hänelle tai hänen ympäristölleen hyväksi.

Kasvaminen voimakkaan digitalisoituneessa ympäristössä edellyttää panostusta lapsen tai nuoren ja vanhemman tai jonkun toisen turvallisen aikuisen väliseen kokemusten ja ajatusten jakamiseen. Näin lapsi ja nuori oppii asettamaan kohtaamiaan tilanteita ja sisältöjä laajempiin kehyksiin ja muodostamaan hiljalleen oman kantansa niihin. Somessa tarjottujen arvojen ja olemisen mallien luonteen ymmärtäminen, ja niiden jäsentyminen vaihtoehdoiksi ehtojen sijaan, ei tapahdu vailla tukea. Tuen kautta lasta ja nuorta opetetaan suojelemaan itse itseään tilanteilta ja sisällöiltä, jotka ovat hänelle vahingollisia joko välittömästi tai pitkällä tähtäimellä. Hän saa kuitenkin kohdata hämmentäviä ja haastaviakin asioita sen sijaan, että pakenisi niitä tai että ne pimitettäisiin häneltä.

Jumalan valtakunnan arvot ovat monessa suhteessa hyvin jännitteisiä niihin arvoihin nähden, jotka kulttuurissa ja yhteiskunnassa laajemmin vallitsevat. Jeesuksen seuraajan ja hänen valtakuntansa kansalaisen identiteetin omaksuneiden vanhempien perheessä on siksi luonnollista tehdä monia asioita toisin kuin muissa perheissä. Aikaa, vaivaa ja rahaa voidaan esimerkiksi käyttää johonkin, mihin perheet eivät keskimäärin panosta.

"Meidän perhe tekee vaikeita asioita", on erään pikkulapsiperheen motto. Perheessä on sitouduttu esimerkiksi viettämään joka perjantai juhlaateriaa, jolle kutsutaan mukaan ystäviä seurakunnasta juhlimaan rakkautta, jolla Jeesus yhdistää meidät itseensä ja toisiimme. Se vaatii lapsiperhearjessa uhrauksia, mutta perustuu arvoihin, joiden vuoksi uhraukset voidaan tehdä. Vaikea asia voisi olla myös vaikkapa katkeruudesta irti päästämisen opettelu tai se, että omista joululahjoista ohjataan osa niitä vielä enemmän tarvitseville.

Jeesuksen seuraajien aktiivinen ja osallistuva Jumalan valtakunnan kansalaisuus voi olla parhaimmillaan koko kulttuurin ja yhteiskunnan voimavara. Keskustelu siitä, millaista elämää meidän olisi hyvä tavoitella ja rakentaa, kuuluu kaikille. Keskusteluun on tervettä toivottaa mukaan hyvinkin erilaisista lähtökohdista nousevia näkökulmia. Samalla onnistunut osallistuminen edellyttää syvää, mahdollisesti kokemuksellistakin ymmärrystä ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnan ilmiöistä niiden omista lähtökohdista käsin kuvattuna, sekä luonnollisesti myös vahvaa omaa identiteettiä. Usein seksuaalieettisesti värittyneistä pintatason eipäs-juupas-väännöistä pitäisi kyetä etenemään keskusteluun, jossa pyritään löytämään meta-

arvoja erilaisten moraalilinjojen taustalla. Niitä on hedelmällisempää ja tarpeellisempaa kritikoida kuin yksittäisiä eettisiä ratkaisuja.

3. Kodin ja sydämen avoimet ovet

Resilienttejä Jeesuksen seuraajia havaittiin Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksessa yhdistävän myös uskon kannalta merkitykselliset ihmissuhteet. He kokivat seurakunnassaan kuuluvuutta yhteisöön (88 %) ja heidän elämässään oli ihminen, joka rohkaisi heitä hengelliseen kasvuun (85 %). Lisäksi kasvuvuosinaan heidän elämäänsä oli kuulunut aikuisia ystäviä omasta seurakunnasta tai muusta uskonyhteisöstä (77 %).

Ihmissuhteet eivät synny ja syvene tai ihmisjoukot muutu aidoiksi yhteisöiksi ilman tietoisia valintoja. Koronapandemian tuottamiin oppeihin kuuluu, että ihmissuhteet ovat seurakuntayhteisön ytimessä ja toiminnot tai tilaisuudet kehällisiä niihin nähden. Jos toiminta joudutaan ajamaan alas, ihmissuhteet voivat edelleen kukoistaa, mikäli ne eivät riipu joustamattomissa rakenteissa. Kirkkokahvien varaan rakennettu yhteisöllisyys ei todennäköisesti muunnu kriisitilanteessa huolen- ja yhteydenpidoksi. Syvien ihmissuhteiden rakentuminen vaatii enemmän.

ihmissuhteiden merkitys pitää tunnistaa sekä seurakunta- että yksilö- tai perhetasolla. Seurakunta voi pyrkiä eri tavoin muovaamaan rakenteensa sellaiseksi, että ne mahdollistavat eri-ikäisten ystävystymisen keskenään – jopa ohjaavat siihen.

Samaan aikaan pätee, että valinta avata elämänsä toiselle ihmiselle on aina yksilön, eikä yhteisö voi tehdä sitä hänen puolestaan. Kotihäpeän ylittävä ja ovensa rohkeasti erilaisille seurakuntalaisille avaava perhe voi kuitenkin tulla yllättävän yhteyden syntymisen kautta monin tavoin siunatuksi – niin lapset, nuoret kuin aikuisetkin. Erilaisten perheyhteys on seurakunnan supervoima. Harvassa yhteisössä esimerkiksi iältään, sosioekonomiselta taustaltaan tai etnisyydeltään voimakkaasti toisistaan eroavat ihmiset voivat tutustua ja ystävystyä luontevasti.

4. Avoimet ovet ajatuksiin ja arvoihin

Resilientit Jeesuksen seuraajat olivat Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksen mukaan omaksuneet vahvasti itselleen todistajan tehtävän. He haluavat, että toiset näkevät Jeesuksen heijastuvan heidän ajatuksissaan, sanoissaan ja teoissaan (90 %). He kokevat myös henkilökohtaista vastuuta kertoa toisille omista uskonnollisista uskomuksistaan (76 %). Lisäksi kristillisen kirkon lähetystehtävä nykymaailman keskellä innostaa heitä (67 %).

Todistajaksi kasvaminen merkitsee itsekseen tulemista. Se tapahtuu sekä toisten ihmisten avulla että heidän edessään prosessissa, jota kristittyinä haluamme uskoa Jumalan johdattavan. Hänellä on hallussaan syvin totuus meistä, ja siksi emme opi ymmärtämään ja tuntemaan itseämme kääntymällä sisäänpäin, vaan avautumalla kohti Jumalaa sekä hänen luomuksiaan: toisia ihmisiä ja luomakuntaa. Saamme tehdä ja kokeilla, onnistua ja epäonnistua. Samalla ihannetilanteessa vahvistuu syvä ymmärrys itsestämme Jumalan lapsina, Jeesuksen seuraajina, Kristuksen ruumiin jäseninä, uusina luomuksina ja Jumalan valtakunnan kansalaisina. Tämä ymmärrys vahvistaa kokemustamme siitä, että olemme rakastettuja ja hyväksyttyjä sekä tarkentaa minäkuvaamme, arvojamme ja tavoitteitamme. Meillä ei ole tarvetta piilottaa itsestämme mitään puolia muilta ihmisiltä. Olemme todisteita Jumalan rakkaudesta ja armosta, ja sellaisina myös todistajia.

Itsekseen tuleminen ja kokonaisena itsenään oleminen kaikissa tilanteissa ja elämän eri areenoilla ei ole helppoa. Se vaatii opettelua, ja rohkaisevia esikuvia. Elämällä todeksi uskottavaa hengellistä aikuisuutta, joka on tasapainoista ja avaraa, mutta toisaalta tinkimätöntä ja arvonsa tuntevaa, luomme lapsille ja nuorille ensiarvoisen tärkeitä malleja.

5. Avoimet ovet toteuttaa itseään ja palvella

Resilienteillä Jeesuksen seuraajilla on Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksen mukaan halua käyttää omia ainutlaatuisia lahjojaan ja taitojaan Jumalan kunniaksi (94 %). He uskovat myös, että Jumala on suunnitellut jokaiselle ihmiselle ainutlaatuisen elämänkutsumuksen (87 %). Heillä oli lisäksi kokemus, että oma seurakunta auttaa onnistuneesti heitä ymmärtämään, miten omaa uskoa voi elää todeksi työn kontekstissa (72 %).

Työn ja kutsumuksen teologia on näytellyt herätyskristillisyydessä pikemmin sivuosaa kuin pääroolia. Eri ammatit on kenties tiedostamattakin asetettu hierarkkiseen suhteeseen keskenään riippuen siitä, kuinka ”hengellisinä” ne ovat näyttäytyneet.

Samaan aikaan pitäisi olla pläkkiselvää, että seurakunta palvelee ja liittyy Jumalan suureen suunnitelmaan orgaanisena rakenteena omassa arjessaan, josta työ kattaa merkittävän osan. Hyvin ja vetelehtimättä tehtävä työ on tapa ylistää Jumalaa ja palvella lähimmäistä. Hierarkkinen kutsumusajattelu perustuu vääristävään dualismiin, jossa todellisuus jaetaan hengelliseen ja sekulaariin, aineettomaan ja aineelliseen, merkitykselliseen ja merkityksettömään. Jumalan luoma maailma ja hänen todellisuutensa on kuitenkin yksi ja jakamaton.

Julkisessa keskustelussa ovat olleet viime vuosina esillä nuorten kasvaneet opiskelu- ja urapaineet. Seurakunnissa ei ole juurikaan pohdittu mahdollisuuksia tarjota nuorille tukea. Vanhempi ystävä tai mentori voisi tuoda tasapainottavia näkökulmia vaiheisiin, joissa nuori kokee ehkä tekevänsä peruuttamattomia ja kohtuuttoman painavia valintoja. Monilla saattaisi olla halua ja taitoa myös sparrata opiskelevia nuoria tai uraansa aloittavia ammattilaisia.

Seurakunnilla on mahdollisuus auttaa lasta ja nuorta hahmottamaan vahvuuksiaan, taipumuksiaan ja taitojaan. Tämä tapahtuu vain, mikäli lapset ja nuoret pyritään näkemään kohteiden ja yleisön sijasta aktiivisina toimijoina, jotka voidaan ottaa mukaan toteuttamaan ja tekemään. Vastuuta on mahdollista antaa jo varhain, ja vastuun hoitamisesta on hyvä tarjota lasta tai nuorta arvostava, osuva palaute.

Yhdessä eri-ikäisinä toimiminen ja vastuun vähittäinen luovuttaminen lapsille ja nuorille vaatii kuitenkin laadukasta suunnittelua ja aikuisten intensiivistä tukea eri vaiheissa. Myös aikuisten ”laatukriteereistä” on kyettävä päästämään irti. Parhaimmillaan yhteisvastuullinen tekeminen tuottaa yhteisiä onnistumisen kokemuksia ja tarkentuvaa käsitystä aivan jokaisen – niin lapsen, nuoren kuin aikuisenkin – lahjoista ja vahvuuksista.

Kutsu tielle

Kinnamanin ja Matlockin tutkimuksen pohjalta luonnosteltu resilientti Jeesuksen seuraaja on selvästi syventänyt kristillisen osaidentiteettinsä Juma-

laan juurtuneeksi syväidentiteetiksi. Tämä on kristillisen perinteen välittämisen suurin mahdollinen onnistuminen, ja se ilmenee likeisenä, arjessa elävänä suhteena Jeesukseen sekä kykynä arvioida kriittisesti kulttuuria ja yhteiskuntaa, jossa elämme.

Jumalaan juurtuneen syväidentiteetin muodostuminen edellyttää merkityksellisiä, riittävän syviä ihmissuhteita. Se johtaa kykyyn tulla enenevässä määrin Jumalan luomaksi ja tarkoittamaksi itsekseen ja kykyyn olla kokonainen itsensä kaikilla elämän areenoilla – todistaa. Jumalaan juurtuneesta syväidentiteetistä seuraa myös halu löytää rooli ja ammatti, jossa on mahdollista palvella Jumalaa ja lähimäistä hyvin ja jopa intohimoisesti tehdyn työn kautta.

Kun pohdimme, miten tuemme lasta ja nuorta syventämään kristillistä identiteettiään, törmäämme ilmeiseen: Ei maksa vaivaa opettaa ja ohjeistaa, jos emme itsessämme ole tarjoamamme opetus ja ohje. Kristillisen perinteen välittäminen on lopultakin ennen kaikkea kutsu tielle, jolla me kuljemme sekä eteenpäin että syvemmälle. Matkan kauneus ja voima kulkevat vuorostaan mukanamme välittyen niille, jotka kohtaamme ja niille, joiden kanssa jaamme elämämme.

II Evankelioiminen ekumeenisessa keskustelussa meillä ja maailmalla

Ekumeenista ja kansainvälistä keskustelua evankelioimisesta

Jaakko Rusama

Suomalaista ja kansainvälistä keskustelua evankelioimisesta hankaloittaa se, että argumentoivaa keskustelua käydään kirkoissa varsin vähän ja että vuosikymmenestä toiseen toistuvat sitkeästi vanhat, usein virheelliset tai asenteelliset käsitykset. Niiden korjaaminen kirkoissa ja erityisesti julkisessa keskustelussa vaikuttaa haastavalta. Se on toisaalta ymmärrettävää, koska ekumeenisessa kansainvälisessä keskustelussa ei ole lähetyksestä ja evankelioimisesta ollut runsaan sadan vuoden aikana yhtenäistä linjaa. Toisaalta siinä on myös ekumeenisen ja yhteisen keskustelun voima.

1. Suomalaista tutkimusta

Suomalaista ja suomalaisten tekemää missiologista, voittopuolisesti lähetyshistoriallista tutkimusta, on varsin paljon. Tutkimustiedon hyödyntäminen on usein jäänyt vajaaksi. Evankelioimista on kirkossamme käsitelty eri yhteyksissä, mutta aiheen kansainvälistä seurantaa ja siitä käytävään keskusteluun osallistumista on ollut viime vuosikymmeninä rajallisesti.

Jo 1950-luvulla asiaa on käsitelty Suomessa kansainvälisen keskustelun jälkimaininkeina. **Seppo A. Teinonen** tarkasteli vuonna 1957 Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokouksessa 1954 esitettyä ajatusta siitä, että kirkon koko toiminnalla on evankelioiva luonne. Huolimatta useista ekumeenisista lähetyskonferensseista Teinosen mukaan käsitteinä lähetystyö ja evankelioiminen olivat vielä ekumeenisessa liikkeessä ”epämääräisiä” käsitteitä. Lähinnä metodismin myötä evankelioiminen oli tullut protestanttisten kirkkojen sanavarastoon ja käytännön toimiin. Kansainvälinen keskustelu vahvisti sen käsityksen, että lähetyksellä ja evankelioimisella ei käsitteinä ole eroa. Pari vuotta myöhemmin Teinonen hahmotteli väitöstilaisuutensa lectio praecursoriassa missiologian asemaa teologisena tieteenä sekä tutki myöhemmin lähemmin saksalaista lähetysteologiaa. Vuonna 1959 Teinonen analysoi ekumeenista evankelioimiskeskustelua tutkimuksessaan ”Kirkkojen yhteistyö ja kansainvälinen politiikka” (1960). Kirkkojen maailmanneuvosto julkaisi vuonna 1959 huolella valmistetun asiakirjan ”A Theological Reflection on the Work of Evangelism”, jonka Teinonen toimitti suomeksi ja esitti arviointinsa kansainvälisestä ekumeenisesta keskustelusta.[1]

Ylioppilaiden kristillisellä maailmanliitolla oli ohjelmajulistuksena ”maailman evankelioiminen tämän sukupolven aikana”. Se heijasteli silloista missionaarisen spiritualiteetin käsitystä. Iskulause kohtasi myös kritiikkiä. Erityisesti saksalainen Gustav Warneck piti julistusta individualistisena ja väitti sen irtaantuvan kirkon lähetystehtävästä (tästä pohdinnasta on hyvä analyysi Seppo A. Teinosen väitöskirjassa vuodelta 1959[2]). Asia ei ollut aivan niin yksinkertainen. Sama kristillinen ylioppilasliike oli aktiivinen amerikkalaisen sosiaalisen evankeliumin (Social Gospel) ja saksalainen kristillis-yhteiskunnallisen liikkeen kysymyksissä. Julistus ja palvelu kuuluivat yhteen.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen silloinen toimikuntavaliokunta pyysi vuonna 1988 kirkkohallitusta valmistamaan kirkolle selvityksen ja suunnitelman ”evankelioimistyön kokonaiskirkollisesta kehittämisestä ja koordinoinnista”. Kirkkohallitus välitti pyynnön Suomen Kirkon Seurakuntatoiminnan Keskusliitolle, jolle piispainkokous oli delegoinut evankelioimistyön kehittämisen. Tuloksena syntyi vuonna 1992 missiologi-

1 Teinonen 1957, 24–29. Teinonen 1959a, 151–153. Teinonen 1959b, 359–361. Teinonen 1960.

2 Teinonen 1959c.

an dosentti **Risto Ahosen** laatima perusteellinen teologinen selvitys ”Evankelioiminen kirkon perustehtävänä”. Se ei ole vain yhden tutkijan huolellisesti laatima esitys, vaan sen valmistumisessa oli käyty laajoja keskusteluja muun muassa SKSK:n evankelioimistyön neuvottelukunnassa ja useiden yksittäisten asiantuntijoiden kanssa. Ahosen tutkimus on toistaiseksi kattavin suomenkielinen selvitys kansainvälisestä ekumeenisesta evankelioimisesta käydystä keskustelusta. Se kattaa ajanjakson 1900-luvun lopulle. Ahonen tarkastelee Jumalan luomistyötä maailmassa, evankelioimisen ja diakonian välistä suhdetta, evankelioimisen ja lähetyksen välistä suhdetta sekä seurakunnan missionaarista, diakonista ja evankelioivaa tehtävää. Kuvatessaan evankelioimista kansainvälisessä keskustelussa Risto Ahonen tuo esille sen, miten evankelioiminen on ollut keskeisenä teemana järjestäytyneen ekumeenisen liikkeen toiminnassa ja keskusteluissa 1800-luvun lopulta lähtien.[3]

Missiologina ja evankelioimisen kysymyksissä kansainvälisesti vaikutusvaltaisena vaikuttajana on amerikkalaisen Fuller Seminaryn professori **Veli-Matti Kärkkäinen**. Erittäin tuotteliaana tutkijana sekä entisenä helluntailaisena nykyään luterilainen pastori Kärkkäinen liikkuu vahvasti ekumeenisella kentällä, välillä jopa helluntailaisten edustajana kirkkojenvälisissä dialogeissa. Kärkkäisen kymmenistä systemaattista teologia ja missiologiaa käsittelevistä tutkimuksista, joita käytetään laajalti kaikkialla maailmassa, voi mainita tutkimukset Kolminaisuudesta (2004), Pyhästä Hengestä ja pelastuksesta (2010), kristillisestä teologiasta pluralistisessa maailmassa (2019) sekä erityisesti hänen viisiosainen massiivinen teossarjansa ”A Constructive Christian Theology for the Pluralistic World” (2013–2017). Evankelioimisen näkökulmasta sarjan viimeinen osa, ”Hope and Community ” (2017) on hyödyllinen niin kuin myös hänen artikkelinsa ”The Pentecostal Understanding of Mission” (2014). Kärkkäinen on myös vahva asiantuntija uskontojenvälisissä dialogeissa. Hänen asiantuntemustaan evankelioimista koskevissa, missiologisissa ja ekumeenisissa kysymyksissä on käytetty Suomessa kirkossa turhan säästeliäästi.

Missiologian dosentti **Timo Vasko** on perehtynyt laajasti tutkimuksissaan missiologisiin, uskontoteologian ja uskontodialogin kysymyksiin.

3 Olen koonnut kirjallisuusluetteloon niitä Ahosen tutkimuksia, jotka välittömimmin palvelevat evankelioimisen käsitteen ja tulkinnan ymmärtämistä.

Hänen tutkimuksensa ”Missiologia ja uskonnot” (2003) ja ”Kirkkojen maailmanneuvoston lähetys- ja uskontoteologia” (2004) kuuluvat hyödyllisiin oppaisiin kansainvälistä keskustelua tarkasteltaessa. Lisäksi muun muassa rovasti **Matti Korpiahon** Suomen lähetysneuvoston historiikki (2012) ja dosentti **Jaakko Rusaman** Suomen ekumeenisen neuvoston historiateos ”Kohti ykseyttä” (1999) täydentävät kuvaa missiologisesta ja ekumeenisesta kehityksestä monien vuosikymmenien ajalta. Kymmeniä tieteellisiä ja populaareja artikkeleita on myös julkaistu.

Vaikka viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana on käyty runsaasti ekumeenista ja kansainvälistä keskustelua evankelioimisesta, suomalainen tutkimus on ollut vähäistä. Evankelioimisen kysymykset ovat tulleet esille lähinnä käytännöllisissä kysymyksissä, mutta myös lähetyskongresseissa.

Kansainvälinen ekumeeninen keskustelu kirkon todistustehtävästä, missiosta ja evankelioimisesta on ollut vuosikymmenien ajan vilkasta. Esimerkiksi vuosien 1948–1985 välillä Kirkkojen maailmanneuvosto järjesti eri puolilla maailmaa yksin tai yhteistyökumppaniensa kanssa yli 60 laaja-alaista ekumeenista kokousta, seminaaria tai konferenssia kristilliseen todistukseen ja evankelioimiseen liittyvistä kysymyksistä. Kaikista näistä tapahtumista on syntynyt tutkimusohjelmia ja tutkimusmateriaalia.[4] Suomen ekumeeninen neuvosto oli vuosituhannen vaihteeseen saakka aktiivinen lähetys- ja evankelioimistyön jaostonsa kautta kansainvälisessä ekumeenisessa lähetys- ja evankelioimistoiminnassa. Kotimaisellakin kentällä tulivat esille raadollisesti kirkkojenväliset jännitteet ja käsitykset mission luonteesta.[5] Suomen ekumeenisen neuvoston lopetettua missiologisten kysymysten käsittelyn omissa jaostoissaan 20 vuotta sitten evankelioimisen kysymyksiä käsitellään nyt ekumeeniselta pohjalta Suomen Lähetysneuvostossa.

2. Evankelioimisen käsitteestä

Lähtökohtana sille, että puhumme missiosta, kolmiyhteisen Jumalan lähetyksestä, on se, että se on annettu kristilliselle kirkolle ja seurakunnalle. Kirkko on olemukseltaan missionaalinen ja toteuttaessaan Jumalan sille an-

4 Van der Bent 1986, 14–44.

5 Rusama 1999, 275–278.

tamaa tehtävää se on missionaarinen. Missiolle keskeistä on evankeliumin julistaminen eli evankelioiminen. Uudessa testamentissa nämä tarkoittavat samaa asiaa. Evankeliumi on sama aina ja kaikkialla. Miikka Ruokanen toteaa, ettei ole olemassa eri evankeliumia esimerkiksi eurooppalaisille tai aasialaisille, eikä ole olemassa erikseen kastettujen evankeliumia ja kastamattomien evankeliumia.[6]

Seppo A. Teinosen mukaan evankelioimisen käsitettä käytetään monessa eri merkityksessä: (1) erityisesti kristillisten järjestöjen toiminta nimikristittyjen saavuttamiseksi, (2) pakanalähetystyö, (3) lähetystyön julistuksellinen puoli, (4) kaikki kristillinen julistus, ja (5) kirkon mission osa: koko kirkon osallistuminen Kristuksen missioon koko maailmassa.[7] Teinosen vanhahtava kuvaus edustaa viime vuosisadan perinteistä ajattelua. Silti hänen viides määrittelynsä kuvaa sitä, miten evankelioimisen käsitettä on ymmärretty ja miten sen mukaan on toimittu kansainvälisesti.

Luterilaisilla, muiden protestanttien tapaan, lähetystyö ja evankelioiminen eivät ole alkuaan kuuluneet keskeisiin korostuksiin. Ne eivät olleet tärkeitä asioita Martti Lutherille, Jean Calvinille, Ulrich Zwinglille ja muille reformaattoreille. He toimivat Euroopan läntisessä osassa ja kokivat vahvasti sen, että evankeliumia oli jo julistettu koko maailmaan. Kristuksen toisen tulemisen odotuksessa enempää ei tarvinnut tehdä.

Protestanttinen lähetys, joka alkoi 1700-luvulta lähtien, on suureksi osaksi saksalaisen pietismin tuotetta. Siihen liittyi ajatus käännyttämisestä ja kääntymisestä. Niiden, jotka kuulivat evankeliumin sanoman, tuli ottaa se vastaan ja osoittaa käytännössä, että he myös uskoivat siihen. Siinä ei ollut mitään epäraamatullista. Jeesus kehotti seuraajiaan menemään kaikkeen maailmaan ja tekemään ihmisistä hänen opetuslapsiaan. Jeesuksen ensimmäiset seuraajat tekivät juuri niin. Apostolinen saarnaaminen sisälsi evankeliumin julistuksen, jota seurasi kutsu katumukseen ja selityksen siitä, miksi evankeliumi oli tärkeää kuulijoille. Tämä julistus on aina tarkoittanut evankelioimista.

Vaikka käsitteitä lähetys ja evankelioiminen pidetään usein synonyymeinä, niillä ymmärretään myös hieman eri asioita. Kirkkojen maailmanneuvoston lähetysasiakirja vuodelta 1999 tarjoaa tällaisen määrittelyn:

6 Ruokanen 1990, 197.

7 Teinonen 1999.

> ***Lähetys*** *käsitetään holistisesti eli evankeliumin hyvän sanoman uutisen julistamisena ja jakamisena sanoin (kerygma), teoin (diakonia), rukoillen ja jumalanpalveluksissa (leiturgia) ja kristityn elämällä arjessa todistaen (martyria), opettamiseen kouluttamalla ja vahvistamalla ihmisiä suhteessa Jumalaan ja toisiin ihmisiin, kokonaisvaltaisena parantamistoimintana ja pääsemisenä sovintoon eli koinonia-yhteyteen Jumalan kanssa, yhteyteen ihmisten kanssa ja yhteyteen koko luomakunnan kanssa.*
>
> ***Evankelioiminen*** *painottuu lisäksi selvästi esitettyyn ja tarkoituksselliseen evankeliumin ääneen viestittämiseen, joka sisältää kutsun henkilökohtaiseen kääntymiseen uuteen elämään Kristuksessa ja opetuslapseuteen.*[8]

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetyksen peruslinjaus ”Yhteinen todistus” (2018) kuvaa kokonaisvaltaista lähetystä ja evankelioimista näin:

> *Seurakunta elää kaikessa toiminnassaan lähetystä todeksi. Kokonaisvaltainen lähetys ottaa huomioon koko ihmisen. Kristillinen todistus alkaa kotoa ja kotiovelta. Seurakunnan ja sen jäsenten tehtävänä on edistää lähetystyötä ja osallistua siihen omien mahdollisuuksiensa mukaan. Kokonaisvaltainen lähetys toimii kaiken seurakuntaelämän pohjana ja edellyttää rukousta ja rohkeutta luoda uusia toimintamuotoja.*[9]

Lähetystyön ja evankelioimisen suhde kulttuuriseen ja poliittiseen vallankäyttöön vaatisi erillisen katsauksen. Keskiajan ”miekkalähetyksen”, ristiretkien ja Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa tapahtuneen kolonialismin seurauksilla on pitkä varjo kristillisessä lähetystyössä.[10]

Käännyttäminen on muiden ihmisten tai toimijoiden aikaansaamaa painostusta, kun taas kääntyminen merkitsee ihmisten vapaaehtoista päätöstä tai halua kääntyä. Kristillinen usko kehottaa kääntymään Jumalan puoleen. Ihminen valitsee vapaasti oman vakaumuksensa. Tämä liittyy läheisesti

8 Vasko 2004, 65–66, alkuteksti 161

9 Yhteinen todistus 2018, 4.

10 Yksi merkittävimmistä missiologeista, muslimista kristityksi kääntynyt Lamin Sanneh on kuvannut (1989) terävän analyyttisesti eri kirkkojen lähetystyön kipupisteitä Afrikassa. Olimme kutsuneet hänet pääpuhujaksi Suomen lähetysneuvoston 100-vuotisjuhliin vuonna 2019, mutta hän kuoli vain muutama kuukausi ennen tapahtumaa.

myös ajankohtaiseen keskusteluun uskonnonvapaudesta. Toisaalta elämme postmodernia aikaa, jota on kutsuttu kääntymisen kulttuuriksi. Tarjolla on runsaasti vaihtoehtoja elämän muuttamiseksi ja parantamiseksi esimerkiksi hyvinvoinnin, talouden ja elämänhallinnan suhteen. Ne ovat moderneja kääntymisjulistuksia.

Martti Lutherin mukaan kääntymisestä voidaan puhua kahdella tavalla: ensiksi kristityksi tulemisen ja sitten jokapäiväisen parannuksen merkityksessä. Luterilaisen käsityksen mukaan kääntyminen on mahdollista ainoastaan Jumalan tekemän aloitteen sekä hänen antamansa lahjan ja voiman perusteella. Kirkon historia todistaa, että kristinusko on levinnyt nopeimmin ihmisten luontaisten yhteyksien ja sosiaalisten verkostojen välityksellä.[11] Siitä hyvänä esimerkkinä on tänä päivänä miljardeja ihmisiä tavoittava evankelioimistoiminta digitaalisten välineiden avulla. Evankelioiminen on hyvän sanoman kertomista ihmiseltä ihmiselle, todistamista lahjaksi saadusta uskosta.

Kansainvälisesti kirkkojen ekumeeniset pohdinnat ja selvitykset lähetyksestä ja evankelioimisesta viimeisen runsaan sadan vuoden ajalta eivät anna tukea väitteille käännyttämisestä.[12] Ekumeenisessa keskustelussa on vuosikymmenien ajan pohdittu paljon kääntymisen ja ekklesiologian välistä suhdetta. Miten kirkko ja kirkot ymmärtävät olemuksestaan ja tehtävästään käsin kääntymisen, joka tapahtuu evankelioimisen kautta ja Pyhän Hengen vaikutuksesta? Kääntymistä ei pidetä erillisenä ulkoisena asiana, vaan se liittyy Jumalan lähetykseen ja Jumalan valtakunnan tulemiseen. Se muistuttaa siitä, että kääntymisellä on monia seurauksia suhteessa muihin ihmisiin. Kääntymisen ja sosiaalisen muutoksen välinen suhde on tärkeä näkökulma tarkasteltaessa evankelioimista. ”Muuta ihmisen mieli, niin yhteiskunta muuttuu” on väite, joka on kyseenalaistettu. Sitä perustellaan sillä, ettei ole sellaista ”ihmisen mieltä”, joka olisi irrallaan ihmisen suhteesta toisiin ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Anteeksiantamuksen kokenut ihminen on kutsuttu todistamaan Jumalan rakkaudesta, joka yhdistää toisiinsa armon ja oikeudenmukaisuuden, uskon ja totuuden, syntien anteeksisaamisen ja lähimmäisenrakkauden. Kääntyminen tapahtuu Jumalan

11 Ahonen 2000, 275–276. Ahonen 2010, 5, 20, 24, 58–60, 83. Ahonen 2019, 161–170.

12 Monien selvitysten joukosta voi mainita esimerkiksi Scherer 1992, Bevans 2015a, Bevans 2015b ja Bevans & Scherer 2015. .

ja lähimmäisen puoleen. Kääntyminen tarkoittaa sitä, että ihminen tulee tietoiseksi suhteesta Jeesukseen Kristukseen, mistä seuraa hänen uuden suhteensa kehittyminen lähimmäisiin.[13]

Luterilaisen maailmanliiton yleiskokouksessa Helsingissä 1963 lähetyksen ymmärrettiin merkitsevän kääntymistä epäuskosta uskoon. Vuonna 1977 LML totesi, että lähetykseen sisältyy koko ihmistä ja kaikkia ihmisiä koskeva julistus, oikeudenmukaisuuden puolustaminen ja palvelu. Kaksi vuosikymmentä myöhemmin päädyttiin korostamaan sitä, että perustavanlaatuinen muutos, transformaatio, on tärkeä osa lähetystä. Samalla LML alkoi korostaa aiempaa voimakkaammin ekumeenisten lähetyspyrkimysten merkitystä. Avainkäsitteiksi LML hahmotteli muutoksen, sovinnon ja voimaannuttamisen.[14]

Virheellinen käsitys käännyttämisestä elää sitkeästi yleisessä keskustelussa ja myös kirkkojen sisällä. Vuosikymmenien ajan proselytismi on aiheuttanut kiistoja ei ainoastaan uskontojen välillä vaan myös kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen keskinäisessä kanssakäymisessä. Jo vuonna 1920 Konstantinopolin ekumeeninen patriarkaatti pyysi kaiken proselytismiin liittyvän toiminnan lakkauttamista. Vuosien 1956 ja 1995 välillä ekumeenisessa liikkeessä julkaistiin useita perusteellisia selvityksiä proselytismista kirkkojen välisen yhteistyön haasteena.[15]

Väitteen oletuksena on, että ihmisiä pyritään saamaan painostamalla, pakottamalla tai tahdonvastaisesti houkuttelemalla liittymään johonkin uskontoon, puolueeseen tai jonkin ideologian kannattajiin. Tämä on uskontojenvälisessä dialogissa yksi hankalimmista kysymyksistä. Kristinuskon piirissä proselytismiä tai sen kokemista on ilmennyt roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkon esille tuomissa tapauksissa erityisesti suhteissa helluntailiikkeeseen ja protestanttisiin kirkkoihin. Ekumeenisessa liikkeessä ortodoksit ovat toistuvasti esittäneet voimakasta kritiikkiä proselytismistä. Se osoittaa muun muassa sen, että kirkoilla on eriäviä käsityksiä siitä, miten kirkon missionaarisuutta toteutetaan ja ketkä ovat evankelioimistoiminnan kohteita. Proselytismiä on aina käsiteltävä uskonnonvapauden yhteydessä.

13 Castro 1966, 349, 351–354.
14 Lähetys kontekstissa 2005, 62–63.
15 You are the light of the world 2005, 57.

Tätä keskustelua ei ollut kaikilta osin miellyttävää kuunnella Kirkkojen maailmanneuvoston keskuskomitean kokouksessa Moskovassa 1989, jossa päätettiin pyytää KMN:n maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komissiota tarttumaan proselytismin ongelmiin. Neljä vuotta myöhemmin Faith and Order -maailmankonferenssi piti tärkeänä uuden selvityksen tekemistä lähetyksestä, evankelioimisesta ja proselytismista. Maailmanlähetyskonferenssissa 1996 nostettiin esille kylmän sodan jälkeinen tilanne entisessä Neuvostoliitossa ja Itä-Euroopan maissa uskonnonvapauden kannalta. Konferenssissa otettiin vakavasti ne vastalauseet, joita erityisesti ortodoksisten kirkkojen edustajat esittivät siitä, että varakkaat ulkomaiset evankelioimisjärjestöt pyrkivät toteuttamaan proselytismia. Huolellisen valmistelun pohjalta julkaistiin pyydetty selvitys vuonna 1997.[16]

Keskusteluja on käyty avoimesti ei ainoastaan ortodoksien sekä evankelikaalien, helluntailaisten ja karismaatikkojen välillä, vaan mukana ovat olleet kaikki merkittävät KMN:n jäsenkirkot ja roomalaiskatolinen kirkko. Jo vuonna 1950 Kirkkojen maailmanneuvoston itseymmärrystä linjannut asiakirja ”Kirkko, kirkot ja Kirkkojen maailmanneuvosto” pyrki määrittelemään proselytismiä KMN:n jäsenkirkkojen piirissä ja erityisesti suhteessa roomalaiskatoliseen kirkkoon. Vuotta myöhemmin KMN:n keskuskomitea totesi:

> *Evankeliumin viemisen velvollisuus koko maailmalle ja velvollisuus saattaa kaikki Kristuksen seuraajat yhteen kuuluvat Kristuksen koko työhön, ja ne ovat erottamattomasti yhdessä. Kaikki yritykset erottaa näitä kahta tehtävää toisistaan ovat vastoin Kristuksen työtä maailmassa.*

Vuonna 1961 valmistui asiakirja kristillisestä todistuksesta, proselytismistä ja uskonnonvapaudesta. Se lähetettiin kirkoille suosituksena käytännön toimiin. Roomalaiskatolisessa kirkossa Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen uskonnonvapauden julistukseen kuului ”Dignitatis Humanae”, jossa käsiteltiin myös proselytismiä. Vuonna 1970 Kirkkojen maailmanneuvoston julkaisussa ”Common Witness and Proselytism” jatkettiin asian yhteistä pohtimista. Siinä varoitettiin muun muassa kielteisistä ennakkoasenteista toisten kirkkojen oppia ja käytänteitä kohtaan ja vain ”oikean kirkon” tai

16 You are the light of the world 2005, 42–43.

”oikean uskon” esittämisestä. Minkäänlaista fyysistä väkivaltaa tai moraalista ja psykologista painostusta ei saa käyttää ihmisten käännyttämisessä toiseen kirkkokuntaan.[17]

Vuoden 1997 selvityksessä KMN korosti yhteisen todistuksen välttämättömyyttä, uskonnonvapauden kunnioittamista, mutta siinä tarkasteltiin myös kriittisesti proselytismin kielteisiä ilmiöitä. Selvityksen suosituksissa kehotetaan kirkkoja muun muassa:

- *eroavaisuuksista huolimatta edistämään aktiivisesti tietoa toisten kirkkojen perinteistä ja toiminnasta, antamaan todistuksen samasta Jeesuksesta Kristuksesta Jumalana ja pelastajana, uskomaan samaan kolmiyhteiseen Jumalaan ja osallistumaan saman todistuksen antamiseen maailmassa*
- *tuomitsemaan yhdessä proselytismin, joka kieltää aidon kristillisen todistuksen ja estää kirkon ykseyden toteutumista sekä kehottaa kirkkoja yhteiseen todistukseen, ykseyteen ja ymmärrykseen evankeliumin julistamisessa.*

Suomen ekumeenisen neuvoston vuonna 2012 hyväksymissä suosituksissa ekumenian hyvistä tavoista todetaan:

> ***Kyllä evankeliumin julistamiselle - ei käännyttämiselle***
> *Iloitsemme siitä, että jokainen kristillinen yhteisö julistaa evankeliumia. Siinä ei saa kuitenkaan pyrkiä heikentämään tai katkaisemaan yksilön siteitä omaan kirkkoonsa.*
>
> ***Oikea tieto ja hyvä todistus***
> *Sitoudumme antamaan totuudenmukaista tietoa toisistamme. Emme hyväksy julistusta tai tiedotusta, joka korostaa oman yhteisön ihannekuvaa ja antaa toisista kielteisen kuvan. Sitoudumme puhumaan hyvää toisistamme.*

17 Proselytismista käytyä keskustelua on kuvannut tiivistetysti Kärkkäinen 345–350.

Kansainvälisen evankelioimista käsittelevän keskustelun haasteena on ollut se, että perusteellisia keskusteluja ei Suomessa joko tunneta tai niitä ei ole kansallisesti työstetty. Sen näkyy vielä 2020-luvun Suomessa – rohkenen sanoa, myös kirkolliskokouksessa.

Ekumeenisessa keskustelussa avainkäsite on todistus (vittnesbörd, witness, martyria):

> *Mikä on alusta alkaen ollut, minkä olemme kuulleet, minkä omin silmin nähneet, mitä katselleet ja käsin koskettaneet, siitä me puhumme: elämän Sanasta. Elämä ilmestyi, me olemme nähneet sen, ja siitä me todistamme.* (1. Joh. 1:1–2)

Kansainväliset ekumeeniset lähetyskonferenssit ja yhteiskristilliset lähetyskongressit vuodesta 1910 alkaen tarjoavat hyödyllisen taustan evankelioimisesta käytävän keskustelun ymmärtämiselle.[18] Pidän ekumeenisen ja kansainvälisen keskustelun lähihistorian tuntemusta välttämättömänä.

3. Pohdintoja evankelioimisesta 2000-luvun alkuun saakka

Muutamissa kansainvälisissä selvityksissä ja kannanotoissa on käsitelty perusteellisesti evankelioimisen teologiaa kirkon olemukseen kuuluvana tehtävänä. Suomessa olisi syytä nykyistä paremmin perehtyä Kirkkojen maailmanneuvoston vuonna 2017 julkaisemaan käsikirjaan Euroopan evankelioimisesta, **Sharing Good News. Handbook on Evangelism in Europe**. Käsikirja on hyödyllinen työkalu käsiteltäessä kansalliselta ja ekumeeniselta pohjalta evankelioimistoiminnan olemusta. Suomen lähetysneuvoston edustajia on osallistunut käsikirjan pohjalta järjestettyihin kansainvälisiin työpajoihin. Käsikirjan osia on luettavissa myös sähköisessä muodossa:

https://www.oikoumene.org/sites/default/files/File/SharingGoodNews_sample.pdf.

18 Ahonen (1992, 22–78) esittää ekumeenisessa liikkeessä käydystä keskustelusta 1980-luvun lopulle saakka hyvän tiivistetyn kuvauksen. Ahonen 2000, 272.

Evankelioimista ei ole syytä tarkastella vain kansallisena kysymyksenä, koska se on osa globaalin kirkon yhteistä missiota.

Seuraavassa on esitelty kronologisesti ja tiivistetysti tärkeimmät virstanpylväät.

1910

Vuonna 1910 perustettua Kansainvälistä lähetysneuvostoa (International Missionary Council) pidetään yhtenä merkittävimmistä järjestäytyneen ekumeenisen liikkeen synnyttäjistä. Siellä käytettiin synonyymisesti käsitteitä ”evangelization”, ”evangelism”, ”mission”, ”foreign mission” ja ”evangelistic programmes”.[19] Toinen viime vuosisadan ekumeenisen aktiivisuuden edistäjistä oli vuonna 1919 perustettu World Alliance for Promoting Christian Unity among Churches. Se myötävaikutti vuonna 1925 pidettyyn sosiaalieettiseen ekumeeniseen Life and Work -konferenssiin ja vuonna 1927 pidettyyn opillisia kysymyksiä käsitelleeseen ekumeeniseen Faith and Order -konferenssiin. Molemmissa konferensseissa oli mukana merkittäviä vaikuttajia Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta.

1928

Vuonna 1928 pidettiin Jerusalemin lähetyskonferenssi, jossa korostui sosiaalisen evankeliumin vaikutus. Life and Work – ja Faith and Order –liikkeiden pohjalta muodostettiin Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN), jonka virallinen perustaminen siirtyi toisen maailmansodan vuoksi vuoteen 1948. Silloin syntyi protestanttisten ja ortodoksisten kirkkojen yhteistyöelin.

Jerusalemin lähetyskonferenssi paalutti evankelioimisen käsitettä merkittävästi. Linjanvetoa suoritettiin ja väittelyä käytiin suhteessa synkretismiin ja muiden uskontojen arvoihin. Kyse on ihmisen kaikki tarpeet huomioon ottavasta missionaarisuudesta. Evankeliumi ei vain kerro Kristuksesta vaan Kristus itse on evankeliumi. Hänessä Jumalaa tulee lähelle ihmistä ja ilmoittaa itsensä. Tähän evankelioimiskäsitykseen sisältyvät kasvatus, terveydenhuolto ja köyhien aseman parantaminen. ”Ihminen on yksi kokonaisuus, jossa hengellinen elämä liittyy erottamattomasti hänen fyysiseen,

19 Rusama 2010, 7–8.

henkiseen ja sosiaaliseen ympäristöönsä.” Tältä pohjalta Kansainvälinen lähetysneuvosto, ei niinkään Life and Work -liike, kehitti laajoja yhteiskunnallisia projekteja, jotka koskivat muun muassa rotukysymyksiä sekä teollisuus- ja maatalousväestön olojen kohentamista.

1938

Vuoden 1938 lähetyskonferenssissa Tambaramissa tapahtui käänne lähetysajattelussa. Evankelioiminen nähtiin nyt aikaisempaa kapeammassa merkityksessä. Se oli ennen kaikkea sovitussanoman julistamista Kristuksessa. Evankelioimisen keskeisenä tavoitteena pidettiin hengellistä kääntymistä, mikä tapahtui ihmisen luonnollisen elämänpiirin yhteydessä, osana hänen arkeaan. Yhteisesti vakuutettiin, että kirkko ja lähetys kuuluvat yhteen. Ehkä yksi 1930-luvun evankelioimista käsitelleiden monien tutkimusten ja Tambaramin lähetyskonferenssin tärkeimmistä saavutuksista oli, että ekumeenisessa työskentelyssä luovuttiin rasitteisesta käsitteestä ”evangelization”. Käytettäväksi termiksi vakiintui englanninkielinen ”evangelism”, suomeksi ”evankelioiminen”, ei ”evankeliointi”.

1947

Yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin liittyviin kysymyksiin tartuttiin näkyvimmin toisen maailmansodan jälkeen. *Whitbyn lähetyskonferenssissa vuonna 1947* korostettiin evankelioimisessa hermeneuttisen prosessin merkitystä. Evankeliumi koskettaa ihmisten jokapäiväisiä ja konkreettisia kysymyksiä hyvin uusitestamentillisessä mielessä. Uutena näkökulmana korostettiin evankelioimisen ja lähetyksen eskatologista luonnetta. Kyse on Jumalan valtakunnan transsendenttisesta luonteesta ja sen eskatologisesta sanomasta. Evankelioimista kutsuttiin missionaariseksi julistukseksi. Tämä näkemys oli vahvasti esillä *Kirkkojen maailmanneuvoston perustamiskokouksessa 1948* ja erillisenä tutkimusohjelmana sen jälkeen.

1952

Edelleen tänä päivänä kantavin missionaarinen ja kirkon missionaalisuutta kuvaava käsite ”Missio Dei” vahvistettiin *Willingenin lähetyskonferenssissa vuonna 1952*. Etsittiin uutta mallia kirkon ja lähetyksen suhteille. Kirkko ei

ollut lähetyksen keskipiste eikä tavoite, koska Jumalan pelastava toiminta edeltää sekä kirkkoa että lähetystä. Kirkkoa ei voi alistaa lähetykselle eikä lähetystä kirkolle. Kirkon rooli haluttiin ymmärtää lähettäjästä lähetetyksi. Näin Missio Dei -käsittellä haluttiin korostaa lähetystyön teosentristä ja trinitaarista luonnetta. Kolmiyhteinen Jumala on lähetyksen ja evankelioimisen subjekti. Niin kuin Isä lähetti Pojan ja Pyhän Hengen, niin Kristus lähettää omansa Pyhän Hengen kautta maailmaan.[20] Ekumeeniselle keskustelulle tyypillisesti ”Missio Dei” -käsitys aiheutti vuosikymmenien ajan väittelyä. Muutamat tahot näkivät sen tarkoittavan vain kirkon ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Sama kapea ja puutteellinen ymmärrys näkyy vielä Suomessakin, jopa kirkon lähetysjärjestöjen piirissä.

1954

Kirkkojen maailmanneuvoston toinen yleiskokous Evanstonissa vuonna 1954 pitäytyi eskatologiseen näkökulmaan, mutta toi aikaisempaa vahvemmin kristologisen korostuksen. Jeesus on itse evankelista ja ”Jeesus Kristus on se evankeliumi, jota julistamme”. Evankelioiminen on osallistumista Kristuksen elämään ja palvelutyöhön maailmassa.

Kansainvälinen lähetysneuvosto jatkoi itsenäisenä toimintaansa vuoteen 1961 saakka, jolloin se liitettiin Kirkkojen maailmanneuvostoon. KMN:n yhdeksi pääosastoksi tuli Division on World Mission and Evangelism (DWME). Yhden välivaiheen ja rakennemuutoksen jälkeen osastosta tuli vuonna 1971 Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komissio (Commission on World Mission and Evangelism, CWME), jonka johtajana on vuodesta 2018 alkaen toiminut Risto Jukko.

1961

New Delhissä 1961 Kirkkojen maailmanneuvosto totesi, että julistus ja palvelu kuuluvat saumattomasti yhteen ja että ”lähetyskäsky on annettu koko kirkolle koko evankeliumin viemiseksi koko maailmaan”. Korostus oli siis siinä, että missionaarisuus on kirkon keskeinen tehtävä. Kirkon ja lähetyksen välillä ei voi olla eroa. Kirkko on, koska lähetys on. ”Kirkon evankelioimistehtävän

20 Ahonen 1989, 32. Jukko 2016, 36.

pakottavuus johtuu itse evankeliumista, koska se on Jeesuksen Kristuksen evankeliumi. - - - Kirkkojen palvelu, ykseys ja jokapäiväinen elämä ovat voimakkaita tekijöitä evankelioimisessa. Sanomaamme ei julisteta oikein, ennen kuin se eletään todellisessa elämässä." Evankelioimisen kysymyksiä varten oli yleiskokoukseen asti erillinen osasto, jonka toiminnan pohjalta päätettiin antaa tehtäväksi laatia selvitys paikalliseurakuntien lähetykseen liittyvistä rakenteista. KMN jatkoi myös julkaisusarjaansa "Surveys in Evangelism" ja ryhtyi Yhdistyneiden raamattuseurojen kanssa tekemään ohjelmaa Raamatun käytöstä evankelioimistoiminnassa.[21]

1963

Kaksi vuotta myöhemmin pidetty *Mexico Cityn lähetyskonferenssi* julisti kristillisen kirkon lähetystehtävää kuudella mantereella ja missionaarisen toiminnan kaksisuuntaista liikettä. Kehitys evankelioimista käsittelevässä keskustelussa johti nopeasti siihen, ettei enää voitu puhua vain sisä- ja ulkolähetyksestä. Maantiede ei ole määräävä tekijä, vaan raja ilmenee uskon ja epäuskon välillä.

Vuoden 1961 yleiskokouksen jälkeen alkoi missionaarisen seurakunnan rakenteita käsitellyt ekumeeninen tutkimusprojekti. Sen tuloksena valmistui vuonna 1968 kaksi raporttia, "The Church for Others" ja "The Church for the World". Vuosikymmenen hengelle ominaisena tutkimusprojekti suhtautui erittäin kriittisesti kirkollisiin rakenteisiin. Funktionalistinen kirkkokäsitys ajautui etäälle Missio Dei -käsityksestä.[22] Kun vielä Vatikaanin toinen kirkolliskokous 1962–1965 oli tehnyt avauksia muiden uskontojen suuntaan, ekumeenisessa liikkeessä keskusteltiin paljon siitä, miten Kristus toimii aktiivisesti kirkon rakenteiden ulkopuolella. Monet perinteisen teologisen ajattelun edustajat esittivät tästä voimakasta kritiikkiä. Luterilaisen kritiikin mukaan yhteiskunnallisessa painotuksessa sekoittuivat väärin Jumalan luomis- ja sovitustyö. Maailma elää langenneessa todellisuudessa, ja ihminen on uusi luomus ja uuden ihmiskunnan jäsen vain Kristuksessa.

21 Teinonen 1962, 21, 29. The New Delhi Report 1962, 36. Ahonen 2000, 272–273.

22 Ahonen 1989, 79–80.

1968

Ekumeenisen lähetysteologisen syvä kriisi koettiin 1960-luvun lopulla, erityisesti *KMN:n yleiskokouksessa Upsalassa 1968*. Yleiskokous työskenteli kuudessa jaostossa, joista yksi käsitteli lähetyksen uudistumista. Kirkkojen missiolle esitettiin seitsemän prioriteettia, joihin tuli keskittyä: (1) yhteiskunnallisen vallan keskukset ja niiden suhteet niihin, joilla ei ole valtaa, (2) vallankumoukselliset vapautusliikkeet, (3) yliopistot ja opiskelijamaailma, (4) nopea kaupungistuminen ja teollistuminen, (5) maaseudun ja lähiöiden ongelmat, (6) kehittyneiden maiden ja kehitysmaiden väliset suhteet, ja (7) kirkot mission kentällä. Viimeksi mainitussa prioriteetissa todettiin:

> *Keskustelumme keskittyvät liian paljon omaan yhteyteemme, liian paljon tarkastelemme talousarviota ja jumalanpalveluksissa kävijöiden määriä, mutta emme pohdi ulospäin suuntautuvaa toimintaa ja palvelua. Liian usein lähetämme lähetystyöhön lääkäreitä ja opettajia, kun tänä päivänä tarve on myös kaupunkisuunnittelijoista. Perinteiset lähetystyön rakenteet tuntuvat sitoutuneen kirkkojen institutionaalisuuden jatkamiseen. Liian monet perinteiset kirkot lyövät laimin suhteet itsenäisiin ja nopeasti kasvaviin alkuperäisiin kristillisiin liikkeisiin. Kristillinen yhteisö kaipaa kipeästi uudistumista, ettei siitä tulisi hengellinen getto, joka ei tiedosta omaa todellista vastuutaan.*[23]

Keskustelut olivat repiviä. Kymmenien kirkkojen ja erityisesti lähetysjärjestöjen luottamus Kirkkojen maailmanneuvostoon oli vakavasti koetuksella. Mitä merkitsi kirkon mission uudistus? Pyrkimyksenä oli ymmärtää Jumalan missionaarinen toiminta maailmassa ja se, mikä siinä on kirkkojen ja yksittäisten kristittyjen rooli. Kuka ja miten Jumalan valtakunta toteutuu maailmassa, jossa on paljon epäoikeudenmukaisuutta ja epäoikeudenmukaisia rakenteita? Tuloksena oli repeämä ekumeenisessa lähetysliikkeessä. Kirkkojen maailmanneuvosto pyrki silloittamaan eri tahojen kritiikkiä yleiskokouksen jälkeen perustamalla tutkimusohjelman ”Helping the Churches in Evangelism”. Sen avulla luotiin yhteyksiä erityisesti Latinalaisen Amerikan helluntailiikkeeseen.[24]

23 The Uppsala Report 1968, 29–31.

24 Uppsala to Nairobi 1975, 86.

1972–1973

Kärjistymistä lisäsi vielä KMN:n järjestämä *Bangkokin lähetyskonferenssi 1972–1973*. Siellä teeman ”Pelastus tänään” avulla pelastukseen ja sen vaikutuksiin luettiin lähes kaikki mahdollinen ihmiselämän parantaminen. Globaalin radikalisoitumisen huumassa korostus oli yhteiskunnallisessa vanhurskaudessa. Puhe vapautuksesta (liberation) tulkittiin vapautuksena taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta sorrosta. Vapautuminen synnistä ja syyllisyydestä ei ollut keskeistä. Kirkkojen maailmanneuvoston maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission johtaja ja myöhempi KMN:n pääsihteeri Emilio Castro näki ehkä virkansa puolesta hyvää käydyissä keskusteluissa Upsalan yleiskokouksen repivyyden jäljiltä. Bangkokissa oli paikalla jälleen kirjava joukko vapautuksen teologeista ortodokseihin ja evankelikaaleihin. Tavoitteena oli saavuttaa jonkinlainen dialektinen synteesi kristillisen todistuksen vertikaalisen ja horisontaalisen luonteen välillä. Siinä ei onnistuttu. Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkka Pimen totesi suoraan, että Kirkkojen maailmanneuvosto häpesi puhetta ristiinnaulitusta ja ylösnousseesta Kristuksesta.[25] ”Missio Dei” -käsitteelle syntyi kaksi erilaista tulkintaa, mikä ilmenee edelleen Suomessakin. Toisaalta sillä tarkoitetaan kirkon keskeistä tehtävää ja julistusta ja toisaalta kirkon ulkopuolella tapahtuvaa työtä ja taistelua oikeudenmukaisuuden, rauhan ja tasa-arvon puolesta. Käsite kokonaisvaltaisuus, holistisuus, ei ole aina keskustelussa tarkoittanut sananmukaisesti aitoa kokonaisvaltaisuutta.

4. Evankelikaalinen kritiikki

Tämän repivän keskustelun laineita koettiin monin tavoin koko maailmassa. Herätyskristilliset ja evankelikaaliset tahot nostivat uudella tavalla päätään ja alkoivat luoda uusia rakenteita. Konservatiivisia kirkkoja ja evankelikaalisia lähetysjärjestöjä ei voitu enää kutsua fundamentalistisiksi, koska se vaihe oli evankelikalismissa jo ohi. 1900-luvulla evankelikaalinen liike jakaantui kahtia, toisaalta oli liberaaleja evankelikaalisia ja toisaalta konservatiivisia evankelikaalisia. Erottava tekijä oli suhtautuminen Raamattuun.

25 Ahonen 1992, 38–39. Castro 1991, 396. Sintado & Quintero Pérez 2018, 17.

Evankelikaalisuus on laaja kristillinen liike, jota ei voi yksiselitteisesti määritellä. Siihen kuuluu adventisteja, anglikaaneja, helluntailaisia, luterilaisia, metodisteja, reformoituja ja käytännössä kaikkien perinteisten kirkkokuntien edustajia. Leimallista evankelikaalisuudelle on se, että siinä vaikuttavat maailmanlaajuisesti tuhannet itsenäiset kirkot, megakirkot, tunnustuskunnattomat kirkot ja seurakunnat sekä jälkitunnustukselliset kirkot (kuten esimerkiksi Kiinassa) sekä suuri määrä kirkkojen ulkopuolisia kristillisiä järjestöjä.

Evankelikaalisuutta leimaa monenlainen ekklesiologinen ajattelu. Kristillisen kirkon olemuksesta ja sakramenteista ei ole yhtenäistä kantaa. Evankelikaalisten kirkkojen rakenteet ja niihin kuuluminen vaihtelevat suuresti. Kirkko ei ole kuitenkaan vain miljoonien samoin ajattelevien joukko, vaan se on uusi luomus. Kirkolla on rooli työkaluna Jumalan suunnitelmassa. Evankelioiminen on uskovan perustehtävä, mitä perustellaan Raamatun todistuksella: Matt. 4:23, 9:35, 28:19–20, Mark. 1:14, Luuk. 4:18–19, Joh. 12:32, Ap.t. 1:8. 1 Kor. 15:3–4 ja 2. Kor. 5:18–20. Haasteena on se, että henkilökohtainen evankelioimistehtävä voi irtaantua kirkon yhteydestä. Silloin julistetaan Kristusta ja Kristuksesta millä tahansa motiivilla eikä välttämättä ymmärretä kirkon keskeistä roolia Jumalan suunnitelmassa.[26]

Evankelikaaleja yhdistää keskittyminen opillisten kysymysten sijasta Kristus-julistukseen. Se ei ole yksipuolista. Esimerkiksi vuonna 1966 evankelikaalisten evankelioimisen maailmankongressissa tuotiin julki epäonnistuminen puuttumisessa moniin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Niistä lueteltiin nimeltä mainiten rasismi, sota, väestöräjähdys, köyhyys, perheiden hajoaminen, sosiaalinen vallankumous ja ongelmallisista poliittisista ideologioista kommunismi. Tärkeä distinktio on tehdä siinä, että evankelikaaliset ja helluntailaiset eivät merkitse samaa asiaa, samoin kuin helluntailaiset ja karismaatikot.

Taitekohtana oli *vuonna 1974 pidetty Lausannen evankelioimiskongressi* (”Maailman evankelioiminen, Let the Earth Hear His Voice”). Samana vuonna roomalaiskatolisen kirkon piispat (”Evankelioiminen tämän päivän maailmassa”) ja ortodoksinen kirkko (”Kristuksen tunnustaminen tänään”) pitivät konferenssit evankelioimisesta. Lausannessa ei vielä luotu kilpailevaa organisaatiota Kirkkojen maailmanneuvostolle, vaan siitä alkoi Lausannen

26 Robeck 2015, 69–70, 76–79.

liike, jota yhdisti ns. Lausannen julistus. Siinä tuotiin esille saavuttamattomien kansojen määrä, niiden, jotka eivät olleet vielä kuulleet evankeliumia Jeesuksesta. Julistuksen syntyyn ja sen pohjalta käytyyn keskusteluun liittyi paljon perusteellista pohdintaa siitä, mikä on sanojen ja tekojen välinen suhde kristillisen yhteisön todistustehtävässä. Evankelioiminen on oma kristillisen todistuksen muotonsa, joka on toisaalta itsenäinen mutta toisaalta myös liittyy sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen: "Vaikka sovinto ihmisen kanssa ei ole evankelioimista eikä poliittinen vapautuminen samaa kuin pelastus, me uskomme siitä huolimatta sekä evankelioimisen että yhteiskunnallispoliittisen osallistumisen olevan osa kristillistä vastuutamme. "[27]

Maailmanlaajana liikkeenä Lausannen liike kuunteli herkällä korvalla ääniä kolmannen maailman kirkoista. Vaikka liike ei ollut yhtenäinen, se esitti toisenlaista viestiä kuin mitä pohjoisen pallonpuoliskon perinteisten kirkkojen konservatiiviset edustajat esittivät. Mielenkiintoista oli, että Kirkkojen maailmanneuvoston tuolloin monet ärhäkkäät evankelioimistoimintaa vastustavat tai kyseenalaistavat edustajat tulivat samoilta mantereilta kuin evankelioimistoiminnan kannattajat. Mutta tämäkään maantieteellinen kuva ei ole mustavalkoinen. Esimerkiksi monet Latinalaisen Amerikan vapautuksen teologian ensimmäiset airueet olivat saaneet koulutuksensa eurooppalaisissa teologisissa oppilaitoksissa.

Tiukka vääntö evankelioimisesta käytiin *Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokouksessa Nairobissa 1975*. Paikalla olleena pääsin aistimaan syvän jännitteen.[28] Yleiskokouksessa korostettiin sitä, kuinka evankeliumi kertoo Jumalan valtakunnasta, hänen rakkaudestaan Jeesuksessa Kristuksessa sekä armosta ja syntien anteeksiantamisesta. Tämän ohella kristittyjen on osallistuttava taisteluun oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvon puolesta, on tuomittava kaikki ihmisoikeuksien loukkaukset ja sitouduttava elämän riskeihin.

Bolivialainen metodistipiispa Mortimer Arias (1924–2016) kritisoi KMN:n poliittisesti orientoitunutta ja teologisesti heikkoa evankelioimisajattelua.

27 Katkelma on Lausannen julistuksesta luvussa 5, "Kristityn yhteiskunnallinen vastuu". Mäkelä 1999, 43–44. Lausannen liikkeellä toimi Suomessa oma komiteansa, jota johti piispa Erik Vikström. Vuonna 1999 komitean nimeksi tuli Maailmanevankelioimisen Suomen keskus (MESK). Nykyinen nimi on Suomen Evankelinen Allianssi. Se on yksittäisten ihmisten verkosto. Lausannen julistus määrittelee edelleen Suomen Evankelisen Allianssin teologisen linjan.

28 Rusama 1976, 140–142.

Kahtiajako evankelioimisen ja sosiaalisen toiminnan välillä oli virheellistä. Ihmiselämä on yksi kokonaisuus, jossa yhdistyvät toisiinsa yksityinen ja yhteisöllinen, fyysinen ja hengellinen, historiallinen ja iankaikkinen. Piispa Ariaksen mukaan tarvitaan holistista, kokonaisvaltaista, evankelioimista, jossa otetaan huomioon ihmisen kaikki tarpeet. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus, henkilökohtainen pelastus, kulttuurisidonnaisuus ja kirkon kasvu ovat Jumalan pelastavan toiminnan keskeiset muodot. Evankelioiminen on paikallista ja vapaata: se kulkee ihmiseltä toiselle ja yhteisöistä toisiin. Kun John Wesley puhui aikanaan siitä, että koko maailma on hänen seurakuntansa, niin evankelioimisen näky on se, että minun seurakuntani on koko maailma. Missionaarinen toiminta alkaa jostain tietystä paikasta ja johtaa maan ääriin saakka. Tähän velvoittaa kirkkoa Jeesuksen ylimmäispapillisen rukouksen sanat, ”että he yhtä olisivat”.

Yksi nimekkäistä evankelikaalisista vaikuttajista Lausannen liikkeessä oli anglikaani John Stott (1921–2011). Hän muistutti Nairobissa siitä, että Lausannen julistus oli tehnyt selvän eron ei ainoastaan evankelioimisen ja sosiaalisen toiminnan välillä vaan myös pelastuksen ja poliittisen vapautuksen välillä. Hän piti tärkeänä sitä, että kirkot ovat todella huolissaan kaikista oikeudenmukaisuuden ja rakkauden vaatimuksista Jumalan rakkauden täyteydessä. Evankelioimisen suurin ongelma on ihmisten oman hengellisen kokemuksen köyhyys, Stott totesi.[29]

Vuonna 1989 pidettiin Manilassa Lausannen liikkeen yli 3000 osanottajaa kerännyt lähetyskongressi. Siellä hyväksytyssä Manilan julistuksessa vahvistettiin sitoutuminen Lausannen periaatteisiin. Manilan julistus käsitteli kahta teemaa: ”Julistakaa Kristusta siihen asti, kunnes hän tulee” ja “Kutsu koko kirkolle viemään koko evankeliumi koko maailmaan”. Korostus oli Raamatun arvovallassa. Julistuksen 21 lauselman joukossa oli ainakin kolme mielenkiintoista lausumaa:

> *Uskomme, että muut uskonnot ja ideologiat eivät ole vaihtoehtoisia teitä Jumalan luo, ja että ihmisen uskonnollisuus johtaa ilman Kristuksen lunastustyötä – ei Jumalan luo, vaan – tuomiolle, sillä Kristus on ainoa tie.*

29 Paton 1976, 17–19.

Mielestämme Jumalan oikeudenmukaisuuden ja rauhan valtakunnan julistaminen vaatii irtisanoutumista kaikesta epäoikeudenmukaisuudesta ja sorrosta, olkoon se sitten yksilöön kohdistuvaa tai rakenteellista; tästä profeetallisesta todistajan tehtävästä emme luovu.

Pidämme velvollisuutenamme oppia tuntemaan yhteiskuntaa, jossa elämme, ymmärtääksemme sen rakenteita, arvoja ja tarpeita ja pystyäksemme näin kehittämään tilanteeseen sopivat evankelioimissuunnitelmat.[30]

5. Ekumeenisen kädenvääntö jatkuu

1975

Kirkkojen maailmanneuvoston Nairobin yleiskokouksen 1975 viesti evankelioimisesta kuului näin: ”Evankelioiminen perustuu Jumalan itsensä uhraavaan rakkauteen kuuliaisuudessa ylösnousseeseen Kristukseen. Evankelioiminen on kuin sitä, että kerjäläinen kertoo toiselle kerjäläiselle, mistä he molemmat voivat löytää leipää.”[31] Mielestäni Nairobissa onnistuttiin evankelikaalien kritiikistä huolimatta nostamaan esille kristillisen todistuksen ja evankelioimisen painotuksia varsin hyvin esille.

Sen sijaan yleiskokouksen työskentelyä leimasi monenlainen poliittinen keskustelu, josta näkyvin oli kiista KMN:n rotusorron vastaisesta ohjelmasta (Programme to Combat Racism) ja vapautusliikkeiden taloudellisesta tukemisesta. ”Rasismi on syntiä Jumalaa ja kanssaihmisiä vastaan.” Poikkeuksellisen kiihkeää keskustelua käytiin kirkkojen todistuksesta käsiteltäessä epäoikeudenmukaisia rakenteita maailmassa ja vapautusliikkeiden tukemista. Erityisinä teemoina olivat ihmisoikeudet, naisten syrjitty asema päätöksenteossa ja rasismin monet muodot.[32]

30 Yksi julistuksen pääluvuista käsitteli aihetta ”Evankeliumi ja sosiaalinen vastuu”.

31 Breaking barriers 1976, 52.

32 Breaking barriers 1976, 97–100, 107, 109, 118–119.

Kansainvälinen Pelastusarmeija erosi vastalauseena Kirkkojen maailmanneuvoston jäsenyydestä. Pelastusarmeija, jolla on monissa maissa kirkon asema, on vuodesta 1978 alkaen ollut KMN:n kumppanuusjärjestö, muttei enää KMN:n jäsen. Pari vuosikymmentä myöhemmin jouduttiin vuosien ajan selvittämään keskeisten ortodoksikirkkojen eroamisia ja vetäytymisiä Kirkkojen maailmanneuvostosta poliittisten kysymysten vuoksi. Ortodoksisten kirkkojen ja protestanttisten kirkkojen välisten suhteiden erityiskomissiossa vuosina 1999–2002 oli mukana myös piispa Voitto Huotari. Kysymys kuului: missä asioissa kirkkojen on etsittävä yhteistä todistusta? Mikä on evankelioimisen ja kristillisen todistuksen fokus? Riittäisivätkö yhteyden ilmentämiseen vain opilliset kysymykset?

Evankelikaalisen liikkeen, jota nyt edustaa merkittävimmin Maailman evankelinen allianssi, ja Kirkkojen maailmanneuvoston edustaman ekumeenisen liikkeen ehkä suurin ero on suhtautuminen Raamatun tulkintaan. Joidenkin koti- ja ulkomaisten tahojen edelleen hellimä väite erottelusta suullisen julistuksen ja sosiaalisen toiminnan välillä ei ole erottanut enää vuosikymmeniin evankelikaalista ja ekumeenista liikettä toisistaan. Sen sijaan Lausannen liikkeelle leimallista on ekklesiologian ja sakramenttiopin sivuuttaminen. Pääpaino on evankelioimistoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tunnustuskunnallisia opillisia korostuksia ei tuoda esille. Tämän päivän globaalin kristinuskon tilanteen kannalta on huomattavaa, että voimakkaimmin kasvavat ne kirkot ja kristilliset yhteisöt, jotka edustavat vähemmän tunnustuskuntiin sidoksissa olevia yhteisöjä. Helluntailaisperäinen, raamatullinen ja karismaattinen kristillisyys ovat jatkaneet voimakasta kasvuaan, millä on suora vaikutus perinteisiin kirkkoihin ja koko kristinuskon olemukseen ja tulevaisuuteen maailmassa.

Viime vuosien keskustelussa holistisen mission, kokonaisvaltaisen lähetyksen, käsitystä on tuotu vahvasti esille. Mielenkiintoista on se, että unohtaen aikaisempien vuosikymmenien laajat keskustelut ja tutkimusprojektit, holistisuutta on monissa yhteyksissä kavennettu koskemaan evankeliumin julistamisen sijaan sosiaalieettistä toimintaa. Jos ja kun erilaisia tuomioita halutaan julistaa, niin ne tulee kohdistaa yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuksien ohella myös ihmisen syntisyyteen.

1980

Melbournen lähetyskonferenssissa vuonna 1980 yritettiin etsiä yhteistä näkemystä, vaikka Kirkkojen maailmanneuvoston painotukset olivat mielestäni yksipuolisia. Yhteistä lähetyksen ja evankelioimisen tulkintaa ei kyetty esittämään. Lähetyksen ja evankelioimisen kysymyksistä tärkeimpinä pidettiin köyhien, sorrettujen ja alistettujen puolustamista sekä niihin vaikuttaviin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin valtarakenteisiin puuttumista. Näillä korostuksilla KMN lisäsi vettä myllyyn siihen kritiikkiin, mitä monet kirkot, lähetys- ja evankelioimisjärjestöt esittivät.

Rohkaiseva oli kuitenkin KMN:n vuonna 1982 julkaisema ekumeeninen raportti lähetyksestä ja evankelioimisesta. Kuvaan sitä tässä selvityksessä vähän myöhemmin. Siinä pyrittiin löytämään konsensus vuosikymmeniä käydystä ekumeenisesta keskustelusta. Kirkkojen ja lähetysjärjestöjen edustajat totesivat, että kirkot ovat kaikkialla lähetystilanteessa. Raportin heikkoutena oli tyypillinen ekumeenista työskentelyä vaivaava ongelma: trinitaarisuuden unohtaminen. Joko Jumalan työtä nähdään vain ensimmäisen tai toisen uskonkappaleen valossa. Tai niin kuin se tapahtui KMN:n Canberran yleiskokouksessa 1991 lähes synkretistisesti kolmannen uskonkappaleen valossa.

1983

Kirkkojen maailmanneuvoston *Vancouverin yleiskokouksen 1983* teemana oli ”Jeesus Kristus, maailman elämä”. Kokous pidettiin aikana, jolloin ydinaseilla uhkaaminen ja uuskolonialismin ongelmat olivat päivänpolttavia. Työskentely tapahtui kahdeksassa jaostossa, joista puolet käsitteli puhtaasti sosiaalieettisiä kysymyksiä. Yksi jaostoista oli ”Todistus jakaantuneessa maailmassa”, jonka loppuraporttia ei lopulta hyväksytty kokouksessa, mutta se kuitenkin liitettiin päätösasiakirjoihin. Mission kysymyksissä tapahtui teologinen siirtymä kristologiasta kohti pneumatologiaa ja uudella tavalla kohti triniteettiä. Viestissään kirkoille yleiskokous vakuutti, että ”uudistamme sitoutumisemme lähetykseen ja evankelioimistyöhön”. Esille nostettiin kristillisen todistuksen merkitys ja luonne eri kulttuureissa, jumalanpalveluselämässä, lasten ja köyhien parissa sekä muiden uskontojen edustajia kohdattaessa. Moniarvoisessa maailmassa todistaminen Kristuksesta ei voi olla vain yhdensuuntaista:

Samalla kun olemme vakuuttuneita Jeesuksen syntymän, elämän, kuoleman ja ylösnousemuksen ainutlaatuisuudesta, me tunnustamme, että Jumalan luovaa työtä tapahtuu sielläkin, missä toisiin uskontoihin kuuluvat ihmiset etsivät uskontotuutta.[33]

1989

Vuoden 1989 Kirkkojen maailmanneuvoston lähetyskonferenssissa San Antoniossa Yhdysvalloissa jatkui keskustelu Kristuksen esimerkistä. Kristologinen korostus oli poikkeuksellisen vahva: ”Your Will Be Done: Mission in Christ’s Way”. Teologinen tulkinta oli kuitenkin ilmeisen kapea. Käsitys lahjasta ei sopinut siihen kuvaan. Puhe lähetyksestä Kristuksen tavoin korosti Kristusta opettajana ja esimerkkinä hänen pelastustyönsä kustannuksella. Käsitys lähetyksestä ja evankelioimisesta oli osallistumista ihmisten kärsimykseen ja taisteluun oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta. Kirkkojen maailmanneuvosto nosti aktiivisesti esille mission kiinteää liittymistä kamppailuun oikeudenmukaisemman maailman puolesta. Tätä painotusta eivät kuitenkaan kaikki KMN:n jäsenkirkot voineet kannattaa, mikä osaltaan aiheutti vakavia keskusteluja KMN:n mahdollisuudesta ilmentää kirkkojen yhteistä tahtoa.

1991

Canberran yleiskokouksen 1991 teemana oli ”Tule Pyhä Henki, uudista koko luomakunta”. Kokous keskittyi tietoisesti järjestön historiassa ensimmäistä kertaa kolmanteen uskonkappaleeseen, joka tarjosikin hyvin erilaisia ja keskenään ristiriitaisia tulkintoja kristillisen kirkon todistuksesta ja ympäröivän yhteiskunnan ymmärtämisestä. Työskentely tapahtui neljässä jaostossa liittyen henkeen tai Henkeen: luomakuntaan, vapautukseen, sovintoon (ei niinkään sovitukseen) sekä uudistumiseen ja pyhitykseen. Kirkkojen todistuksen uudistumisvaatimus puettiin muotoon:

Ekumeenisen spiritualiteetin tulee perustua nykytodellisuudelle: elämän antamiseen, joka on juurtunut Raamattuun ja jota rukous ruokkii. Sen

33 Elämän puolesta 1984, 15. Salo 1984, 207.

tulee perustua yhteisöllisyyteen ja jumalanpalvelusyhteisöön, joka on keskittynyt eukaristian ympärille. Se ilmaistaan palvelussa ja todistuksessa, luottaen ja turvallisesti.[34]

Huolimatta varsin poleemisistakin kannanotoista ja kärjistyksistä yleiskokous päätyi loppuviestissään toteamaan:

Kristuksen risti, kallis uhri, on sovittanut Jumalan ja ihmiskunnan välit. Tämän sovinnonteon ottaminen todesta on niin ikään kallisarvoista. Tulemme tällöin "sovituksen palvelijoiksi" (2. Kor. 5: 18). Sen myötä meistä tulee lähetystä tekeviä ihmisiä, ei siten että hallitsisimme ihmisiä ja kansoja vanhentuneen lähetyskäsityksen mielessä, vaan siten, että otamme osaa Jumalan omaan lähetystyöhön, jonka tuloksena koko ihmiskunta Kristuksen kautta tulee Jumalan yhteyteen.[35]

1996

Maailmanlähetyskonferenssissa Salvador da Bahíassa Brasiliassa työstettiin edelleen vuonna 1982 valmistunutta lähetysasiakirjaa, johon oli kerätty runsaasti aineistoa ja kokemuksia KMN:n jäsenkirkoilta. Todettiin, että kirkon katolisuuden ymmärtämisellä on suoria liittymäkohtia lähetykseen ja evankelioimiseen. Tarvitaan kirkkojen kesken kunnioitusta silloin, kun ne toimivat samoilla alueilla. Kristilliseen lähetykseen eivät kuulu kilpailu eikä aggressiivinen evankelioiminen. On otettava huomioon paikallinen kulttuuri, jossa Jumalan rakkaus ja evankeliumi voivat vaikuttaa.

1998

Kirkkojen maailmanneuvoston yleiskokous Hararessa Zimbabwessa totesi, että evankeliumi puhuu niiden puolesta, jotka kohtaavat maailmassa sosiaalista ja taloudellista epäoikeudenmukaisuutta. "Evankelioimisen tulee olla kirkon mission keskuksessa kohti sosiaalista muutosta (transformation)." Tämä muutos on jokaisen henkilökohtainen muutos, ja sitä tulee korostaa

34 Rusama 1991, 28–29.

35 Tule Pyhä Henki 1991, 193.

pyrittäessä muuttamaan globaaleja järjestelmiä. Kokouksessa painotettiin useaan kertaan, että lähetyksen ja evankelioimisen tulee liittyä rakenteelliseen muutokseen maailmassa.[36]

Yleiskokouksessa käytettiin runsaasti aikaa järjestön sisäisten ongelmien selvittämiseen ja moniin ajankohtaisiin kysymyksiin. Esillä olivat pitkään kritiikkiä esittäneiden ortodoksisten kirkkojen kuuleminen, naisten ekumeenisen vuosikymmenen juhlinta, homoseksuaalien ja muiden syrjittyjen asema varsinkin, kun KMN halusi osallistua YK:n ihmisoikeuksien julistuksen solmimisen 50-vuotisjuhlaan. Yleiskokouksen päätösviestissä ei mainita mitään kirkon missionaarisesta tehtävästä, vaikka KMN:n työn katsottiin edelleen perustuvan trinitaariselle teologialle.[37]

Evankelikaaliset osanottajat totesivat julkisesti, että todellista teologista työskentelyä ei yleiskokouksessa tapahtunut. Monet puheenvuorot poikkesivat heidän mukaansa sekä puhujien omien kirkkojen oppiperustasta että KMN:n baasiksesta. Evankelikaalit esittivät julkisen turhautumisen siitä, miten he voivat jatkossa osallistua yhteiseen työskentelyyn. He kokivat epävarmuutta siitä, mikä on Kirkkojen maailmanneuvoston sitoutuminen lähetykseen ja evankelioimiseen ja raamatulliseen teologiaan. Toisaalta esitettiin ilo evankelikaalien ja ortodoksien sekä helluntailaisten ja ortodoksien välisestä dialogista. Evankelikaalit kertoivat nostavansa näissä dialogeissa esille Kolminaisuuden ja raamatullisen kristologian pohjalta kysymyksiä proselytismistä, ihmisoikeuksista, lähetyksestä ja naispappeudesta. Suuri murhe oli siitä, että lähetyksen, evankelioimisen ja kirkkokäsityksen kysymykset oli sivuutettu. Dokumenttien ja läsnä olleiden todistuksen valossa evankelikaalien esittämässä kritiikissä oli paljon perää.[38]

Näidenkin kommenttien valossa voidaan nähdä ekumeenisen liikkeen heikkouksia ja vahvuuksia ja toisaalta johdonmukaisuutta ja epäjohdonmukaisuutta. Yleiskokouksissa vuosikymmeniä jatkuneet keskustelut ja selvitykset osoittavat sen, että sisällöllinen ja KMN:n rakenteellinen yhteys lähetyksen ja evankelioimisen välillä on todellisuutta: **kirkon ykseyden ilmentäminen ja kirkon missionaarisuus kuuluvat yhteen**. Molemmat kuuluvat kirkon olemukseen ja perustehtäviin. Siksi evankelioimista on aina

36 Together on the Way 1999, 269.
37 Together on the Way 1999, 3, 52–53, 145–146,152, 268.
38 Together on the Way 1999, 265–271.

syytä tarkastella ekklesiologisesta lähtökohdasta käsin. Kirkkojen maailmanneuvoston entinen Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission johtaja ja myöhemmin pääsihteeri Philip Potter totesi aikanaan: ”Evankelioiminen on todellisen ekumenian testi.”[39] Ekumeeninen konsensus on, että kirkko ja lähetys kuuluvat yhteen. Samalla tavoin evankeliumin julistaminen ja kirkon yhteiskunnallinen vastuu liittyvät kiinteästi toisiinsa. Haasteena on vuosikymmenien ajan ollut se, miten kamppailu yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta integroidaan kristillisen kirkon kokonaisvaltaiseen todistukseen eli lähetykseen ja evankelioimiseen. Missionaarisuus on paikallisen seurakunnan elinehto. Se alkaa kotiovelta.

Mitä on jäänyt käteen näistä 1900-luvulla käydyistä kiistoista ja keskusteluista? Ainakin kaksi näkökulmaa voidaan nostaa esille. Ensinnäkin evankelioimisessa on nähtävä kolmiyhteisen Jumalan toiminta. Sitä ei kavenneta johonkin jumaluuden kolmesta persoonasta, vaikka eri vuosikymmeninä niin on tehty johtuen teologisista ja yhteiskunnallisista muutoksista. Toiseksi evankelioiminen on koko kirkon pysyvä lahja ja tehtävä. Lähtökohta on kirkon olemuksessa Jumalan tahdon toteuttajana. Usko on lahja, jonka ihminen voi ottaa vapaaehtoisesti vastaan. Käytännön ratkaisut eivät ole kirkon perustehtävästä irrallisia kampanjoita tai kirkon tunnustusta kaventavia projekteja. Nämä painotukset on tuotu esille myös kirkkomme lähetyksen peruslinjauksessa ”Yhteinen todistus”.

6. Kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kannanottoja

Perinteisten kirkkojen käsitykset evankelioimisesta, sen tulkinnat ja toiminnot vaihtelevat. Lähtökohtaisesti ne liittyvät missiokäsitteen ymmärtämiseen.

Roomalaiskatolinen kirkko

Maailman valtakirkko, roomalaiskatolinen kirkko, on täysjäsen Kirkkojen maailmanneuvoston Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komissiossa ja

39 Castro 1991, 396.

Faith and Order -komissiossa, vaikka kirkkona katolinen kirkko ei ole KMN:n jäsen. Siksi voidaan sanoa, että lähetyksen ja evankelioimisen kysymyksissä Kirkkojen maailmanneuvosto tuo julki erittäin laajan kristittyjen käsityksen kirkon missionaalisesta luonteesta ja missionaarisesta tehtävästä.

Katolisen kirkon kannanotot ja viime vuosien aktiivinen osallistuminen evankelioimisesta käytävään keskusteluun ovat olleet merkittäviä. Huomattava käänne tapahtui Vatikaanin toisessa kirkolliskokouksessa 1962–1965. Konsiilin lähetysdekreetissä *Ad Gentes* (Kansoille) 1965 korostettiin osallistumista Jumalan lähetykseen maailmassa. Se on lähetystä, jossa Poika ja Pyhä Henki lähetettiin maailmaan.

Dekreetin mukaan on ymmärrettävä kolme asiaa siinä, mitä kirkon osallistuminen missioon tarkoittaa. Ensinnäkin Triniteetti, kolmiyhteisen Jumalan todellisuus, on lähetyksen alku ja keskus. Kirkko on yhteydessä kolmiyhteisen Jumalan elämään, ja silloin kirkko on merkki ja työväline Jumalan läsnäolosta luomakunnassa. Siis: kirkolla ei ole lähetystä, vaan lähetyksellä on kirkko. Kirkon tehtävänä on julistaa evankeliumia kaikkialla ja koko maailmalle sekä perustaa seurakuntia kaikkialle. Toiseksi konsiili pyrki selkeyttämään ymmärrystä kirkon roolista. Samalla, kun kirkko osoittaa kohti tulevaa Jumalan valtakuntaa ja elää sitä kohti, Jumalan valtakunta on suurempi kuin kirkko, joka on osa langennutta maailmaa. Kirkko on kuitenkin "ikään kuin" pelastuksen sakramentti. Kolmanneksi konsiili avautui merkittävällä tavalla muihin uskontoihin päin. Pelastus Kristuksessa on tarkoitettu kaikille, ja kristittyjen tulee elää sen uskon mukaan ja julistettava siitä. "Kristus ja hänestä evankeliumin julistuksella todistava kirkko ylittävät kaikki rotujen ja kansojen välillä olevat rajat, eikä kumpaakaan voida pitää kenellekään eikä missään vieraina." Samalla katolinen kirkko totesi, että Jumala on vain Jumalan itsensä tietämällä tavalla muissa uskonnoissa.[40] Käsite "evankelioiminen" vakiintui katolisessa kirkossa vasta 1970-luvulla. Kristittyjen yhteyden kysymyksissä kirkolliskokous ei tuonut esille yhtä voimakkaita linjanvetoja.

Katolisen kirkon kirkkolaki, *Codx Iuris Canonici*, toteaa selkeästi, että lähetys nousee kirkon olemuksesta. Se on kirkon maailmaan lähettämistä ja sen työn hoitamista, minkä apostolit uskoivat kirkolle. Paavi Paavali VI:n ensyklikaa (kiertokirje) *Evangelii Nuntiandi* (1975) on pidetty katolisen kirkon

40 Hastings 1968, 211–213. Schroeder 2010, 92–94.

uuden evankelioimisen peruskirjana. Paavit Johannes Paavali II, Benedictus XVI ja Franciscus ovat useissa yhteyksissä korostaneet ensyklikan merkitystä kirkon ymmärrykselle evankelioimisesta. Ensyklika syntyi vuonna 1974 katolisten piispojen konferenssin pohjalta. Hieman yllättäen paavin antama ensyklikan lähtökohta ei ole Triniteetti, vaan Jeesuksen työ ja esimerkki. Evankelioiminen on kirkon päätehtävä. Kristus oli evankelista, ja kirkon tulee seurata hänen esimerkkiään. Ensyklikan mukaan evankelioiminen merkitsee evankeliumin viemistä kaikkialle, ja myös kulttuurit on evankelioitava niin, että ne uudistuvat sisältä käsin.

Inkulturaatio on pitkään ollut katolisen kirkon hellimä ajatus. Kristus on itse tärkein evankelista, ja evankelioiminen on kirkon mission olennainen osa. Evankelioimisen keskeinen tavoite on kääntyminen ja elämän uudistuminen. Paavi totesi: ”On mahdotonta hyväksyä sitä, että evankelioimisessa jätettäisiin huomioimatta nykypäivän ongelmat, kuten oikeudenmukaisuus, vapautus, kehityskysymykset ja maailmanrauha.” Kiertokirjeessä suhtaudutaan kriittisesti poliittisiin vapautusliikkeisiin ja korostetaan evankeliumien ja vapautuksen kuuluvan yhteen.

Paavi Johannes Paavali II:n ensyklikassa *Redemptoris Missio* (Lunastajan lähetys) vuodelta 1990 esitetään kolme periaatetta. Ensinnäkin evankeliumia on vietävä kaikkialle, missä Kristusta ei vielä tunneta. Toiseksi kristittyjä on hoidettava pastoraalisesti ja vahvistettava heidän uskoaan niin, että he voivat sitoutua universaaliin lähetykseen. Kolmanneksi paavi kiinnitti huomiota perinteisissä kristillisissä maissa kristinuskosta vieraantuneisiin. Hän puhui uudelleen evankelioimisesta.[41] Tähän viimeksi mainittuun teemaan erityisesti Euroopassa ovat paavit Benedictus ja Franciscus kiinnittäneet huomiota. Vuonna 1985 paavi Johannes Paavali II ensyklikassa Slavorum Apostoli (Slaavien apostolit) käsitteli perusteellisesti evankelioimisen ja eri kulttuurien välistä suhdetta. Inkulturaation käsite oli vahvasti esillä.[42] Ensyklikassa Veritatis Splendor (Totuuden loisto, 1993) paavi nosti esille sen, että kirkko julistaa aina lakia ja evankeliumia. Jumalan laki ei vähennä eikä poista inhimillistä vapautta vaan pikemminkin puolustaa ja edistää sitä vapautta.[43]

41 Redemptoris Missio 1990.
42 Slavorum Apostoli 1985.
43 Veritatis Splendor 1993.

Paavi Benedictus XVI:n *Verbum Domini* (Jumalan sana) vuodelta 2010 on piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje ”piispoille, papistolle, Jumalan vihityille ja maallikoille Jumalan sanasta kirkon elämässä ja lähetystehtävässä”. Kirkossa on vahvistettava missionaarista tietoisuutta. Paavi korostaa piispojen yhteisenä käsityksenä sitä, että Jumalan sanan julistamisen lähetystehtävä on kaikkien Jeesuksen Kristuksen opetuslasten tehtävä kasteen perusteella. Päättäväinen sitoutuminen lähetystyöhön on välttämätöntä. Lähetystyön tekeminen on selvä merkki kirkollisen yhteisön kypsyydestä. Uusi evankelioiminen on välttämätöntä. ”Kirkko, joka on varma Herransa uskollisuudesta, ei väsy julistamaan evankeliumin hyvää sanomaa ja kutsuu kaikki kristittyjä löytämään uudelleen Kristuksen seuraamisen vetoavuuden.” Kirkon vastuu ei rajoitu vain siihen, että maailmalle tarjotaan yleisesti hyväksyttyjä arvoja. Tarvitaan Jumalan sanan eksplisiittistä julistamista: ”Vain siten olemme uskollisia Kristuksen antamalle tehtävälle”.[44]

Paavi Franciscuksen ensyklikassa *Evangelii gaudium* (Evankeliumin ilo) vuodelta 2013 nykyinenkin paavi kehottaa kirkkoa uuteen evankelioimiseen. Laajassa ensyklikassa on 288 artiklaa, ja sitä on pidetty nykyisen paavin manifestina ja katolisen kirkon uudistamisen uutena Magna Cartana. Ensyklika on ilmaisultaan ja otteeltaan poikkeuksellinen ja vähemmän akateeminen. Sen sisällöstä antaa jonkinlaisen kuvan keskeisten käsitteiden esiintymisen tiheys. Niitä ovat rakkaus, ilo, köyhät, rauha ja oikeudenmukaisuus. Evankelioiminen nousee rakkauden kokemuksesta. Paavi kysyy, miten voimme olla jakamatta rakkautta muiden kanssa, jos olemme itse saaneet kokea sellaista rakkautta, joka on uudistanut elämämme (artikla 9). Paavi sanoo unelmoivansa missionaarisesta vaihtoehdosta eli sellaisesta missionaarisesta sysäyksestä, joka kykenee muuttamaan kaiken. Silloin kirkon tavat, aikataulut, kielenkäyttö ja rakenteet kanavoidaan evankelioimiseen tätä maailmaa varten eikä kirkon itsensä säilyttämistä varten (artikla 27).

Ekumeeniseen keskusteluun vahvasti tullut opetuslapseuden käsitys on esillä paavin ensyklikassa. Paavi puhuu missionaarisista opetuslapsista, joiden tehtävänä on evankelioida. Kasteen kautta kaikista Jumalan lapsista on tullut missionaarisia opetuslapsia (Matt. 28:19). Riippumatta henkilön asemasta kirkossa tai saamastaan uskonnollisesta koulutuksesta jokainen kastettu on evankelioimisen toimija (artikla 120). Kyse ei ole evankelikaali-

44 Verbum Domini 2010,

sesta ajattelusta, kun puhutaan opetuslapseudesta. Missionaarinen opetuslapseus on Pyhän Hengen valon ja voiman varassa (artikla 51). Kirkko itsessään on missionaarinen opetuslapsi (artikla 40). Ymmärrettävä ja vahva opetus jatkuu vuonna 2018 ilmestyneessä paavi Franciscuksen ensyklikassa *Gaudete et exsultate* (Riemuitkaa ja iloitkaa), jossa paavi käsittelee pyhyyden tematiikkaa ja selittää vuorisaarnan merkitystä kirkolle.

Ortodoksinen kirkko

Ortodoksisen kirkon ja orientaalisten ortodoksisten kirkkojen osuus missionaarisessa keskustelussa on ollut varsin aktiivinen. Kirkkojen maailmanneuvosto rohkaisi 1970-luvulta alkaen ortodoksisia kirkkoja osallistumaan missiologiseen keskusteluun ja määrittelemään oman asemansa. Näitä keskusteluja ovat vetäneet erityisesti ekumeenisesta liikkeestä minullekin tutuiksi tulleet Albanian kreikkalaissyntyinen arkkipiispa Anastasios Yannoulatos ja orientaalisista ortodoksista kirkoista katolikos Aram I eli Aram Keshishian, joka toimi Kirkkojen maailmanneuvoston keskuskomitean puheenjohtajana 1991–2006.

Ortodoksien korostuksena on pääsääntöisesti ollut se, että kirkon missionaarisuuden tulee perustua trinitaariseen teologiaan. Kun Kristus lähetti apostolinsa maailmaan, se perustui siihen, että Kristus oli itse Jumalan ja Pyhän Hengen lähettämä (Joh. 20:21–23). Leimallista ortodoksiselle missiologialle on liturgisen elämän merkitys ja seurakunnan papillisen (ei yleisen pappeuden) roolin kautta yhteys ympäröivään yhteiskuntaan. Missio ymmärretään liturgisessa, eukaristisessa perspektiivissä. Liturginen elämä on lähde, josta kristillinen elämä kumpuaa ja saa sisältönsä.[45] Mission perussuunta ei ole ulospäin lähtemisessä vaan yhteen tulemisessa. Kirkko ei pyri menemään itsensä ulkopuolelle "kalastelemaan" vaan kutsuu ja vetää kaikkia yhteyteensä, sisäpuolelle. Kirkon on levitettävä oikeaa uskoa. Sen kriteerit ovat historiallisia. Siksi kristillisen mission aatteellinen pohja on sama kuin kirkon muunkin ajattelun pohja: kirkon klassinen trinitaarinen opetus.

Ortodoksien lähes pysyväisluonteinen kritiikki erityisesti protestanttisille kirkoille on liiallinen kristologinen korostus. Triniteetin todellisuus ja Pyhän

45 Bria 1996, 9.

Hengen osallisuus jäävät ortodoksien mielestä helposti varjoon. Arkkipiispa Anastasios on todennut: ”Missio on osallistumista Pyhän Kolminaisuuden elämään.” Kirkkojen maailmanneuvoston vt. pääsihteerinä tällä hetkellä toimiva romanialainen ortodoksi Ioan Sauca on todennut: ”Missio osoittaa yhteyden (communion) tapahtumaa, jonka Jumala tarjoaa maailmalle Kristuksen ruumiina, kirkkona eli toisin sanoen historiassa olevana yhteisönä, joka heijastelee Jumalan elämää kommuuniona.”[46] Ekumeenisen todellisuuden kannalta on merkittävää, että Kirkkojen maailmanneuvoston Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission puheenjohtajana toimii Geevarghese Mor Coorilos, joka on Intian syyrialaisortodoksisen Malankara-kirkon metropoliitta.

Toisin kuin roomalaiskatolinen kirkko, ortodoksinen kirkko ei pyri lähettämään lähetystyöntekijöitä ulkomaille. Koko maailmassa vain muutama kansallinen ortodoksinen kirkko on viime vuosikymmeninä lähettänyt ulkomaille lähetystyöntekijöitä. Yksi niistä oli 1900-luvun lopulla muutaman vuosikymmenen ajan Suomen ortodoksinen kirkko. Lähinnä Keniassa tapahtuvaa työtä tehdään nyt tukemalla paikallista ja kasvavaa ortodoksista kirkkoa. Kanonisen käsityksen mukaan kussakin maassa toimii yksi ortodoksinen kirkko. Tämä sääntö on murtunut Suomessakin, mutta viimeaikainen Moskovan patriarkaatin tunkeutuminen Afrikan Aleksandrian patriarkaatin alueelle on aiheuttanut ison skisman. Vuonna 2021 tapahtuneen Venäjän kirkon uuden eksarkaatin perustamisen taustalla on muun muassa afrikkalaisen papiston suhtautuminen Ukrainassa tapahtuneeseen ortodoksisen kirkon jakaantumiseen. Vastakkain ovat Konstantinopolin ekumeenisen patriarkan ja Moskovan patriarkaatin toimet. Ne ovat johtaneet valitettavaan kiistaan Afrikan mantereella.

Anglikaaninen kirkkoyhteisö

Irtaannuttuaan Rooman kirkosta 1500-luvulla Englannin kirkon lähtökohtana oli se, että kristikunnassa kaikki lapset kastetaan, nuoret konfirmoidaan ja aikuiset käyvät kirkossa kuuntelemassa papin saarnoja. Kuitenkin jo vuoden 1662 Yhteisen rukouksen kirjassa (Book of Common Prayer)

46 Castro 1991, 397. Metso 2005, 127. Yannoulatos 2010, 113. Seppälä 2020, 110–111, 113–114.

mainittiin uskoon kääntyneistä ihmisistä. Se liittyi läheisesti evankeliumin julistamiseen brittiläisen imperiumin levittäytymiseen Aasiaan, Afrikkaan ja Pohjois-Amerikkaan. Lähetystyö alkoi 1600-luvulla lähetysjärjestöjen perustamisella, niistä ensimmäisenä ”Society for the Propagation of the Gospel in New England” vuonna 1649. Pian perustettiin myös Society for Promoting Christian Knowledge (SPCK, 1689) ja Society for Propagation of the Gospel (SPG, 1701). Lähetystyöntekijöitä lähetettiin uusiin alusmaihin, ja vuonna 1799 perustettiin Church Missionary Society ja viisi vuotta myöhemmin ekumeeninen Britannian ja ulkomaiden Pipliaseura. Viimeksi mainitun toiminta oli aktiivista, ja Suomeen perustettiin Pipliaseura vuonna 1812. Nämä lähetysjärjestöt eivät toimi Englannin kirkossa kirkolliskokouksen alaisina toisin kuin esimerkiksi Yhdysvaltain episkopaalisessa (anglikaanisessa) ja Australian anglikaanisessa kirkossa tai kuten Suomessa.[47]

Englannin kirkossa ja anglikaanisissa kirkoissa evankelioimistoiminta alkoi 1700-luvulla. Näkyvimmin toiminta liittyi anglikaanipappien John ja Charles Wesleyn järjestämiin julkisiin herätyskokouksiin. Ne tapahtuivat Englannin kirkon ja sen ulkomaisten siirtokuntien sisällä, mutta veljesten kuoleman jälkeen liikkeen seuraajat perustivat erillisen kirkkokunnan, metodistikirkon. Varhaisessa evankelioimistoiminnassa pitäydyttiin Englannin kirkon oppia määrittäviin 39 uskontoartiklaan. Toisin kuin luterilaisuus, anglikaanisuus ei ole samassa mielessä tunnustuksellinen kirkkokunta eikä sillä ole roomalaiskatolisen kirkon tapaan kirkon omaa opillista auktoriteettia.[48]

Anglikaanisissa kirkoissa evankelioimistoiminnan perusmalli on pastoraalinen, joka perustuu paikallisen seurakunnan työhön. Eri puolilla maailmaa ja kirkkoyhteisön kirkkoprovinsseissa tapahtuu paljon evankelioimistoimintaa, joiden tuloksena monien anglikaanikirkkojen jäsenmäärät kasvavat.

Kirkkoyhteisössä luotiin vuonna 1984 yhteinen lähetyksen peruslinja (Mark of Mission) kuvaamaan tiivistetysti lähetyksen olemusta. Neljä vuotta myöhemmin anglikaanipiispojen Lambeth-konferenssi julisti evankelioimisen vuosikymmenen (Decade of Evangelism), jonka saavutukset eivät kuitenkaan olleet erityisen merkittäviä, vaikka Canterburyn arkkipiispa George

47 Buchanan 2006, 177–179, 239, 305–306.

48 Rusama 2005, 208, 221–223. Avis 2007, 155. Rusama 2009, 27, 31.

Carey jaksoi sitkeästi uskoa vuosikymmenen onnistumiseen.[49] 1990-luvun alussa anglikaaniseen kirkkoyhteisöön perustettiin yhteinen lähetyksen ja evankelioimisen johtajan virka, ja pysyvä yhteisanglikaaninen lähetyksen ja evankelioimisen komissio.

Vuoden 1998 Lambeth-konferenssi hyväksyi viisi lähetyksen merkkiä (Marks of mission) koko kirkkoyhteisölle. Niiden avulla anglikaaninen kirkkoyhteisö osoittaa sitoutumisensa Jumalan kokonaisvaltaiseen lähetykseen. ”Kirkon missio on Kristuksen missiota”: (1) Jumalan valtakunnan hyvän sanoman julistaminen, (2) Uusien uskovaisten opettaminen, kastaminen ja kasvattaminen, (3) Inhimillisiin tarpeisiin vastaaminen rakkauden palvelulla, (4) Yhteiskunnan epäoikeudenmukaisten rakenteiden muuttaminen, kaikenlaisen väkivallan haastaminen ja rauhan ja sovinnon edistäminen, (5) Luomakunnan eheyden turvaamiseen pyrkiminen ja maapallon elämän ylläpitäminen ja uudistaminen.

Anglikaaniset kirkot toimivat eri maissa eri tavoin riippuen uskonnollisesta, poliittisesta tai taloudellisesta tilanteesta. Brittiläisen siirtomaavallan murenemisen myötä kansallisen kulttuurin piirteet, uskontulkinnat ja toimintatavat ovat anglikaanisissa kirkoissa entisestään monipuolistuneet alkaen käytettävien kielten määrästä. Maailmanlaajana yhteisönä anglikaaninen kirkkoyhteisö on globaalimpi kuin esimerkiksi luterilainen kirkkoyhteisö.

Evankelioimisen kannalta esimerkkinä voidaan katsoa kuitenkin Englannin kirkkoa. Ennen vuosituhannen vaihdetta aloitettiin Englannin kirkkoon ja moniin anglikaanisiin kirkkoihin perustaa vapaaehtoisvoimin uusia seurakuntia. Tällä hetkellä yhdellä Englannin kirkon piispoista on tehtävänä tämän kehityksen turvaaminen. Seurakuntien istuttaminen (church planting) on vahvistunut ekumeenisesti toteutettavalla Fresh Expressions of Church -ohjelmalla. Se on merkittävällä tavalla vaikuttanut anglikaanisen kirkon lähetyksen käytänteisiin, ekklesiologiaan, teologiaan, johtamismenetelmiin, rakenteisiin ja varainkäyttöön. Liike perustuu vahvaan yhteisöllisyyteen ja yhteistyöhän vapaaehtoisten ja kirkon viranhaltijoiden kesken. Englannin kirkon keskushallinnossa toimii evankelioimisen ja opetuslapseuden yksikkö, jolla on myös omat toimihenkilöt, ja evankelioimistoimintaa varten

49 Carey 1993, 174–179. Carey 2004, 181–188.

valmistetaan jatkuvasti runsaasti käyttömateriaalia paikallisia toimijoita varten.[50]

Helluntaiherätys ja karismaattinen liike

Helluntailiike tai -herätys ei ole sama asia kuin karismaattinen liike. Niitä käsitellään usein samanaikaisesti, vaikka karismaatikkoja on kaikissa kirkkokunnissa ja arvioiden mukaan eniten roomalaiskatolisessa kirkossa.

Helluntaiherätystä pidetään erityisesti hengellisenä liikkeenä. Silti tai ehkä juuri siksi se kohtaa poliittisia, sosiaalisia, taloudellisia ja uskonnollisia haasteita. Evankelioiminen on leimallista helluntaiherätykselle ja -liikkeelle. Kielilläpuhuminen, ihmeet ja erilaiset Jumalan työstä johtuvat merkit nähdään raamatullisina, esimerkiksi Ap.t. 2:1; 16:14; Room. 1:16 ja 1. Kor. 2:1, 4, 5. Ekumeenisissa yhteyksissä korostuu se, että helluntailaiset eivät pyri yhdenmukaisuuteen evankelikaalisten liikkeiden kanssa vaan haluavat pitää yllä omaa erityislaatuisuuttaan.[51]

Maailmanlaajan helluntailiikkeen ja roomalaiskatolisen kirkon käymissä neuvotteluissa vuosina 1990–1997 käsiteltiin perusteellisesti ekumeenisen liikkeen perään kuuluttamia teemoja evankelioimisesta, proselytismista ja yhteisestä todistuksesta. Dialogia on käyty jo vuodesta 1972 alkaen. Katolisen kirkon ja helluntailiikkeen edustajat korostivat kirkon ykseyden ilmentämisen tärkeyttä. Siihen tarvitaan keskinäisen kunnioituksen ilmapiiriä ja lisää yhteistä ymmärrystä uskosta ja kristillisten yhteisöjen käytännön toimista. Osapuolilla oli voimakas halua löytää yhteisymmärrystä, jolla ei tavoiteltu rakenteellista yhteyttä.

Evankelioimisen ymmärtämisessä todettiin olevan jännitteitä. Aiheen käsittelyä tarkasteltiin dialogiprosessissa yhdeksässä erillisessä neuvottelussa. Asia otettiin todella vakavasti. Osapuolet totesivat, että kirkon mission olennainen osa on kristittyjen kutsumus evankelioimiseen. Jakaantuneisuutta kristillisessä todistuksessa pidettiin häpeällisenä, skandaalina. Häpeällistä on myös se, etteivät katolilaiset ja helluntailaiset ole osoittaneet keskinäistä rakkautta toisiaan kohtaan ja ovat puhuneet kielteisesti toisistaan ja toimineet sen mukaisesti. Se on johtanut muun muassa sii-

50 Ward 2006, 316. Pesonen 2012. Moynagh 2021.

51 Ma 2014, 96.

hen, että yhteinen eukaristia ei ole mahdollista. Merkittävimpänä erona yhteisöjen välillä pidettiin sitä, millaista opetusta niissä annetaan ja mikä on opetuksen arvovalta. Katolisen kirkon opetus on tarkoin määritelty, kun taas helluntailaisilla ei ole samankaltaista opin määrittelyä. Helluntailaisten käsitys nousee yhteisestä uskontulkinnasta ilman virallisesti hyväksyttyjä tunnustuskirjoja.[52]

7. Kirkkoliitoissa käytävää keskustelua 2000-luvulla

Kirkkojen maailmanneuvosto

Kirkkojen maailmanneuvosto ja sen edeltäjänä Kansainvälinen lähetysneuvosto ovat käyneet lähetyksestä ja evankelioimisesta käytävää keskustelua vuodesta 1911 alkaen aikakauskirjassa International Review of Mission. Vuosikymmenien ajan käyty keskustelu antaisi runsaasti lisävalaistusta missiologisesta keskustelusta. Tiivistetysti painopisteitä voidaan valaista lähes kronologisesti KMN:n yleiskokousten, lähetyskonferenssien ja järjestön tähän mennessä hyväksymien lähetysasiakirjojen avulla. Kirkkojen maailmanneuvoston on pyrkinyt järjestämään aina yleiskokousten välillä lähetyskonferenssit.

2005

Vuonna 2005 Ateenan lähetyskonferenssi pidettiin ensimmäistä kertaa ortodoksisen kirkon ”maaperällä”. Kirkkojen keskinäisen sovinnon tavoite oli vahvasti esillä. KMN:n pääsihteeri Sam Kobia kutsui kristittyjä kääntymykseen ajattelussa ja asenteissa. Oli aika tunnustaa virheet ja synnit ja osoittaa katumusta virheistä. Hän myönsi, että kirkkojen missiolla on raskas historia, koska se oli vahvistanut jakaantumisia ja konflikteja, ei ainoastaan kansojen vaan myös perheiden kesken. Konferenssin pohdinnoissa olivat mukana kristittyjen kokemat uskonnonvapauden loukkaukset eri puolilla maailmaa, vedottiin uuteen paaviin Benedictus XVI:een kirkkojen

52 Evangelization, proselytism and common witness 1998.

yhteyden vahvistamiseksi ja pohdittiin syitä ja ratkaisuja länsimaissa pieneneviin seurakuntiin ja toisaalta tunnustuskunnattomien seurakuntien tuomaan haasteeseen. Millainen on missionaalinen ja evankelioiva kirkko? Kirkkoja haastettiin voimakkaasti yhteiseen todistukseen. Samalla esitettiin vaatimus siitä, että evankelioimisen roolia tulee selkeyttää, kun puhutaan kokonaisvaltaisesta lähetysteologiasta.

2006

Vuonna 2006 Porto Alegressa pidetyssä KMN:n yleiskokouksessa käytiin edellistä yleiskokousta selvästi enemmän teologista keskustelua, muun muassa kirkon ykseyden olemuksesta, kirkon katolisuudesta, kristillisestä identiteetistä, kasteesta ja rukouksesta. Taloudellisen oikeudenmukaisuuden kysymykset olivat jälleen esillä ja myös nuoriin kohdistuva väkivalta. Merkittävää oli, että Kirkkojen maailmanneuvoston päätöksenteossa siirryttiin konsensus-menetelmään.

Yleiskokouksessa jatkettiin hankaliksi osoittautuneita keskusteluja evankelikaalien ja ortodoksisten kirkkojen edustajien kanssa. Kokouksessa ei päästy yksimielisyyteen Pyhän Hengen toiminnasta maailmassa eikä messiaanisen odotuksen toivosta. Oliko viime mainittu asia ymmärrettävä ajallisesti määriteltynä aikana vai eskatologisesti? Nämä jännitteet heijastuivat suoraan lähetystä ja evankelioimista käydyissä keskusteluissa. Yleiskokouksen jälkeen Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komissio ryhtyi valmistamaan uutta lähetysasiakirjaa hyväksyttäväksi seuraavaan yleiskokoukseen mennessä.

2010

Edinburghin vuoden 1910 lähetyskonferenssin *satavuotisjuhlakokous pidettiin vuonna 2010 Edinburghissa*. Teemana oli lähetysyhteistyö. Yksi pääpuhujista oli opiskelutoverini ja naapurini Cambridgesta, konferenssin aikaan Yorkin arkkipiispa John Sentamu. Ugandalaisena pakolaisena Britanniaan tulleesta lakimiehestä oli tullut Englannin kirkon vaikutusvaltainen johtaja. Hänen persoonassaan heijastui se näky, mikä oli ollut sata vuotta aiemmin lähetystyön keskiössä: hyvä sanoma kaikkiin maanosiin. Sentamu korosti transformaatiota, muutosta, muuttumista ja muuttamista. Tämä käsite on sen jälkeen ollut yksi merkittävimmistä ekumeenisen liikkeen käsitteistä

opetuslapseuden ohella. Toisin kuin sata vuotta aikaisemmin, nyt olivat mukana näkyvällä tavalla roomalaiskatolisen ja helluntaiherätyksen edustajat muiden perinteisten kirkkojen edustajien ohella. Vanhat jännitteet Kirkkojen maailmanneuvoston ja evankelikaalisen liikkeen välillä sosiaalietiikasta ja herätyskristillisyydestä olivat käytännössä poissa. Kun vuonna 1910 julistettiin ”maailman evankelioimista tämän sukupolven aikana”, niin vuonna 2010 viestinä oli ”Kristuksesta todistaminen tämän päivän maailmassa”.

Konferenssin julkilausumaan koottiin monia aikaisempia missiologisia korostuksia. Niitä olivat trinitaarinen perusta, evankeliumin julistamisen ja kristillisen elämän (rakkaus, vanhurskaus ja oikeudenmukaisuus) yhteys, lähetystyön kokonaisvaltaisuus ja aito dialogi toisin uskovien kanssa. Ekumeeniselle liikkeelle ominaisesti tuotiin esille armahtavien ja parantavien yhteisöjen tarve, toiminta oikeudenmukaisuuden, rauhan ja luomakunnan puolesta, valtarakenteiden kritiikki, köyhien voimaannuttaminen ja muuttoliikkeen vaikutus lähetystyöhön.[53]

Kristologiseen ja pneumatologiseen linjaan liitettiin luomisen teologia ja huoli luomakunnan kohtalosta (Room. 8:19–23). Nämä kysymykset tulivat vahvasti mukaan missiologiseen keskusteluun. Syynä on ollut eskatologisen näkökulman esille nostaminen. Luominen selittää Uuden testamentin eskatologista sanomaa. Lopun tapahtumia kuvataan Uudessa testamentissa usein luomisteologista kieltä käyttäen. Siksi ekologiset kysymykset, pakolaiset ja sotien syntyminen maanomistuskiistoista on otettu kiinteäksi osaksi maailmanlähetyksen tarkastelua. Edinburghissa 2010 oli myös merkittävää se, että käytännössä kaikki kirkot maailmassa totesivat näkyvästi sen, että ne ovat luonteeltaan missionaarisia. Paljonko sen vakuuttaminen on uudistanut erityisesti vanhoja kirkkoja, se on vielä jäänyt nähtäväksi.[54]

Kirkkojen maailmanneuvoston monipuoliseen evankelioimista koskevaan keskusteluun kuuluvat myös aktiivinen vuoropuhelu luonnontieteiden ja teknisten tieteiden edustajien kanssa sekä paljon huolellista työtä ja tutkimusta vaativa dialogi muiden uskontojen edustajien kanssa. Ekumeenisena haasteena, mistä kirkot eivät ole aina onnistuneet pitämään kiinni, on se, että kirkko antaa itsestään ja todistuksestaan saman kuvan aina kaikille.

53 Peura 2010, 133.

54 Ross 2010, 71. Ahonen 2012, 81–86.

Onko kirkko keskustellessaan eri tahojen kanssa aina sama joka suuntaan? Tunnustuksen ja todistuksen identiteetistä on kysymys.

2012

Kirkkojen maailmanneuvoston viimeisin lähetysasiakirja saatiin valmiiksi *Manilassa vuonna 2012 pidetyssä tavanomaista suppeammassa lähetyskonferenssissa*. Tavoitteena oli saada aikaan ekumeeninen yhteisymmärrys lähetystyöstä ja evankelioimisesta. Toisena tavoitteena oli tuoda kirkkojen uusia ajatuksia ekumeeniselle lähetys- ja evankelioimistoiminnalle. Työskentely jakaantui seitsemään työryhmään, joista yksi keskittyi autenttiseen evankelioimiseen, dialogiin ja profeetallisuuteen.

2013

Etelä-Korean Busanissa Kirkkojen maailmanneuvosto piti vuonna 2013 yleiskokouksensa teemalla ”Elämän Jumala, johda meidät oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan”. Kokouspaikan sijainti vaikutti moniin käytyihin keskusteluihin poliittisista kysymyksistä liittyen Korean niemimaan tilanteeseen, Lähi-itään ja pakolaistilanteeseen. Kuten aikaisemminkin KMN:n yleiskokouksessa paikalliset ja osin kansainväliset ryhmät esittivät voimakasta kritiikkiä kokemaansa KMN:n poliittista toimintaa kohtaan. Mission kysymyksissä lähetysasiakirjan ”Yhdessä kohti elämää” hyväksyminen lopullisessa muodossaan oli merkittävä virstanpylväs. Tarkastelen sitä vähän myöhemmin.

Kirkkojen maailmanneuvoston perinteisiin on kuulunut painottaa yleiskokousten välisenä aikana jotain teemaa lyhyen iskulauseen muodossa. Busanista alkaen se on ollut ”Oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaellus” (Luuk. 1: 78–79). Tämän otsikon alle on pyritty luontevasti tai keinotekoisesti sisällyttämään monia KMN:n toimia. Busanin yleiskokouksen lyhyessä päätösviestissä todettiin: ”Tulimme Busanin kaupunkiin yhdessä muuttumisen tiellä – rukoilemme sitä, kun meidät muutetaan, että Jumala tekisi meistä rauhan välikappaleita.”

2018

Neljäs Kirkkojen maailmanneuvoston lähetystä ja evankelioimista käsitellyt tapahtuma oli *vuonna 2018 Arushassa Tansaniassa järjestetty maailmanlähe-*

tyksen ja evankelioimisen konferenssi. Kirkkojen maailmanneuvoston historiassa se oli kaikkein suurin lähetyskonferenssi. Meitä oli paikalla yli tuhat osanottajaa kaikista merkittävistä kirkkokunnista ja kaikkialta maailmasta. Yhteisessä kokoontumisessa rukoiltiin paljon, tutkittiin yhdessä Raamattua, jaettiin tietoja ja kokemuksia. Suomesta oli paikalla lähes 40 osanottajaa, myös kaikista kirkkomme lähetysjärjestöistä. Tapahtuma oli väkevä ekumeeninen ja hengellinen kokemus.[55]

2022

Kirkkojen maailmanneuvoston 11. yleiskokous pidetään Karlsruhessa Saksassa 31.8.-8.9.2022. Teemana on ”Kristuksen rakkaus johtaa maailmaa sovintoon ja ykseyteen”. KMN on julkaissut valmistelumateriaalia tammikuusta 2021 alkaen. Lisäksi KMN:n kolme pääaikakausjulkaisua, *The Ecumenical Review*, *International Review of Mission* (IRM) ja *Current dialogue*, ovat keskittyneet numeroissaan yleiskokouksen teemaan. Ensimmäinen niistä oli IRM:n numero marras-joulukuussa 2020, ”Christ’s love as reconciling mission”. Yksi keskeisimmistä käsitteistä, jota yleiskokouksen rajallisessa, aikataulun kannalta, missiokeskustelussa varmasti tuodaan esille, on opetuslapseus.

Evankelioimista koskettelevia valmisteluasiakirjoja on kolme. Viime vuosien työskentely on keskittynyt ennen kaikkea KMN:n vuonna 2013 hyväksymään lähetysasiakirjaan ”Yhdessä kohti elämää”, jota arvioidaan tässä selvityksessä vähän myöhemmin. Toinen asiakirja on lyhyt keskusteluasiakirja ”Converting Discipleship: Dissidence and metanoia”. Siinä tarkastellaan lähetystyön aikaansaannoksia, Kristuksen työtä kirkoissa ja niiden ulkopuolella, reuna-alueilla (marginaaleissa) elävien todellisuutta ja erityisesti sitä muuttavaa opetuslapseutta, johon kolmiyhteinen Jumala kutsuu ihmisiä. Kolmas valmisteluaineisto on Risto Jukon vuonna 2021 toimittama teos ”Kutsu opetuslapseuteen” (Call to Discipleship, Mission in the Pilgrimage of Justice and Peace). Siinä on esitelty ja arvioitu Kirkkojen maailmanneuvoston merkittävimmät viralliset asiakirjat lähetyksen ja evankelioimisen kysymyksistä 2018–2021 ja niiden syntyyn vaikuttaneita keskusteluja. Asiakirjojen joukossa on myös pohdinta vammaisten oikeuk-

55 Konferenssin Raamatuntutkistelut, jotka jokaisella kerralla laajenivat syvällisiin teemojen käsittelyihin on koottu erilliseen julkaisuun, Called to Transforming Discipleship 2019.

sien edistämisestä. Sitä KMN on selvittänyt pitkään ja julkaissut vuonna 2003 mietinnön ”A Church of All and for All”, jonka pohjalta on laadittu uusi mietintö ”The Gift of Being: Called to be a Church of All and for All”.[56] Iskusananomaisesti KMN:n yleiskokouksen osanottajille tarjotaan KMN:n maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission työryhmän muistio siitä, mitä tulevan yleiskokouksen teema merkitsee lähetyksen ja evankelioimisen näkökulmasta. Kokoomateokseen sisältyy myös opetuslapseutta käsitelleen työryhmän raportti. Tämä tärkeä teos vaatisi laajemman kuvauksen ja siinä esitettyjen käsitysten arvioinnin.

8. Kirkkoliittojen lähetystä ja evankelioimista käsittelevät asiakirjat

Evankelioimisen kannalta hyödyllisiä ovat Kirkkojen maailmanneuvoston historiansa aikana julkaisemat ainakin seuraavat kolme ekumeenista lähetystä, evankelioimista ja uskontojen kohtaamista käsittelevää dokumenttia ja Arushan konferenssin anti. Niissä ilmenee näkyvällä tavalla kunkin ajankohdan teologisia korostuksia.

Lähetys ja evankelioiminen 1982

Vuoden 1982 asiakirja on edustanut Kirkkojen maailmanneuvoston virallista linjaa lähetyksestä ja evankelioimisesta. Siihen on koottu kirkkojen yhteinen käsitys. On muistettava, että Kirkkojen maailmanneuvosto ei ole ekumeenisen toiminnan subjekti, vaan se on kirkkojen käyttämä yhteinen työkalu. Siksi KMN:n päätösten soveltaminen käytäntöön riippuu aina sen jäsenkirkkojen tahdosta ja mahdollisuuksista. ”Lähetys ja evankelioiminen” sisältää kootusti lähinnä 1970-luvun ja 1980-luvun alun keskustelun tuloksia lähetyksestä ja evankelioimisesta. Siinä on otettu rakentavalla tavalla

56 Jukko 2021. On huomattavaa, että evankelioimisen kysymykset liittyvät keskeisesti kaikkiin KMN:n kirkkoa käsitteleviin pohdintoihin, muun muassa ns. BEM-asiakirjaan (Kaste, ehtoollinen ja virka, Baptism, Eucharist and Ministry 1982) ja kirkkoasiakirjaan “Kirkko: Yhteistä näkyä kohti” (2013).

huomioon Lausannen julistus (1974) ja paavin ensyklika Evangelii Nuntiadi (1975). Asiakirja toteaa:

> *Kirkon ydintehtävä maailmassa on julistaa Jumalan valtakuntaa, joka ilmenee ristiinnaulitussa ja ylösnousseessa Jeesuksessa Kristuksessa. Kirkot pyrkivät täyttämään evankelioimistehtävänsä monella eri tavalla. Niihin kuuluvat kirkon sisäinen elämä, eukaristian vietto, kiitos, esirukous, suunnitelmallinen lähetystyö ja evankelioiminen, köyhille solidaarinen elämäntapa ja sorron vastustaminen.*

Jumalan lähetys -periaate, Missio Dei, oli näkyvästi esillä: ”Lähetyksen alku on Jumalan sydämessä.” Asiakirja alkaa tarkastelemalla eskatologiaa ja ihmisen syntisyyttä. Lähestymistapa on myöhempiä asiakirjoja antropologisempi, vaan ei antroposentrinen. Asiakirjassa käsitellään kirkon tehtävää maailmassa, lähetyksen trinitaarista perustaa, kääntymystä, evankeliumia ja eettistä vastuuta, kirkon ykseyttä Jumalan lähetyksessä, maailman köyhiä, uskontojen kohtaamista ja modernin yhteiskunnan haasteita.

Evankelioiminen on osa laajempaa missiota. Sitä on tehtävä ”Kristuksen tavalla”. Jokaisella ihmisellä on oikeus kuulla kutsu katumukseen ja kääntymiseen. Kutsu osoitetaan kansoille, ryhmille ja perheille. Evankeliumin kutsu koskee kaikkia elämänalueita: Jeesus julistaa kokonaisvaltaisesti Jumalan valtakuntaa. Osana tätä kokonaisvaltaista tavoitetta on se, että evankeliumi tarkoittaa hyviä uutisia köyhille. Asiakirjassa muistutetaan, että evankelioimisen yhteydessä pitää aina muistaa kirkon ykseys ja pyrkimys yhteiseen todistukseen. Ja vielä, evankelioimistoiminta kuuluu kaikille kirkoille kaikkialla, ja se tulee kohdistaa myös muiden uskontojen edustajiin.

Kääntymystä käsitellessään asiakirja toteaa sen sisältävän sekä henkilökohtaisen että yhteiskunnallisen ulottuvuuden. Trinitaarinen korostus on tärkeää. Pyhä Henki välittää henkilökohtaisen kohtaamisen elävän Kristuksen kanssa. Tätä julistetaan, ja siihen sisältyy anteeksiannon vastaanottaminen Kristuksessa. Kääntymisessä sanoman vastaanottaja hyväksyy kutsun opetuslapseksi ja palvelevaan elämään. Nämä muodostavat yhden kokonaisuuden. Kutsu kääntymykseen merkitsee kutsua muutoksiin, luopu-

mista synnin dominoivasta asemasta omassa elämässä ja vastuun ottamista lähimmäisistä Jumalan rakkauden osoittamalla tavalla.[57]

Towards Common Witness: A Call to Adopt Responsible Relationships in Mission and to Renounce Proselytism 1997

Tämän asiakirjan sisältöä on kuvattu tämän lausunnon luvussa 2.

Lähetys ja evankelioiminen ykseydessä tänään 1999

Vuoden 1999 asiakirjalla ei ole virallista Kirkkojen maailmanneuvoston statusta. Lähetyksen ja evankelioimisen käsitteitä pyrittiin selventämään. Moniin aikaisempiin kannanottoihin liittyen todettiin, että lähetys on kokonaisvaltaista, holistista, evankeliumin julistamista ja jakamista sanoin, teoin, rukoillen, todistaen Kristuksesta jumalanpalveluksessa ja kristittyjen elämässä, opettaen, kouluttaen sekä vahvistaen ihmisiä suhteessa Jumalaan ja toisiin ihmisiin. Evankelioimisen käsitteeseen kuuluvat nämä samat korostukset, mutta sen lisäksi evankelioimiseen kuuluu ääneen viestittäminen. Se sisältää kutsun henkilökohtaiseen kääntymiseen uuteen elämään Kristuksessa opetuslapseuteen.[58]

Asiakirjassa pyritään ottamaan huomioon suuret yhteiskunnalliset, poliittiset ja myös uskonnolliset muutokset maailmassa. Asiakirja vahvistaa Jumalan lähetyksen, Missio Dei, trinitaarisen perustan ja päämäärän. Lähetys on kirkkoa konstituoiva tekijä, jonka keskeisiä piirteitä ovat trinitaarisuus ja dynaaminen jumalakäsitys. Raamatun ilmoittama Jumala ei ole staattinen vaan suhteessa olevan ja missionaarinen Jumala. Asiakirjassa käsitellään aikaisempia selvityksiä monipuolisemmin globaaleja kysymyksiä, kuten markkinataloutta, informaatioteknologiaa, postmodernin maailman arvoja, tunnustuskuntaisuutta, individualismia, kulttuureja, synkretismiä, uskontodialogia, uskonnonvapautta ja proselytismia.

57 Bosch 1992, 392. Vasko 2004, 9–10, 36–37, 67. You are the light of the world 2005, 8.

58 You are the light of the world 2005, 59, 63–64.

Vuosina 1982 ja 1999 hyväksytyt lähetysasiakirjat ilmaisivat vielä varsin suurta yksimielisyyttä kirkkojen ekumeenisessa työskentelyssä. Trinitaarinen Missio Dei -käsitys ja kokonaisvaltainen lähetysnäkemys olivat luoneet pohjaa lähetystyöhön, evankelioimiseen, uskontodialogiin, uskontoteologiaan ja kohtaamiseen eri katsomusten edustajien kanssa.[59] Erityisesti Canberran yleiskokouksesta 1991 lähtien keskustelut kirkon olemuksesta ja tehtävästä tulivat entistä haastavammiksi.

Mission as Ministry of Reconciliation 2005

Sovinnon palvelutehtävää käsitellyt asiakirja valmistettiin vuonna 2005 kokoontuneelle maailmanlähetyskonferenssille. Sen keskeinen viesti oli siinä, että kirkon tehtävänä on olla sovinnon rakentaja. Pyhä Henki muuttaa kirkkoa ja tekee sen missionaaliseksi: ”… te saatte voiman, kun Pyhä Henki tulee teihin, ja te olette minun todistajani Jerusalemissa, koko Juudeassa ja Samariassa ja maan ääriin saakka” (Ap.t. 1:8). Siksi lähetys ei ole kirkolle vaihtoehtoinen asia vaan vaatimus, eksistentiaalinen kutsumus. Lähetys on keskeistä kristilliselle uskolle ja teologialle sekä kuuluu kaikkien kristittyjen ja kirkon koko olemukseen. Asiakirjan mukaan sovinnon ja kaikenlaisen tervehtymisen tuojana kirkkojen tulee keskittyä totuuteen, yhteiseen muistiin, katumukseen, oikeudenmukaisuuteen, anteeksiantamiseen ja rakkauteen.[60]

The Healing Ministry of the Church 2005

Tämä asiakirja on mielenkiintoinen, koska se on syntynyt missiologien, lääkäreiden ja terveydenhuollon ammattilaisten toimesta. Se valmistettiin myös vuonna 2005 pidettyä maailmanlähetyskonferenssia varten. Kirkon todistukseen kuuluu ihmisen ja yhteisöjen kokonaisvaltainen terveyteen liittyvä toiminta. Asiakirjassa otetaan myös kantaa demonien vaikutukseen ja käsitteen ymmärtämiseen helluntailais-karismaattisissa yhteisöissä. Niis-

59 Vasko 2004, 100.

60 You are the light of the world 2005, 90, 107, 113.

sä ilmiö on vahvasti esillä voimavaltoina ja pahoina henkinä. Näitä ilmiöitä pidettiin vakavina haasteina kirkkojen teologiselle ja pastoraaliselle työlle.[61]

Yhdessä kohti elämää (Together Towards Life) 2013

Vuonna 2013 Kirkkojen maailmanneuvosto julkaisi kaksi merkittävää ekumeenista asiakirjaa, ”Kirkko: yhteistä näkyä kohti” ja ”Yhdessä kohti elämää”. Opillinen kirkkodokumentti korostaa evankelioimista ja uudelleen evankelioimista yhtenä kirkon keskeisimpänä tehtävänä. Oikeudenmukaisuuden ja rauha edistäminen kuuluvat myös evankelioimisen ulottuvuuksiin. Kirkot ja kristilliset yhteisöt antoivat virallisen lausuntonsa asiakirjasta. Niissä ilmeni se, kuinka lähetyksen vaatimus, imperatiivi, koettiin vahvasti kirkkoasiakirjan avaimena monien kirkkojen elämässä. Se tarkoittaa evankeliumin julistamista, maailman tarpeiden palvelemista ja kamppailua epäoikeudenmukaisuuden poistamiseksi. KMN:n Faith and Order -komissio ilmoitti sitoutuvansa uudistuneella innolla lähetyksen ja evankelioimisen vahvistamiseen.[62]

”Yhdessä kohti elämää” on tällä hetkellä merkittävin kansainvälinen ekumeeninen asiakirja, joka käsittelee kirkon lähetys- ja evankelioimistehtävää. Sitä käytetään laajimmin kansainvälisessä työskentelyssä. KMN:n yleiskokouksessa Busanissa 2013 hyväksytty asiakirja on selkeästi oman aikansa tuote. Se ilmaistaan avoimesti kertomalla, että pääpaino on kolmannessa uskonkappaleessa korostamalla keskeisiä ajatuksia Pyhän Hengen työstä osana Kolmiyhteisen Jumalan lähetystä (Missio Dei).[63] Varmemmaksi vakuudeksi kerrotaan, että käsiteltävät teemat ovat nämä:

- Lähetyksen Henki: elämän henkäys
- Vapauden Henki: lähetys reuna-alueilta keskukseen
- Yhteisön Henki: liikkeellä oleva kirkko
- Helluntain Henki: ilosanoma kaikille.[64]

61 You are the light of the world 2005, 127–129, 158–159.

62 Kirkko: yhteistä näkyä kohti 2013, 8, 38. What are the churches saying about the Church? 2021, 12–13, 19.

63 Together towards life 2013, 4–5.

64 Yhdessä kohti elämää 2013, artikla 11.

Tähän oli ilmiselvästi vaikuttanut ja edelleen vaikuttaa jatkuva helluntailiikkeen ja karismattisen liikkeen kasvu. Nikean tunnustuksessa Pyhää Henkeä kuvataan eläväksi tekijäksi. Siten Pyhän Hengen voimassa toimiva missionaarinen kirkko on elämää antava ja elämän puolesta toimiva. Lähetys edellyttää Pyhän Hengen toiminnan ja läsnäolon erottamista ja merkitsee osallistumista Hengen johtamaan lähetykseen.

Pidän ilahduttavina esimerkiksi seuraavia lausumia: ”Kirkon ja lähetyksen tulee olla yhtä” (artikla 111) ja ”Paikallisseurakunnat ovat lähetyksen eturintamassa ja lähetyksen ensisijainen toimija” (artikla 73) ja ”Aito evankelioiminen kunnioittaa kaikkien Jumalan kuvaksi luotujen ihmisten uskonnon ja vakaumuksen vapautta. - - - Evankelioidessa on tärkeää luoda kunnioittava ja luottamuksellinen suhde toisella tavalla uskovien kanssa” (artikla 110). Ne antavat tukea ymmärrykselle evankelioimistoiminnan asemasta kirkossa. Monta muutakin myönteistä ja perinteistä lausumaa asiakirjasta löytyy. Muutamia kriittisiä arvioita voi silti esittää.

Aikaisempiin lähetyksen ja evankelioimisen linjauksiin verrattuna nousivat esille erilaiset marginaalit. KMN:n pääsihteeri Olav Fykset Tveit totesi, että ”kirkon tehtävä on tunnistaa ja voimaannuttaa syrjäytetyt ihmiset lähetyksen tekijöinä eikä vain sen kohteina”.[65] Lähetys ei tapahdukaan reuna-alueille päin eikä välttämättä edes reuna-alueilla, joissa syrjäytyneet ovat hyväntekeväisyyden kohteita. Asiakirja esittää oletuksena sen, että syrjäytyneillä on erityinen kyky erottaa elämää edistävät voimat elämää tuhoavista voimista. Heistä onkin tullut lähetystyön toimijoita, ja läntinen kristinuskon muoto on epäonnistunut. ”Yhteiskunnan syrjäytetyt ovat Jumalan lähetyksen ensisijaisia kumppaneita ” (artikla 107). Mielestäni mustavalkoinen ja teologisesti ongelmallinen tulkinta globaalista yhteiskunnallisesta todellisuudesta ja kristinuskon olemuksesta on kirjattu asiakirjaan. Siinä ei tosin ole mitään uutta. Lähes kritiikitön marginaalissa eli reuna-alueilla elävien ihmisten keskeisen merkityksen korostaminen kirkon todistuksen kannalta on leimannut viimeisen kymmenen vuoden ajan ekumeenista keskustelua. Yksipuolista agendaa on äänekkäästi ajettu myös Suomessa. Se on ollut toisaalta tervettä keskustelua, mutta toisaalta siihen sisältyy samankaltaista inhimillistä yksipuolisuutta ja asenteellisuutta kuin KMN:n

65 Jukko 2016, 32–34.

1960- ja 1970-lukujen poliittisissa ja kolmiyhteisen Jumalan kokonaisvaltaista maailmanhallintaa rajoittaneissa painotuksissa.

Kun vuosikymmeninen ajan ekumeenisessa keskustelussa on korostettu trinitaarisuuden merkitystä, niin tätä samaa pyritään tuomaan esille asiakirjassa. Tulkintani kuitenkin on, että kolmiyhteisen Jumalan persoonia painotetaan epäsuhtaisesti. Räikeimmin se ilmeni jo Canberran 1991 yleiskokouksessa, jossa kolmannen uskonkappaleen tuella löydettiin uudenlaisia ulottuvuuksia ja yhtymäkohtia muihin uskontoihin ja katsomuksiin. Yhdessä kohti elämää -asiakirjassa Pyhän Hengen työ vaikuttaa irtaantuvan itsenäiseksi toimijaksi Kolminaisuudesta. Kun asiakirja puhuu ”hengestä”, sillä ei välttämättä ole tekemistä kristillisen kirkon kanssa. Heterogeenisessa tekstissä tätä käsitystä korjataan asiakirjan lopulla. Toisaalta myös luomisesta tehdään suora hyppäys helluntaihin. Korostus on luomisessa ja luomakunnassa. Luominen ymmärretään lähetyksen keskipisteenä. Silloin luomakunnasta tulee Jumalan lähetyksen toimija ja Jumalan armon ja siunauksen välikappale. Tämä on tematiikka, jota missiologiassa on nyt pohdittu. Onko vaarana yksipuolinen panteistinen ajatus: Henki on kaikessa? Risto Jukko tulkitsee trinitaarisen käsittelyn sekavuuden johtuvan idän ja lännen kirkkojen erilaisista triniteettikäsityksistä. Idässä kolminaisuuden persoonat ovat vapaita toimijoita, kun taas lännessä korostetaan Jumalan ykseyttä kolmessa persoonassa.[66]

Mission trinitaarinen luonne tulee esille, kun asiakirja toteaa, että ”kirkon ja lähetyksen tulee olla yhtä ja erilaisten kirkollisten lähetystyön toimijoiden tulee työskennellä yhdessä Elämän puolesta”.[67] Tästä voidaan sanoa, että lähetys ei ole ekklesiologian tai soteriologian jatke.

Luterilaisesta näkökulmasta ongelmallisena voi pitää sitä, että Yhdessä kohti elämää -asiakirjassa on ohut käsitys ristin teologiasta ja sitä myötä vanhurskauttamisesta. Vanhat teologiset käsitykset Jeesuksesta vain esimerkkinä on kaivettu esiin. Asiakirja väistää keskeisen kristologisen käsityksen siitä, että Jeesus on Jumalan lahja ihmiskunnalle. Hän on maailman sovittaja ja lunastaja ristillä. Lähes kokonaan jää syrjään myös synnin käsitteen pohtiminen. Se kuvastaa muuttuneita painotuksia ekumeenisessa keskustelussa ja sitä, mistä ja millaisista taustoista on voimakkaasti

66 Jukko 2016, 38.

67 Yhdessä kohti elämää 2013, atikla 111.

onnistuttu vaikuttamaan linjausten sisältöön. Niissä neljässä kohdassa, joissa puhutaan maailman synnillisyydestä, syrjinnästä ja totuudesta, ei syntiin liity lainkaan persoonallinen vastuu tai puhe ihmisestä syntisenä. Jos ihminen ei elä synnin vallassa, niin kuka sitten tarvitsee pelastusta. Perisynti on tuhonnut Jumalan ja ihmisen välisen suhteen ja turmellut ihmisen luonnon ja tahdon. Siksi ihmiset eivät voi tulla omin voimin Jumalan luo. Luterilaisen käsityksen mukaan synti on pahan valta, josta ihminen ei voi vapautua omin voimin. Ihmisen vanhurskauttaminen Jumalan edessä tapahtuu yksin Kristuksen tähden. Siitä asiakirjassa ei mainita mitään. Yhteys Jumalaan palautuu, ja kaikki sen hyvät vaikutukset annetaan ihmisille Pyhän Hengen välityksellä.

Osoituksena asiakirjan valmisteluprosessin hankaluudesta tekstissä on harmittavasti toistoa ja runsaasti kielellisiä ja ajatuksellisia epäjohdonmukaisuuksia.[68] Muutenkaan asiakirja ei onnistu esittämään uudenlaista lähetyksen ja evankelioimisen teologiaa. Käsitteitä lähetys ja evankelioiminen ei ole onnistuttu teologisesti määrittelemään, vaikka juuri siihen olisi ollut suuri tarve.

Moving in the Spirit, Hengessä eläen – kutsu muuttavaan opetuslapseuteen 2018

Edellä mainittu Kirkkojen maailmanneuvoston maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission järjestämä maailmanlähetyskonferenssi Arushassa Tansaniassa vuonna 2018 tuotti kokemuksellisen annin lisäksi paljon hyödyllistä materiaalia kirkoille. Avainkäsitteiksi muodostuivat transformaatio, muuttaminen ja muuttuminen, ja opetuslapseus.

Koska kyse ei ollut päätöksiä tekevästä konferenssista, päätöslauselmakin otettiin vastaan pienen valmisteluryhmän työn tuloksena konferenssin viimeisinä tunteina. Siinä on kuitenkin melko kattavasti nostettu esille keskeiset näkökohdat. Käänsin päätöslauselman suomeksi heti kotimatkalla Tansaniasta ja olen yrittänyt nostaa sitä esille eri yhteyksissä. Siksi rohkenen liittää sen kokonaisuudessaan tähän[69]:

68 Jukko 2016, 34–35.

69 Alkuteksti on teoksessa Moving in the Spirit 2019, 2–4.

Hengessä eläen: kutsu muuttavaan opetuslapseuteen

Kirkkojen maailmanneuvoston järjestämä Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen konferenssi järjestettiin Arushassa, Tansaniassa 8.-13.3.2018. Konferenssiin osallistui yli 1000 lähetyksessä ja evankelioimistyössä mukana olevaa osanottajaa. He edustivat eri kristillisiä perinteitä kaikkialta maailmasta.

Juhlimme ilolla sitä, että Jumalan Pyhän Henki on elämää antava liike ajassamme. Erityistä innostusta saimme afrikkalaisesta kontekstista ja hengellisyydestä. Raamattutyöskentelyn, rukouksen, jumalanpalveluselämän ja omien kertomusten jakamisen kautta rohkaistuimme Jumalan valtakunnan todistajina. Sen tehtävän olemme saaneet Herramme Jeesuksen Kristuksen elämän, ristinkuoleman ja ylösnousemuksen kautta.

Vaikka näimme toivon pilkahduksia, meidän on tiedostettava kuolemaa kylvävät voimat. Ne ravistavat maailmanjärjestystä ja aiheuttavat monille kärsimystä. Me havaitsemme vaurauden järkyttävän kasautumisen maailmanlaajan talousjärjestelmän takia. Se rikastuttaa harvoja ja köyhdyttää monia. Tässä on monien tämän hetken sotien, konfliktien, luonnonkatastrofien ja kärsimysten perussyy. Tiedostamme sen, että yhteiskunnan reuna-alueilla elävät ihmiset kantavat raskaimman taakan. Maailmanlaaja järjestys on tehnyt taloudellisista markkinoista yhden aikamme epäjumalista. Se on vahvistanut valtaa ja syrjintää harjoittavia kulttuureita. Miljoonien ihmisten marginalisointi ja syrjäytyminen jatkuvat edelleen. Nämä ihmiset jäävät silloin olosuhteisiin, joissa he ovat alttiita haavoittumiselle ja hyväksikäytölle.

Nämä kysymykset eivät ole uusia vuonna 2018. Pyhä Henki jatkaa työtään ajassamme. Meidän kiireellisen vastauksemme tulee olla henkilökohtainen ja yhteisöllinen kääntymys sekä muuttuva ja muuttava opetuslapseus.

Opetuslapseus on sekä lahja että kutsu. Se kutsuu meitä olemaan aktiivisia Jumalan työtovereita maailman muuttamiseksi. Kirkon varhaiset teologit ovat käyttäneet käsitteitä ”theosis” tai jumalallistuminen. Siinä me jaamme Jumalan armon osallistumalla Jumalan lähetykseen. Opetus-

lapseuden matka johtaa meidät jakamaan ja elämään todeksi Jumalan rakkautta Jeesuksessa Kristuksessa. Se tapahtuu etsimällä oikeudenmukaisuutta ja rauhaa tavoilla, jotka ovat toisenlaisia kuin ne, mitä maailma tarjoaa (Joh. 14.27). Siksi me vastaamme Jeesuksen kutsuun seurata häntä maailman reuna-alueilla.

Jeesuksen Kristuksen opetuslapsina sekä yksilöinä että yhteisöinä:

- *Meidät on kutsuttu kasteen kautta muuttuvaan ja muuttavaan opetuslapseuteen, Kristus-keskeiseen elämäntapaan maailmassa, jossa monet ihmiset kohtaavat epätoivoa, torjuntaa, yksinäisyyttä ja arvottomuutta.*
- *Meidät on kutsuttu palvelemaan yhtä kolmiyhteistä Jumalaa, Isää ja Poikaa ja Pyhää Henkeä, oikeudenmukaisuuden, rakkauden ja armon Jumalaa aikana, jolloin monet palvovat markkinajärjestelmän väärää jumalaa.*
- *Meidät on kutsuttu julistamaan hyvää sanomaa Jeesuksesta Kristuksesta, elämän täyteydestä, syntien tunnustamisesta sekä julistamaan anteeksiantoa ja lupausta iankaikkisesta elämästä. Tätä teemme sanoin ja teoin väkivaltaisessa maailmassa, jossa monia uhrataan kuoleman voimille ja jossa monet eivät ole vielä saaneet kuulla evankeliumia.*
- *Meidät on kutsuttu sitoutumaan iloisin sydämin Pyhän Hengen työhön. Henki vahvistaa reuna-alueilla eläviä ihmisiä heidän oikeudenmukaisuuden ja ihmisarvon etsinnässään.*
- *Meidät on kutsuttu erottamaan selkeästi Jumalan sana maailmassa, jossa välitetään monia vastakkaisia, valheellisia ja hämmentäviä viestejä.*
- *Meidät on kutsuttu pitämään huolta Jumalan luomakunnasta ja osoittamaan solidaarisuutta niille maille, jotka kärsivät vakavasti ilmastonmuutoksesta. Tämän kärsimyksen aiheuttaa raaka ihmiskeskeinen ympäristön riisto, ahneus ja kaupallisuus.*
- *Meidät on opetuslapsina kutsuttu olemaan oikeudenmukainen ja vastaanottava yhteisö. Me etsimme ykseyttä ekumeenisella matkallamme maailmassa, joka perustuu marginalisointiin ja ulkopuolelle jättämiseen.*

- *Meidät on kutsuttu todistamaan uskollisesti Jumalan muuttavasta rakkaudesta. Käymme vuoropuhelua muiden uskontojen edustajien kanssa maailmassa, jossa uskonnollisten identiteettien käyttäminen politiikan välineenä aiheuttaa konflikteja. Meidät on kutsuttu olemaan palvelevia johtajia ja osoittamaan Kristuksen tapaa maailmassa, joka antaa etusijan voimalle, vauraudelle ja rahan kulttuurille.*
- *Meidät on kutsuttu murtamaan muureja ja etsimään oikeudenmukaisuutta yhdessä niiden ihmisten kanssa, joilta on viety heidän maansa ja asuinpaikkansa, kuten maahanmuuttajat, pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Vastustamme uusien rintamien ja raja-aitojen luomista, koska ne erottavat ihmisiä toisistaan ja aiheuttavat kuolemaa.*
- *Meidät on kutsuttu seuraamaan ristin tietä, joka haastaa elitismin, etuoikeutetun elämän sekä henkilökohtaisen ja rakenteellisen vallan.*
- *Meidät on kutsuttu elämään ylösnousemuksen valossa, mikä tarjoaa toivon täyteisiä mahdollisuuksia muutokseen.*

Tämä on kutsu muuttuvaan ja muuttavaan opetuslapseuteen.

Tähän kutsuun emme voi vastata omin voimin. Siksi tämä kutsu on lopulta kutsu rukoukseen:

Rakastava Jumala. Me kiitämme sinua elämän lahjasta kaikessa sen moninaisuudessa ja kauneudessa. Herra Jeesus Kristus, ristiinnaulittu ja ylösnoussut, me ylistämme sinua, koska tulit etsimään kadonneita, vapauttamaan vangittuja, parantamaan sairaita ja käännyttämään itsekeskeisiä. Pyhä Henki, me iloitsemme siitä, että hengität maailman elämässä ja tulet sydämiimme. Kun me elämme Hengessä, saamme myös vaeltaa Hengessä. Anna meille uskoa ja rohkeutta ottaa ristimme ja seurata Jeesusta, että tulisimme oikeudenmukaisuuden ja rauhan pyhiinvaeltajiksi omana aikanamme. Auta, että olisimme siunaukseksi kansallesi, varjelisimme luomakuntaa ja antaisimme kunnian sinun nimellesi. Tätä rukoilemme Herramme Jeesuksen Kristuksen kautta. Aamen

Luterilaisen maailmanliiton evankelioimista ja missiota käsitteleviä dokumentteja on käytettävissä runsaasti. Niitä on syntynyt LML:n yleiskokouksissa ja erillisten tutkimusohjelmien tuloksena. Tässä yhteydessä viittaan lähinnä vain muutamiin niistä.

Luterilaisen maailmanliiton yleiskokouksessa Budapestissa 1984 (”Kristuksessa on maailman toivo”) käsittelimme luterilaisten kirkkojen kannalta uudenlaista lähetysnäkyä. Eteemme tuotiin lähetysasiakirja ”Lähetystä koskeva työasiakirja” (Working Paper on Mission), jota oli valmisteltu edellisestä Dar es Salaamin yleiskokouksesta (1977) lähtien. Se oli syntynyt monien alueellisten luterilaisten lähetyskonferenssien tulosten pohjalta, jotka vedettiin yhteen Stavangerissa 1982 pidetyssä konsultaatiossa.[70] Yleiskokouksessa mission kysymyksiä työstettiin kolmessa työryhmässä, ”Lähetys ja evankelioiminen tänään”, ”Lähetys maallistuvassa ja nykyaikuistuvassa ympäristössä” ja ”Lähetys ja nykypäivän uskontojen haaste”.

Toisin kuin monissa Kirkkojen maailmanneuvoston kokouksissa LML:n yleiskokouksen osanottajista enemmistö tuli ”lähetyskentiltä”. Enemmistö osanottajista ei puhunut ”heistä” vaan omista tilanteistaan. Olimme autenttisten kokemusten ja tiedon lähteillä. Siksi oli merkittävää, että kokouksessa voitiin hyväksyä LML:n suuntaviivat yhteistoimintaan lähetystyössä.

Luterilainen maailmanliitto puhui mielellään uudesta lähetysnäystä, mitä se ei tarkkaan ottaen ollut. Siinä oli kuitenkin ainakin kolme tuoretta avausta. Ensinnäkin todettiin, että lähetyksen rajalinjat eivät kulje kristittyjen länsimaiden ja ei-kristittyjen maiden välillä, vaan rajat, jos niitä tarvitaan, on vedettävä uudella tavalla. Ainoa raja on raja uskon ja epäuskon välillä: ”Uudelleen evankelioiminen ja hyvän uutisen kertominen ensi kertaa kohdistuu juuri tuohon uskon ja epäuskon väliseen rajaan. - - - Uudelleen evankelioimisesta saattaa tulla ulospäin suuntautuvan lähetystyön muoto primaarisen evankelioimisen rinnalle.” Puheet sisä- ja ulkolähetyksestä jätettiin pois. Kyse on vain Jumalan kokonaisvaltaisesta lähetyksestä.

Yleiskokouksessa painotettiin evankelioimisen kiireellisyyttä ja sen tehtävää kaikkialla, missä ei ole uskoa Kristukseen tai häntä ei tunneta. Aktiiviseen kohtaamiseen muiden uskontojen ja katsomusten edustajien kanssa rohkaistiin. Katastrofiapua annetaan nopeasti, nyt sellaista apua saaneiden maiden osanottajat pyysivät katastrofiapua evankelioimisessa.

70 From Dar es Salaam to Budapest 1984, 132–135.

Toiseksi pohdittiin lähetyksen paikkaa teologiassa ja kirkkojen työntekijöiden koulutuksessa. Vielä 1980-luvulla tilanne oli Suomessa toinen, mutta missiologinen opetus kirkkomme työntekijöiden peruskoulutuksessa on nyt ollut yli 20 vuotta retuperällä. LML korosti jokaisen kasteen kautta seurakunnan jäseneksi tulleen lähetysvastuuta. Heille tulee antaa siihen myös koulutusta. Kolmantena painopisteenä oli evankelioimisen ja diakonian välinen suhde. Sitä on luterilaisissa kirkoissa paljon selvitelty.[71]

Yksi merkittävimmistä luterilaisista lähetysasiakirjoista on vuodelta 1988 ”Together in God’s Mission: An LWF Contribution to the Understanding of Mission”. Siinä korostetaan kokonaisvaltaista, holistista, lähetysajattelua. Paikallinen kirkko ja seurakunta on todistaja, jonka myötä Jumalan lähetys kantautuu erilaisiin oloihin: uskonnollisiin, aatteellisiin, yhteiskunnallisiin, poliittisiin, taloudellisiin, maantieteellisiin ja väestöllisiin. Ikään kuin kaikuna 1900-luvun lopun kädenväännöille sanojen ja tekojen suhteesta LML totesi näin:

> *Evankeliumin julistaminen, ihmisten kutsuminen uskomaan Jeesukseen Kristukseen ja liittymään jäseniksi uuteen yhteisöön Kristuksessa, osallistumaan rauhantyöhön ja oikeudenmukaisuuden puolustamiseen sekä osallistumaan taisteluun kaikkia orjuuttavia ja epäinhimillistäviä voimia vastaan on ovat siten olennainen osa kirkon lähetystehtävän kokonaisuutta.*

Näitä jo mantraksi muotoutuneita ilmaisuja käytettiin varsin kritiikittömästi LML:n yleiskokouksissa vuosina 1990 ja 1997. Uuden lähetysasiakirjan valmistaminen alkoi vuonna 2000. Vuoden 2003 yleiskokouksen viestissä todettiin, että osallistuminen kolmiyhteisen Jumalan lähetykseen koostuu kolmesta toisiinsa liittyvästä ulottuvuudesta, jotka ovat kirkon lähetyksen olennaisia osia: palvelu, julistus ja vuoropuhelu.

Vuonna 2004 valmistui uusi lähetysasiakirja ”Lähetys kontekstissa”, jonka sisällöstä on kuvausta tässä lausunnossa vähän myöhemmin. Kiinnostavaa on, että 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa LML:n lähetyksen ja kehityksen osasto tuotti useita raportteja ja mietintöjä, jotka keskittyivät naisten oikeuksiin, ympäristökysymyksiin ja Afrikan uskonnolliseen

71 Smedjebacka 1985, 131–136.

elämään. Monien konsultaatioiden ja konferenssien materiaalia ei julkaistu jäsenkirkkojen käytettäväksi.

Vuosien 2003 ja 2010 välistä toimintaa kuvaavassa raportissa mainitaan käsite evankeliointi yhden kerran. Se on mukana luettelossa, jossa kerrotaan miten LML:n jäsenkirkot toteuttavat holistista tehtäväänsä ”erilaisten projektien”, kuten koulutuksen, evankelioimisen, terveyspalvelujen, veden saannin, maaperän varjelemisen,maaoikeuksien turvaaminen, naisten ja nuorten voimaannuttamisen, sielunhoidon jamuiden projektien kautta. Oliko siis evankelioiminen vain yksi käytännöllinen projekti monien muiden joukossa?

Stuttgartissa vuonna 2010 pidetyssä yleiskokouksessa LML kertoo lähetykseen suoraan liittyvistä asioista raportissaan viidellä virkkeellä kappaleessa, jonka otsikko on Mission ymmärtäminen ja käytäntö. Siinä viitataan lähinnä vain ”Lähetys kontekstissa” -dokumentin käyttöön ja korostetaan epämääräisesti holistisuutta.

Windhoekin yleiskokouksessa 2017 lähetyksen ja evankelioimisen kysymyksiä käsiteltiin poikkeuksellisen suppeasti. Esillä oli lyhyt muistio, joka oli laadittu vuotta aikaisemmin konsultaatiossa. Se käsitteli nykyhetken missiota globaalissa kristinuskossa. Yleiskokouksessa hyväksyttiin 26 päätöslauselmaa, joista yksi käsitteli kirkon kontekstuaalista olemusta ja roolia missiossa. LML vakuutti, että se on aina nähnyt mission identiteettinsä keskuksessa ja tehtävänä, koska evankeliumi on Jumalan voima pelastukseksi kaikille (Room. 1:16). Osallisuus Jumalan lähetykseen tulee tapahtua kokonaisvaltaisesti niin, että siihen kuuluvat julistus, diakonia (myös kehityskysymykset) ja vaikuttamistoiminta. Kirkoille esitettiin 12 haastetta, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Niistäyksi oli ”julistus ja opetuslapseus”. Evankelioimisen käsitettä eikä sen merkitystä mainittu missään yhteydessä. Operationaalisesti kirkkoja kehotettiin toimimaan mission kysymyksissä yhteistyössä keskenään.

Lähes 150 luterilaisen kirkon yhteisö korostaa virallisessa nimessään nykyään olevansa”Kirkkojen yhteisö tai kommuunio” (A Communion of Churches). Teologisissa ja missiologisissa kysymyksissä LML on edelleen varsin heterogeeninen joukko. Viime vuosien rakenteelliset muutokset ovat olleet merkittäviä. LML:ssa ei ole enää erillistä lähetykseen ja evankelioimiseen keskittyvää työyksikköä eli ei siis johtavaa missiologia Kirkkojen maailmanneuvoston tapaan. Aiemmin rakenteessa oli erillinen Lähetyksen ja kehityksen osasto. Lähetyksen kysymyksiä hoidetaan osana muiden teemojen

ohella. LML:n organisaatiossa toimii tällä hetkellä teologian, lähetyksen ja oikeudenmukaisuuden osasto (Department for Theology, Mission and Justice). LML:n taloudellisesti suurin yksikkö on Luterilainen maailmanpalvelu. Seuraava yleiskokous pidetään syyskuussa 2023 Krakovassa Puolassa.

Lähetys kontekstissa 2004

Luterilaisen maailmanliiton viimeisin lähetysdokumentti ”Lähetys kontekstissa” on laadittu perusteellisen työskentelyn ja aktiivisesti kerätyn palauteaineiston tuloksena. Asiakirjan valmistamisessa oli keskeisesti mukana Risto Ahonen. Asiakirjan lähtökohtana on ”luterilaiseen kommuunioon kuuluvien kirkkojen, lähetystyöntekijöiden, opiskelijoiden, maallikoiden ja viranhaltijoiden kokemukset elämä eri etapeilta”.

Asiakirjassa kuvataan kirkkojen toimintaympäristö, johon vaikuttavat globalisaation vaikutukset, uusi teknologia, terveysolot, väkivallan todellisuus sekä uskonnolliset, kulttuuriset ja poliittiset kontekstit. Teologian ja kontekstin välistä suhdetta pidetään dialektisena ja dialogisena:

> *Teologia on alkuperänsä jäljillä, kun Jumalan Sanan kontekstuaalista kuulemista seuraa uskon sitoumus.Teologia, joka palvelee missionaalista kirkkoa kontekstuaalisen praksiksen ja Jumalan luovan sanan välisessä dialektisessa jännitteessä, auttaa kirkkoa näkemään selvästi tehtävänsä maailmassa.*

Painokkaasti todetaan useaan kertaan, että kirkon olemassaolon syy on kirkon osallistuminen Jumalan lähetykseen. Kirkko ei voi valita, osallistuuko se Jumalan lähetykseen vai ei, sillä lähetys jäsentää perustavalla tavalla kirkon olemusta. Kirkon kutsumus ilmenee lähetyksessä. Apostolisuus korostaa kirkon olemista lähetettynä. Apostolisuus merkitsee sitä, että hän, joka lähettää, on aina läsnä ja toimii kirkon inkarnatorisen lähetyksen välityksellä. Kyse ei ole vain ulkolähetyksestä, vaan ”globalisoituneessa maailmassa maan ääret ovat usein lähellä kotia”.[72] Tässä lähetysasiakirja tarttuu kirkon ja paikallisen seurakunnan evankelioimisvastuuseen.

72 Lähetys kontekstissa 2005, 5, 22, 30-31, 46.

Missionaalisessa kirkossa lähetys, missio, ei tarkoita vain käytännön evankelioimistoimintaa tai lähetystyötä, vaan sitä, miten kirkko vaikuttaa. Kirkko on joka suhteessa todistava yhteisö. Kirkko on jumalanpalvelusyhteisö, mutta se on myös kasvattava, viestivä, palveleva ja tervehdyttävä yhteisö. Tässä todistajan tehtävässään kirkko tiedostaa uskonnollisen todellisuuden ja ihmisten uskonnollisen käyttäytymisen:

> *Maissa, jotka tunnettiin aiemmin kristittyinä, suurin osa ihmisistä suhtautuu välinpitämättömästi ja jopa vihamielisesti kirkon todistukseen evankeliumista. Näiden kaltaisissa maissa on sellaisia elämänalueita, joilla Jeesusta Kristusta ei tunneta. Missionaalinen kirkko pitää näitä "tavoittamattomia" paikkoja ja ihmisiä "maan äärinä".*[73]

Lähetysasiakirjan korostus osuu suoraan myös suomalaiseen maisemaan ja haastaa seurakuntia niiden ilmentäessä missionaalista luonnettaan ja toteuttaessaan missionaarista vastuutaan.

Kylmän sodan keskellä dramaattisesti vuonna 1959 perustettu **Euroopan kirkkojen konferenssi** (Conference of European Churches, CEC) on tärkein Euroopan alueen ekumeeninen työelin. Jakaantuneen ja nyt uudelleen jakaantuneen Euroopan keskellä kirkkojen yhteistä todistusta on pohdittu huolella. Sain työskennellä pitkään CEC:n työyhteydessä, ja erityisesti CEC:n yleiskokoukset Stirlingissä Skotlannissa 1986 ja Prahassa 1992 antoivat konkreettisen todistuksen yhteisen todistuksen tarpeesta poliittisesti jakaantuneessa Euroopassa.

Prahan yleiskokouksessa todettiin avoimesti, että kirkot ovat yhtäläisesti vastuussa historiallisesti Euroopan yhteydestä ja jakaantuneisuudesta. Silloin vedottiin voimakkaasti siihen, että enää mitään uutta jakaantumista ei tapahtuisi.[74] Toisin on käynyt vuodesta 2014 lähtien Venäjän kansainvälisen oikeuden vastaisten toimien vuoksi. Mikä on kristillisen lähetystyön lähetyskentäksi muodostuneen sekulaarin Euroopan tilanne? CEC on todennut monessa yhteydessä, että kirkkojen ja kristillisten järjestöjen välillä tapahtuu kilpailua evankelioimistoiminnassa ja lähetystyössä. Puuttuu paljon koordinaatiota, ja esille nousevat vahvasti tunnustuskunnalliset ra-

73 Lähetys kontekstissa 2005, 47-52.

74 God Unites – in Christ a new creation 1993, 173–174.

jat. Samaan aikaan useissa maissa tunnustuskunnattomat maahanmuuttajaseurakunnat kasvavat. Niillä puolestaan ei aina ole kiinteää yhteyttä maiden kantaväestöön.

Euroopan kirkkojen konferenssin visiona ja tehtävänä on sen sääntöjen mukaan edistää kirkkojen yhteyttä jakamalla keskinäistä hengellistä elämää, etsimällä sovintoa ja vahvistamalla kirkkojen yhteistä todistusta ja palvelua sekä vaalia kirkon ykseyttä. Monipuolisen yhteiskunnallisen vaikuttamisen ohella CEC on vähemmässä määrin käsitellyt evankelioimiseen ja missionaarisuuteen liittyviä kysymyksiä. Budapestin yleiskokouksessa vuonna 2013 CEC totesi pyrkimyksenä olevan kristillisen todistuksen vahvistaminen sekulaarissa Euroopassa:

> *Nyt on syytä ryhtyä lähetykseen ja palvella Euroopan ja muun maailman kansoja ja vastata heidän hengellisiin tarpeisiinsa. Euroopan väestö kohtaa epätoivon ja toivottomuuden tilanteita, ja miljoonat nuoret maanosassamme kamppailevat etsiessään paikkaansa yhteiskunnassa. Me vahvistamme nöyryydellä ja kristillisellä sitoutumisella köyhien ja sorrettujen ääniä.*[75]

Euroopan kirkkojen konferenssin pyrkimyksenä on antaa ”autenttinen, uskottava ja sosiaalisesti vastuullinen todistus Euroopassa”. CEC kysyy kirkoilta: (1) Mitä tarkoittaa olla eurooppalainen? (2) Miten koemme itsemme osana globaalia yhteisöä? (3) Miten kirkot puhuvat Euroopan puolesta kansallisessa tilanteessaan? (4) Miten Euroopan unioni suhteutuu koko Euroopan maanosaan? (5) Miten voimme antaa todistuksen eurooppalaisista arvoista? Nämä ovat tärkeitä kysymyksiä ja osoittavat Euroopan kirkkojen tavan hahmottaa kristillisen todistuksen monimuotoisuutta.

CEC:n toimintaa on vuosikymmenet leimannut keskittyminen sosiaalieettisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Se ilmenee esimerkiksi pitkään valmistellussa vuosien 2015–2018 tiekartassa, jossa kuvataan kirkkojen yhteisiä teologisia ja yhteiskunnallisia teemoja. Ohjelmalliset painopisteet ovat ekklesiologia ja kirkkojen välinen teologinen dialogi, rauhankasvatus ja sovinto, ihmisoikeudet, taloudellinen ja ympäristöön liittyvä oikeudenmukaisuus, työttömyys ja sosiaaliset kysymykset, bioetiikka, demokraatti-

75 And now, what are you waiting for? 2024, 23–24.

seen kansalaisuuteen kasvattaminen, pakolaisuus ja turvapaikanhakijat, Euroopan unionin politiikka ja lainsäädäntö, uskontojenvälinen yhteistyö sekä nuorison kysymykset.[76]

Toisenlaisiakin ääniä kuullaan, kuten CEC:n hallituksen jäseneltä Englannin kirkon Leedsin hiippakunnan piispalta Nick Bainesilta, joka totesi 22.2.2022, että kirkkojen ei tule perääntyä osallistumasta yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kasvojen menettämisen tai takaiskujen pelko eivät saa olla määräääviä asioita. Jos kirkot niin tekevät, niin silloin ne ”kieltävät profeetallisen kutsumuksensa”. Hänen mukaansa Euroopan kirkkojen konferenssin on voimistettava kirkkojen yhteistä ääntä.

CEC:n järjestämä Euroopan alueen valmistelukokous pidettiin 25.-26.2.2022. Siellä käytiin läpi Kirkkojen maailmanneuvoston tulevan yleiskokouksen kysymyksiä. Euroopan dramaattisten poliittisten muutosten keskellä käytiin vakavaa keskustelua siitä, mikä voi olla kirkkojen yhteinen sovinnon tehtävä ja vastuu. Mitä tarkoittaa se, että Kristus kutsuu opetuslapsiaan muutoksen tuovaan sovintoon rakkauteen, inklusiiviseen yhteisöön ja pysyvään toivoon? ”Kirkon ei tule pyrkiä olemaan suosittu vaan uskollinen tehtävälleen.” Ymmärrettävistä syistä johtuen Ukrainan kriisin keskellä mission ja evankelioimisen kysymyksiin ei suoranaisesti puututtu. Nuoren sukupolven äänen kuuleminen ja todellinen osallistuminen kirkkojen toimintaan nousivat esille. Euroopan kirkkojen konferenssin seuraava yleiskokous pidetään kesäkuussa 2023 Tallinnassa Virossa.

The Council for World Mission (CWM) on vuonna 1977 perustettu lähinnä reformoitujen kirkkojen maailmanlaaja lähetystyön järjestö ja verkosto. Järjestö muodostettiin 1700- ja 1800-luvuilla syntyneiden lähetysjärjestöjen jatkajana. Niistä merkittävin oli London Missionary Society vuodelta 1795. CWM:ssa on 32 jäsenkirkkoa, ja johtajana toimii nykyään Kirkkojen maailmanneuvoston Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission entinen johtaja, korealainen Jooseop Keum (Risto Jukon edeltäjä). CWM tukee taloudellisesti ja koulutuksellisesti kirkkojen lähetystyötä sekä tuottaa hyvää missiologista aineistoa.

76 Forging Our Future 2015, 2, 9.

9. Keskeisten kristillisten järjestöjen viimeaikaisia käsityksiä

Kansainvälisen ja ekumeenisen evankelioimistoiminnan aineistoa tuottavat jatkuvasti monet järjestöt. Niistä on tässä muutama esimerkki.

Maailman evankelinen allianssi

Ekumeenisen liikkeen pioneereihin kuulunut Evankelinen allianssi perustettiin vuonna 1846. Sen sateenvarjon alle syntyi nopeasti kansallisia yhteiskristillisiä tai allianssipohjaisia järjestöjä. Vuosina 1951–2001 työ jatkui World Evangelical Fellowshipin (WEF) siipien suojassa. World Evangelical Alliance (WEA) on toiminut aktiivisesti kirkkojenvälisissä dialogeissa, ja se oli myös yksi virallisista lausunnonantajista KMN:n Faith and Order -komission asiakirjaan ”Kaste, ehtoollinen ja virka” (1982).[77] WEA:n peruskirja kuvaa järjestön luonteen näin:

> *Me uskomme:*
>
> ***Pyhään Raamattuun*** *alun perin Jumalan antamana ja innoittamana, erehtymättömänä, täysin luotettavana ja ylimpänä auktoriteettina kaikissa uskon ja käyttäytymisen asioissa.*
>
> ***Yhteen Jumalaan****, joka on ikuisesti olemassa kolmessa persoonassa, Isässä, Pojassa ja Pyhässä Hengessä.*
>
> ***Herraamme Jeesukseen Kristukseen****, lihaantulleeseen Jumalaan, Hänen neitseestäsyntymiseensä, Hänen synnittömään ihmiselämäänsä, Hänen jumalallisiin ihmeisiinsä, Hänen uhrikuolemaansa syntien sovitukseksi, Hänen ruumiilliseen ylösnousemukseensa, Hänen taivaaseenastumiseensa, Hänen välittäjätyöhönsä (Jumalan ja ihmisten välillä) ja Hänen henkilökohtaiseen paluuseensa voimassa ja kunniassa.*

77 Together on the Way 1999, 239–240.

Kadotetun ja syntisen ihmisen pelastukseen *Herran Jeesuksen Kristuksen vuodattaman veren kautta, uskosta ilman tekoja ja Pyhän Hengen antaman uudistumisen vaikutuksesta.*

Pyhään Henkeen*, joka asuessaan uskovassa mahdollistaa sen, että tämä elää pyhää elämää, todistaa ja toimii Herran Jeesuksen Kristuksen hyväksi.*

Hengen yhteyteen *kaikkien tosiuskovien, seurakunnan ja Kristuksen ruumiin kesken.*

Sekä pelastettujen että kadotettujen ylösnousemukseen*; pelastetuilla elämän ylösnousemukseen, kadotetuilla kadotuksen ylösnousemukseen.*

Lausannen liike järjesti yhdessä Maailman evankelisen allianssin kanssa Lausanne III -kongressin Kapkaupungissa vuonna 2010. Sitoumuksissa käsitellään kristillisen uskon peruskysymysten lisäksi muun muassa kulttuurista ja uskonnollista moniarvoisuutta, mediaa, taidetta, teknologiaa, koulutusympäristöjä, rauhaa, etnisiä konflikteja, köyhien, sorrettujen ja vammaisten asemaa, luomakuntaa, muita uskontoja ja uskonnonvapautta.

Haluamme, että koko Jumalan maailmanlaajuinen kirkko uudelleen tajuaisi, että Raamatun opettaminen on äärimmäisen tärkeää, jotta kirkko voisi päästä eteenpäin, kehittyä ja kasvaa tiedoissa ja taidoissa ja vahvistua yhtenäisyydessä.

Pitäkäämme evankeliointityö kaiken monitahoisen lähetystyömme keskuksessa, samoin kuin evankeliumi on kaiken raamatullisesti merkittävän lähetystyön lähde, sisältö ja auktoriteetti. Kaiken, mitä teemme, tulisi ilmentää ja julistaa Jumalan armoa ja rakkautta ja hänen pelastustyötään Jeesuksen Kristuksen kautta.

Julistus kutsuu Kristuksen kirkkoa takaisin nöyryyteen, eheyteen ja yksinkertaisuuteen sekä yksimielisyyteen ja kumppanuuteen maailmanlaajuisessa lähetystyössä. Julistus toteaa päätelmissään:

Tarvitaan radikaalia, kuuliaista opetuslapseutta ja kypsää johtajuutta, jotta kirkon kasvu ei olisi vain määrällistä vaan myös laadullista.

Tarvitaan radikaalia, ristikeskeistä sovinnontekoa, joka johtaa yhteyteen sekä rakkauden, uskon ja toivon lisääntymiseen.

Suomen evankelinen allianssi (SEA) edustaa Lausannen liikettä, Maailman evankelista allianssia ja 1950-luvulla perustettua Euroopan evankelista allianssia (EEA). SEA:n tehtävät ovat:

- solmii ja ylläpitää kansallisia sekä kansainvälisiä yhteyksiä erityisesti ns. evankelisessa (evangelical) kristikunnassa.
- järjestää konferensseja, muita kokouksia ja vastaavia tapahtumia sekä koulutusta.
- perustaa verkostoja edistämään yhteistyötä yhdistyksen tarkoitukseen liittyvillä, tarpeelliseksi katsottavilla erityisalueilla.
- osallistuu yhteiskunnassa käytävään keskusteluun ja harjoittaa alaansa liittyvää julkaisutoimintaa.

Vatikaanin uskontojen välisen dialogin neuvosto, Kirkkojen maailmanneuvosto ja Maailman evankelinen allianssi (WEA) julkaisivat vuonna 2011 viisivuotisen työskentelyn jälkeen asiakirjan ”Kristillinen todistus moniuskontoisessa maailmassa”. Siinä esitellään suosituksia yhteisiksi menettelytavoiksi eri puolilla maailmaa tehtävässä kristillisessä todistus- ja lähetystyössä.

Global Christian Forum

Evankelioimista korostavat liikkeet ja kristilliset yhteisöt ovat tulleet 2000-luvulla vahvasti mukaan kirkkojen väliseen yhteistyöhön. Sitä edustaa näkyvimmin Global Christian Forum (GCF). Se ei ole järjestö, vaan löyhä verkosto. Sillä ei ole jäseniä, vaan foorumin osanottajiksi pyritään saamaan puolet ns. vanhoista kirkoista, ennen reformaatiota syntyneistä kirkoista, ja toinen puoli nuorista, 1700-luvun jälkeen syntyneistä kirkoista. Foorumin perustamista ryhdyttiin valmistelemaan Kirkkojen maailmanneuvoston piirissä ja sitä käsiteltiin avoimesti Hararen yleiskokouksessa 1998. Yksi syy GCF:n perustamiselle oli se, että KMN:n työyhteydessä oli vain rajallinen määrä

evankelikaalisten yhteisöjen edustajia.[78] Jyrkkä vastakkainasettelun aika 1970-luvulta lähtien alkoi olla ohi.

Foorumin työskentely perustuu ns. neljän globaalin pilarin yhteistyöhön: roomalaiskatolinen kirkko (Vatikaanin kristittyjen ykseyden edistämisen neuvosto), maailman helluntaiyhteisö (Pentecostal World Fellowship), Kirkkojen maailmanneuvosto ja Maailman evankelinen allianssi. Nämä järjestävät globaalien foorumien lisäksi myös alueellisia tapahtumia. Niistä yksi käsitti Pohjoismaat ja Baltian maat, ja se pidettiin Suomessa vuonna 2012. Verkostomaisen luonteensa perusteella GCF on näkyvästi esillä käytännössä kaikissa merkittävissä kansainvälisissä ekumeenisissa tapahtumissa. Verkoston talous pohjautuu lahjoituksiin ja osallistumismaksuihin. Suurimmat taloudelliset tukijat ovat Kirkkojen maailmanneuvosto ja Maailman evankelinen allianssi. Tunnustuskunnallisilta maailmanliitoilta, kuten Luterilaiselta maailmanliitolta, foorumi saa taloudellista tukea, myös Suomen evankelis-luterilaiselta kirkolta.

Global Christian Forumin ensimmäinen tapaaminen pidettiin vuonna 2007. Järjestäjänä oli laaja joukko kirkollisia ja lähetystyötä tekeviä toimijoita. Niihin kuului kirkkoja ja lähetysliikkeitä. Foorumi on nopeasti vahvistanut helluntailiikkeen ja karismaattisen liikkeen mahdollisuuksia käydä dialogia Kirkkojen maailmanneuvostossa edustettuina olevien kirkkojen kanssa. Samalla perinteiset kirkot ja kristilliset yhteisöt ovat voineet uudistua avoimen kohtaamisen ja yhteyden kautta. Toiminnan käynnistämisessä oli mukana 40 kirkkojen ja kansainvälisten järjestöjen edustajaa: katolilaisia, ortodokseja, helluntailaisia, edustajia kaikista merkittävistä protestanttisista kirkoista, adventisteja ja monien muiden tahojen edustajia. Foorumin tarkoitukseksi kirjattiin pyrkimys avoimeen tilaan, jossa voivat kohdata edustajat sellaisista kirkoista ja kirkkojen välisistä organisaatioista, jotka tunnustavat kolmiyhteisen Jumalan ja Jeesuksen täydellisenä Jumalana ja ihmisenä, jotka osoittavat keskinäistä arvostusta ja jotka pyrkivät kohtaamaan yhteisiä haasteita. [79]

Perustavan kokouksen jälkeen GCF on järjestänyt kaksi muuta globaalia foorumia, vuonna 2011 Manadossa Indonesiassa ja vuonna 2018 Bogotassa Kolumbiassa. Bogotassa osanottajia oli kaikkiaan 53 maasta, niiden joukossa 18 Euroopan maata. Suomalaisia luterilaisia ja helluntailaisia, jotka

78 Together on the Way 1999, 153, 167.

79 Revisioning Christian Unity 2009, 117–120.

edustivat eri tahoja, oli mukana yhdeksän. Foorumin osanottajat toivoivat, että keskinäinen rakkaus jatkuisi yhteisellä tiellä sisarina ja veljinä Kristuksessa. Siihen tarvitaan Pyhän Hengen johtamana katumusta ja uudistumista ja rohkaisua. "Meidän on tutkittava kriittisesti enemmän itseämme kuin toisia." Foorumi korosti sitä, että tuli vastustaa kansallisten tai ideologisten voimien halua rajoittaa evankeliumin julistamista. Totuutta Jeesuksesta Kristuksesta todistamisesta ei saa heikentää.[80] Seuraavan kerran Foorumi kokoontuu vuonna 2024 Ghanassa.

GCF järjesti vuonna 2015 Tiranassa Albaniassa konsultaation, jossa käsiteltiin syrjintää, vainoa ja marttyyriutta. Konsultaatio käsitteli hyvin sensitiivisiä kysymyksiä entisen ateistisen valtion maaperällä. Niille, jotka vainoavat kristittyjä ja loukkaavat ihmisoikeuksia, konsultaatio esitti voimakkaan vetoomuksen elämän ja sen arvon kunnioittamiseksi. Uskonnonvapauden puolesta vedottiin maiden hallituksiin ja mediaan sekä kehotettiin kasvatustyön toimijoita ja koulutuslaitoksia opettamaan ihmisoikeuksia, uskonnollista harmoniaa ja rauhanomaisia konfliktien ratkaisutaitoja.[81]

Global Christian Forum on onnistunut avaamaan ekumeeniselle liikkeelle uusia suuntia. Se edistää suhteita niiden kristillisten yhteisöjen kesken, joilla ei ole toistensa kanssa keskusteluyhteyttä tai jotka keskustelevat vain valikoitujen kumppaneiden kanssa. Tavoitteena on rakentaa keskinäistä luottamusta. Foorumin vahvuus on avoimessa keskustelussa ja ennakkoluuloja poistavien uskonkertomuksia jakavien ryhmien toiminnassa.

Muita toimijoita

Eurooppalaiset protestanttiset ja evankelikaaliset lähetystyön toimijoilla on yhteenliittymä nimeltään **European Evangelical Missionary Association** (EEMA). EEMA pyrki kokoontumaan jonkin käytännöllisen teeman kanssa yleensä Maailman evankelisen allianssin (WEA) tai Euroopan ekumeenisen allianssin (EEA) konferenssien yhteydessä. Aktiiviset toimijat ovat tulleet Itä-Euroopasta, Saksasta, Hollannista ja Iso-Britanniasta. Pohjoismainen yhteydenpito on hoidettu kansallisten lähetysneuvostojen kautta. EEMA:n toiminta on 2000-luvulla ollut vähäistä. Toinen toimija on **Euroopan eku-**

80 Sharing of Faith Stories 2018, 442. Let Mutual Love Continue 2021, vi, xviii—xix.

81 Discrimination, Persecution, Martyrdom 2018, 241–244.

meeninen lähetysneuvosto (EEMC), joka toimii läheisessä yhteydessä Kirkkojen maailmanneuvoston Maailmanlähetyksen ja evankelioimisen komission kanssa. EEMC toimii aktiivisesti, ja sen vuosittaisissa kokoontumisissa käydään tasokasta keskustelua missiologian haasteista. Mukana on evankelikaalisia ja ekumeenisia järjestöjä. Suomesta yhteydenpito näihin kahteen verkostoon tapahtuu Suomen lähetysneuvoston kautta. Suomen ekumeeninen neuvosto ei ole tässä toiminnassa mukana. Ekumeeniselta jäsenkunnaltaan SLN on Suomen ekumeenista neuvostoa laajempi.

Samalla työalueella toimii myös Brittiläinen International Missionary Fellowship, joka perustettiin 1940-luvulla. Se toimii nykyään nimellä **Global Connections**. Nämä löyhät ja verkostoituneet toimijat yhdessä vastaavien lähinnä herätyskristillisten tahojen kanssa ovat pyrkineet vahvistamaan lähetysaktiivisuutta, kouluttamaan lähetystyöntekijöitä, nostamaan esille ns. kolmannen maailman kysymyksiä sekä kasvavien kirkkojen ja eurooppalaisten kirkkojen johtajien tapaamisia.[82]

10. Missiologista tutkimusta

Kansainvälisen ekumeenisen keskustelun kokonaiskuvaan kuuluvat johtavien missiologien tutkimukset ja kannanotot. Se vaatisi erillisen selvityksen. Mikäli kiinnostusta riittää, niin ainakin seuraavien teologien ja tutkijoiden tuotantoon kannattaa tutustua:

Carl Braaten, Paul Chilcote, Darril Guder, van Gelder, Samuel Escobar, G. Hunsberger, Robert W. Jenson, Jooseop Keum, Andrew Kirk, Veli-Matti Kärkkäinen, Lesslie Newbigin, Rene Padilla Cecil M. Robeck, Lamin Sanneh, Andrew Walls, Laceye Warner.

Jotenkin oireellista on, että monissa merkittävissä modernin ja 2000-luvun alun teologisia keskusteluja kuvaavissa tutkimuksissa käsitettä evankelioiminen tai sen merkitystä kirkon olemuksessa ja tehtävässä ei käsitellä. Esimerkiksi erittäin korkeatasoisessa David Fordin ja Rachel Muersin kokoamassa teoksessa ”The Modern Theologians” kuvataan tarkasti kymmenittäin kirkon ja teologian kannalta keskeisiä käsitteitä, muttei lainkaan evankelioimista. Asiasta mainitaan lyhyesti, mutta lähinnä helluntailiikkeen

82 Korpiaho 2012, 117–118.

yhteydessä. Sama koskee missiologian käsittelyä. Onneksi se ei ole koko totuus, koska syvällistä ja poikkitieteellistä missiologista tutkimusta ilmestyy jatkuvasti, suurimmaksi osaksi Yhdysvalloista.

Evankelioiminen on kristillisen ydinsanoman esittämistä ymmärrettävällä kielellä. Erityisenä haasteena ovat ne, jotka eivät enää halua kuulla mitään Kristuksesta. Euroopassa näitä kristinuskosta tai sen vaikutuksesta luopuneita on enemmän kuin missään muussa maanosassa. Joukossa on entisiä aktiivikristittyjä, jotka ovat pettyneet kirkkoon. Pluralismi on muuttunut postmodernin kulttuurin keskellä ideologiaksi, joka näyttää korostavan suvaitsevaisuutta ja vapautta. Melkein kaikesta muusta saa puhua, muttei absoluuttisesta totuudesta. Malliksi tarjotaan ajatusta, että totuutta on yhtä monta kuin ihmistä. Silloin kaikki uskonnot ja katsomukset ovat samanarvoisia. Tällaisen postmodernin kulttuurin keskellä on miljoonia ihmisiä, jotka ovat immuuneja kristilliselle sanomalle.[83]

11. Lopuksi

Tässä esitetty katsaus on tiivistetty johdanto otsikossa esitettyyn asiaan. Vuosikymmenien ajan evankelioimisesta käydyssä keskustelussa on toistettu periaatetta, jonka mukaan kristillisessä todistuksessa julistus ja palvelu kuuluvat erottamattomasti yhteen. Ne ovat sidoksissa toisiinsa ja muodostavat yhdessä ykseyden ilmentämisen kanssa kirkon olemuksen. Jos jokin niistä puuttuu tai painottuu muiden kustannuksella, silloin kavennetaan kirkon olemusta.

Lähetystä ja evankelioimista on syytä tarkastella ekklesiologisista lähtökohdista käsin. Kirkko julistaa aina lakia ja evankeliumia. Kristillisen kirkon ja seurakunnan olemuksen ja tehtävän ymmärtäminen ja yhteinen tulkinta ovat tärkeitä. Evankelioimisen toiminnalliset tavoitteet on myös avattava kirkon olemuksesta ja tehtävästä käsin. Siksi luterilaisen evankelioimiskäsityksen selkeälle esittämiselle ja tarkastelemiselle seurakunnissa on suuri tarve.

Kristinuskon kasvun ohella kristillisen uskon ilmenemismuodot ovat voimakkaasti monimuotoistuneet. Voimakkainta kirkkojen ja kristillisten

83 Ahonen 2014, 99, 103.

yhteisöjen kasvua tapahtuu evankelikaalisessa liikkeessä, helluntailaisuudessa ja karismaattisessa liikkeessä. Maapallon etelä- ja itäosissa kirkot ja kristilliset yhteisöt kasvavat. Monet niistä ovat leimallisesti raamatullisia liikkeitä. Siksi eurooppalainen ja vuosikymmeniä jatkunut opettavainen ja/tai tunnustuksiin sidottu uskontulkinta on kasvaville kirkoille ongelmallinen. Meillä on erilainen historia, kulttuuri, yhteiskunnallinen tilanne ja agenda kuin heillä. Kulttuurisidonnaisuus ja aito vuoropuhelu on otettava vakavasti. Kristinusko ei tunne maantieteellisiä rajoja ja siksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon todistustehtävää on tarkasteltava globaalista näkökulmasta käsin.

Lähteet ja kirjallisuus

Ahonen, Risto A.

1989 Kenen vastuulla lähetys? Lähetys tänään. Helsinki: Kirjapaja.

1992 Evankelikoiminen kirkon perustehtävänä. Evankelioimisen teologiset perusteet. Helsinki: SKSK kustannus.

2000 Lähetys uudella vuosituhannella. Maailmanlähetyksen teologiset perusteet. Helsinki: Suomen lähetysseura.

2010 Käännyttämistä vai kääntymystä? Vallankäytön ja kristillisen todistuksen suhde. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

2012 Maailmanlähetys tienhaarassa. Siirtymävaiheen missiologisia kysymyksiä. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

2014 Tulevaisuuden kirkko. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

2019 Kirkot historian murrosvaiheessa. Rovaniemi: Väyläkirjat.

And now, what are you waiting for?

2014 CEC and its Mission in a Changing Europe. Report of the 14th General Assembly of the Conference of European Churches. Budapest, Hungary 3 to 8 July 2013. Edited by Clarissa Balan. Geneva: Conference of European Churches.

Avis, Paul

2007 The Identity of Anglicanism. Essentials of Anglican Ecclesiology. London: T&T Clark.

Bevans, Stephen B.

2015a New Directions In Mission And Evangelization 1. Maryknoll, NY: Orbis Books.

2015b New Directions In Mission And Evangelization 3. Maryknoll, NY: Orbis Books.

Bevans, Stephen B. & Scherer, James A.
2015 New Directions In Mission And Evangelization 2. Maryknoll, NY: Orbis Books.
Bosch, David J.
1992 Transforming Mission. Paradigm Shifts in Theology of Mission. Maryknoll, New York: Orbis Books.
Breaking barriers
1976 Nairobi 1975. The Official Report of the Fifth Assembly of the World Council of Churches, Nairobi, 23 November – 10 December 1975. Edited by David M Paton. London: SPCK.
Bria, Ion
1996 The Liturgy After the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective. Geneva: WCC Publications.
Buchanan, Colin
2006 Historical Dictionary of Anglicanism. Historical Dictionaries of Religions, Philosophies, and Movements, No. 62. Lanham, Maryland & Toronto & Oxford: The Scarecrow Press.
Called to Transforming Discipleship
2019 Devotions from the World Council of Churches Conference on World Mission and Evangelism. 8–13 March2018 Arusha, Tanzania. Edited by Risto Jukko, Jooseop Keum and (Kay) Kyeong-Ah Woo. Geneva: World Council of Churches.
Carey, George
1993 Sharing a Vision. London: Darton, Longman and Todd.
2004 Know the truth. A Memoir. London: HarperCollinsPublishers.
Castro, Emilio
1966 Conversion and Social Transformation. – John C. Bennett (ed.), Christian Social Ethics in a Changing World. An Ecumenical Theological Inquiry. New York, NY & London: Association Press & SCM Press. 348–366.
1991 Evangelism. – Nicholas Lossky & José Míguez Bonino & John Pobee & Tom Stransky & Geoffrey Wainwright & Pauline Webb (eds.), Dictionary of the Ecumenical Movement. Geneva: WCC Publications. 396–400.
Discrimination, Persecution, Martyrdom
2018 Following Christ Together. Report of the international consultation. Tirana, Albania, 2-4 November 2015. Edited by Huibert van Beek and Larry Miller. Bonn: Global Christian Forum.

Elämän puolesta

1984 Kirkkojen Maailmanneuvoston VI yleiskokous Vancouverissa 1983. Toimittanut Katariina Ruokanen. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 41. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura.

Evangelii gaudium (Evankeliumin ilo)

2103 Paavi Franciscuksen apostolinen kehotuskirje piispoille, papeille, diakoneillle, Jumalalle vihityille ja uskoville evankeliumin julistamisesta nykymaailmassa. Apostolinen kehotuskirje 24.11.2013. Suomenkielinen laitos: Katolinen tiedotuskeskus 2014.

Evangelization, proselytism and common witness

1998 The Report from the Fourth Phase of the International Dialogue between the Roman Catholic Church and Some Classical Pentecostal Churches and Leaders 1990–1997. Rome: Centro Pro Unione.

Forging Our Future

2015 Conference of European Churches. Roadmap 2015 –2018. Bruxelles: Conference of European Churches.

From Dar es Salaam to Budapest

1984 Reports on the Work of the Lutheran World Federation 1977–1984. LWF Report 17/18. Edited by Frances Wahler. Geneva: Lutheran World Federation.

Gathered for Life

1983 Official Report. VI Assembly. World Council of Churches. Vancouver, Canada, 24 July – 10 August 1983. Edited by David Gill. Geneva & Grand Rapids: World Council of Churches & Wm. B. Eerdmans.

God Unites – in Christ a new Creation

1993 The report of the Conference of European Churches. 10th Assembly. 1–11 September 1992 Prague, CSFR. Geneva: Conference of European Churches.

Hastings, Adrian

1968 A Concise Guide to the Documents of the Second Vatican Council. Volume One. London: Darton, Longman & Todd.

Jukko, Risto

2016 Kirkkojen maailmanneuvoston ekumeeninen lähetys- ja evankelioimisasiakirja. Yhdessä kohti elämää: Lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa. – Yhdessä kohti elämää. – Lähetysteologinen aikakauskirja. Volume 16 (2013). 31–40.

Jukko, Risto (ed)
2021 Call to Discipleship. Mission in the Pilgrimage of Justice and Peace. World Council of Churches on World Mission and Evangelism. Documents 2018–2021. Geneva: World Council of Churches.
Jukko, Risto & Rusama, Jaakko (eds),
2014 Your Kingdom Come. The International Mission Partnership Consultation of the Evangelical Lutheran Church of Finland. Järvenpää, Finland March 31 – April 3, 2014. Publications of the Evangelical Lutheran Church of Finland 12. The Church and Action. Helsinki: Department for International Relations. Office for Global Mission. (myös elektronisessa muodossa)
Kirkko: yhteistä näkyä kohti
2013 Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja CII. Faith and Order -asiakirja n:o 214. Englanninkielinen alkuteos The Church: Towards a Common Vision, julkaissut WCC Publications, Geneve 2013. Helsinki: Suomen ekumeeninen neuvosto.
Korpiaho, Matti
2012 Kristuksen lähettäminä maailmassa. Suomen lähetysneuvosto 1919–2011. Toimittanut Timo Vasko. Helsinki: Suomen lähetysneuvosto.
Kristillinen todistus monikulttuurisessa maailmassa
2012 Suosituksia menettelytavoiksi. Paavillisen uskontojen välisen dialogin neuvoston, Kirkkojen maailmanneuvoston ja Maailman Evankelisen Allianssin yhteinen lähetysasiakirja (2011). Helsinki: Suomen Ekumeeninen Neuvosto. http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content29EE93
Kutsu dialogiin
2016 Opas uskontojen väliseen ja kristittyjen keskinäiseen dialogiin. Kirkkojen maailmanneuvosto. Suomeksi toimittaneet Risto Jukko ja Jaakko Rusama. Suomen Ekumeenisen Neuvoston julkaisuja CV. Helsinki: Suomen Ekumeeninen Neuvosto.
Kärkkäinen, Veli-Matti
1999 Pentecostal missiology in ecumenical perspective: Contributions, challenges, controversies. – International Review of Mission. Vol. LXXXVIII No. 350. 207–225.
2014 The Pentecostal Understanding of Mission. – Wonsuk Ma & Veli-Matti Kärkkäinen & J. Kwabena Asamoah-Gyadu (eds), Pentecostal Mission and Global Christianity. Regnum Edinburgh Centenary Series, Volume 20. Oxford: Oxford Centre for Mission Studies. 26–44.

2017 Hope and Community. A Constructive Christian Theology for the Pluralistic World. Volume 5. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.

Let Mutual Love Continue

2021 Report of the Third Global Gathering Bogotá, Colombia, 24–27 April 2018. Edited by Larry Miller. Bonn: Global Christian Forum.

Lähetys kontekstissa

2005 Muutos, sovinto, voimaannuttaminen. LJML:n puheenvuoro ekumeeniseen keskusteluun lähetyksestä. Luterilainen maailmanliitto – kirkkojen kommuunio. Lähetyksen ja kehityksen osasto. (Mission in Context. Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution for the Understanding and Practice of Mission 2004. Suomenkielinen laitos: Helsinki: Kirkkohallitus.

Ma, Julie C.

2014 Pentecostal Evangelism, Church Planting, and Church Growth. – Wonsuk Ma & Veli-Matti Kärkkäinen & J. Kwabena Asamoah-Gyadu (eds), Pentecostal Mission and Global Christianity. Regnum Edinburch Centenary Series, Volume 20. Oxford: Oxford Centre for Mission Studies. 87–106.

Ma, Wonsuk & Kärkkäinen, Veli-Matti & Asamoah-Gyadu, J. Kwabena (eds)

2014 Pentecostal Mission and Global Christianity. Regnum Edinburch Centenary Series, Volume 20. Oxford: Oxford Centre for Mission Studies.

Metropoliitta Ambrosius

1999 Ortodoksisuus ja ekumenia tänään. – Reetta Leskinen & Mari Malkavaara (toim.), Turvatkaa Jumalaan – iloitkaa toivossa. Kirkkojen maailmanneuvoston 8. yleiskokous Hararessa 3.-14.12.1998. Raporttikirja. Helsinki: Kirkon ulkoasiain osasto & SR-Kustannus Oy. 27–33.

Metso, Pekka

2005 Ortodoksinen kirkko ja orientaaliset ortodoksiset kirkot. – Pekka Metso & Esko Ryökäs (toim.), Kirkkotiedon kirja. Ekumeeninen johdatus kirkkojen oppiin ja elämään. Helsinki: Kirjapaja. 97–149.

Moving in the Spirit

2019 Report of the World Council of Churches Conference on World Mission and Evangelism. 8–13 March 2018 Arusha, Tanzania. Edited by Risto Jukko and Jooseop Keum. Geneva: World Council of Churches.

Moynagh, Michael

2021 Godsend. Independently published.

Mäkelä, Matti
1999 Mission According to John R.W. Stott. A Study with Special Reference to the Ecumenicals and Evangelicals. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
Noort, Gerrit & Kyriaki, Avtzi & Paas, Stefan
2017 Sharing Good News. Handbook on Evangelism in Europe. Geneva: World Council of Churches Publications.
Pesonen, Antti
2012 Englannin Fresh expressions of church -liikkeen missionaarinen ekklesiologia. Ekumeniikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta.
Peura, Simo
2010 Kristuksen kirkon strategia. Edinburghin lähetyskonferenssit ja Suomen evankelisluterilaisen kirkon lähetyskäsitys. – Lähetysteologinen Aikakauskirja, Vol 13. 123–136.
Redemptoris mission (Lunastajan lähetys)
1990 Encyclical letter, December 7, 1990. Johannes Paulus II, papa. On the permanent validity of the church's missionary mandate. Washington, DC: United States Catholic Conference.
Revisioning Christian Unity
2009 Journeying with Jesus Christ, the Reconciler at The Global Christian Forum, Limuru, November 2007. Edited by Huibert van Beek. Studies in Global Christianity. Oxford: Regnum Books.
Robeck, Cecil M.
2015 An Evangelical Perspective on Church and Mission. – Mark Oxbrow & Tim Grass (eds), The Mission of God. Studies in Orthodox and Evangelical Mission. Regnum Studies in Mission. Oxford: Oxford Centre for Mission Studies. 68–84.
Rossa, Kenneth R.
2010 Edinburgh 2010. Springboard for Mission. Pasadena, California: William Carey International University Press.
Ruokanen, Miikka
1990 Ydinkohdat. Johdatus kristinuskon ymmärtämiseen. Helsinki: WSOY.
Rusama, Jaakko
1976 Täyteyteen Kristuksessa. – Aimo T. Nikolainen & Anneli Janhonen & Risto Cantell (toim.), Raja-aitoja murtamassa. Nairobi 1975. Kirkkojen Maailmanneuvoston 23.11.–10.12.1975 Nairobissa pidetyn viidennen yleiskokouksen asiakirjoja. Helsinki: Kirjaneliö. 140–142.

1991 Kirkkojen maailmanneuvoston palvelutehtävä ekumeenisessa liikkeessä. – Jaakko Rusama & Risto Saarinen (toim.), Pyhä Henki luo uutta. Ekumeenisen liikkeen haasteet tänään. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja XXXIV. Helsinki: Kirjapaja. 19–30.

1999 Kohti ykseyttä. Suomen ekumeenisen neuvoston synty ja toiminta 1917–1997. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A 75. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja LXI. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

2005 Anglikaaninen kirkkoyhteisö ja metodistikirkot. - Pekka Metso & Esko Ryökäs (toim.), Kirkkotiedon kirja. Ekumeeninen johdatus kirkkojen oppiin ja elämään. Helsinki: Kirjapaja. 197–239.

2009 Englannin kirkon uskontoartiklat. Käännös ja selitykset Jaakko Rusama. – Risto Saarinen (toim.), Reformaation tunnustukset. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 264. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. 21–39.

2010 Ykseys ja missio. Edinburgh 1910 kirkon ykseyden edistäjänä. – Lähetysteologinen Aikakauskirja, Vol 13. 7–18.

Salo, Simo S.

1984 Aiheryhmä I: Todistaminen jakaantuneessa maailmassa. – Elämän puolesta. Kirkkojen Maailmanneuvoston VI yleiskokous Vancouverissa 1983. Toimittanut Katariina Ruokanen. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja 41. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura. 207–209.

Scherer, James A.

1992 New Directions In Mission And Evangelization. Theological Foundations. Maryknoll, NY: Orbis Books.

Slavorum apostoli

1985 Paavi Johannes Paavali II. Kiertokirje piispoille, papeille, sääntökunnille ja kaikille kristityille pyhien Kyrilloksen ja Methodioksen evankeliumin julistamistyön 1100-vuotismuistoksi 2.6.1985. Suomenkielinen laitos: Katolinen tiedotuskeskus. Julkaistu 1985, tarkistettu ja korjattu 2014.

Smedjebacka, Henrik

1985 Uusi luterilainen lähetysnäky. – Toivoa etsimässä. Luterilaisen Maailmanliiton VII Yleiskokous Budapestissa 22.7.-5.8.1984. Toimittanut Maunu Sinnemäki. Helsinki: SKSK-Kustannus Oy & Kirkon ulkomaanasiain keskus. 131–136.

Together towards life

2013 Mission and Evangelism in Changing Landscapes with a Practical Guide. Edited by Jooseop Keum. Geneva: World Council of Churches.

Tule Pyhä Henki
1991 Canberran yleiskokouksen viesti. – Jaakko Rusama & Risto Saarinen (toim.), Pyhä Henki luo uutta. Ekumeenisen liikkeen haasteet tänään. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja XXXIV. Helsinki: Kirjapaja. 191–194.
Sanneh, Lamin
1989 Translating the Message. The Missionary Impact on Culture. Maryknoll: Orbis Books.
Schroeder, Roger P.
2010 What is the Mission of the Church? A Guide for Catholics. Maryknoll, New York: Orbis Books.
Seppälä, Serafim
2020 Ortodoksinen missiologia. – Mari-Anna Auvinen & Jyri Komulainen (toim.), Näkökulmia ekumeeniseen missiologiaan. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus & Suomen Ekumeeninen Neuvosto. 110–124.
Sharing of Faith Stories
2018 A Methodology for Promoting Unity. Second Edition with added material. "Background Articles Compiled for the Bogota World Gathering of the Global Christian Forum, April 2018." Edited by Richard Howell. Delhi: Caleb Institute of Theology.
Sintado, Carlos A. & Quintero Pérez, Manuel
2018 Emilio Castro. A Legacy of Passionate Ecumenism. Geneva: World Council of Churches.
Teinonen, Seppo (toim.)
1957 Evankelioiminen ja lähetystyö ekumeenisessa käsitteiden muodostuksessa. - Teologinen Aikakauskirja. 23–30.
1959a Lähetystieteestä teologisena tieteenä. – Teologinen Aikakauskirja. 147–153.
1959b Kysymys kansallisesta omalaatuisuudesta saksalaisen lähetysteologian ongelmana. – Teologinen Aikakauskirja. 352–374.
1959c Gustav Warneckin varhaisen lähetysteorian teologiset perusteet. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 66. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.
1960 Kirkkojen yhteistyö ja kansainvälinen politiikka. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 68. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

1962 Ykseys, palvelu, todistus. New Delhissä Intiassa 18.11.-6.12.1961 pidetyn Kirkkojen Maailmanneuvoston kolmannen yleiskokouksen asiakirjoja. Suomen Yleiskirkollisen Toimikunnan julkaisuja VIII. Helsinki: Suomen Yleiskirkollinen Toimikunta.

The New Delhi Report

1962 The Third Assembly of the World Council of Churches 1961. London: SCM Press.

The Uppsala Report 1968

1968 Official report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches. Uppsala, July 4th-20th 1968. Geneva: World Council of Churches.

Together on the Way

1999 Official Report of the Eighth Assembly of the World Council of Churches. Edited by Diane Kessler. Geneva: WCC Publications.

Uppsala to Nairobi

1975 1968–1975. Report of the Central Committee to the Fifth Assembly of the World Council of Churches. David Enderton Johnson, General Editor. Published in collaboration with the World Council of Churches by Friendship Press, New York and SPCI, London.

Van der Bent, Ans J.

1986 Vital Ecumenical Concerns. Sixteen documentary surveys. Geneva: World Council of Churches.

Vasko, Timo

1991 Luterilainen lähetyskäsitys. Helsinki: Kirjapaja.

2004 Kirkkojen maailmanneuvoston lähetys- ja uskontoteologiaa. ”Lähetys ja evankelioiminen – ekumeeninen julkilausuma” (1982) ja ”Lähetys ja evankelioiminen ykseydessä tänään” (1999). Helsinki: Yliopistopaino.

Verbum Domini (Jumalan sana)

2010 Paavi Benedictus XVI:n piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje piispoille, papistolle, Jumalalle vihityille ja maallikoille Jumalan sanasta kirkon elämässä ja lähetystehtävässä. Suomenkielinen laitos: Katolinen tiedotuskeskus 2012.

Veritatis splendor (Totuuden loisto)

1993 Ioannis Pauli PP. II. Summi pontificis. Litterae encyclicae. Cunctis catholicae ecclesiae episcopis de quibusdam queastionibus fundamentalibus doctrinae moralis ecclesiae. Libreria Editrice Vaticana.

What are the churches saying about the Church?

2021 Key findings and proposals from the responses to the Church: Towards a common vision. Faith and Order Paper No. 236. Geneva: World Council of Churches.

Yannoulatos, Anastasios

2010 Mission in Christ's Way: An Orthodox Understanding of Mission. Brookline, MA: Holy Cross Press.

Yhdessä kohti elämää

2014 Lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa. – Lähetysteologinen aikakauskirja. Volume 16 (2013). 5–26. Alkuteksti sivuilla 46–66 ja ruotsinkielinen käännös sivuilla 67–87.

Yhteinen todistus

2018 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetyksen peruslinjaus. Helsinki: Kirkkohallitus.

You are the light of the world

2005 Statements on mission by the World Council of Churches 1980–2005. Geneva: WCC Publications.

Tämän numeron kirjoittajat

Sara Högberg
TM

Laura Kallatsa
TT, käytännöllisen teologian tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto

Tomi Karttunen
Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston ekumenian ja teologian johtava asiantuntija, pastori TT, dosentti

Maija Latvala
Suomen baptistikirkon lapsi- ja nuorisotyön koordinaattori, TM

Jaakko Rusama
Ekumeniikan dosentti

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

SUOMEN EVANKELIS-
LUTERILAINEN KIRKKO